

Κοινωνικός και εθνοτικός διαχωρισμός: Η περίπτωση των μεταναστών/στριών στην Αθήνα.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΒΟΛΟΣ, ΦΛΕΒΑΡΗΣ 2023



Ινώ – Άρη Γραβάνη
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ | ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ, ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Βόλος, Φλεβάρης 2023

«Κοινωνικός και εθνοτικός διαχωρισμός:

Η περίπτωση των μεταναστών/στριών στην Αθήνα.»

«Social and ethnic segregation: the case of immigrants in Athens.»

Διπλωματική Εργασία

Γραβάνη Ινώ- Άρη

Επιβλέπων:

Σαμαράς Νικόλαος

Βεβαιώνω ότι η παρούσα εργασία είναι δική μου, δεν έχει συγγραφεί από άλλο πρόσωπο με ή χωρίς αμοιβή, δεν έχει αντιγραφεί από δημοσιευμένη ή αδημοσίευτη εργασία άλλου και δεν έχει προηγουμένως υποβληθεί για βαθμολόγηση στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας ή αλλού. Βεβαιώνω ότι είμαι εν γνώσει των κανόνων περί λογοκλοπής του ΤΜΧΠΠΑ και ότι στο πλαίσιο αυτού έχουν τηρηθεί όλοι οι κανόνες κατά την ακαδημαϊκή δεοντολογία, σχετικά με αναφορές, βιβλιογραφία, κ.λπ., τόσο από έντυπες όσο και από ηλεκτρονικές πηγές. Σε περίπτωση λογοκλοπής αποδέχομαι όλες ανεξαιρέτως τις ποινές που προβλέπουν οι εκάστοτε Κανονισμοί του ΠΘ ή και του ΤΜΧΠΠΑ.

Ημερομηνία:

06/03/2023

Ονοματεπώνυμο:

Γραβάνη Ινώ-Άρρη

Υπογραφή:

Ευχαριστώ από καρδιάς τον καθηγητή Νικολό Βογιαζίδη που όλα αυτά τα χρόνια συνέβαλλε στην ανάδειξη της σημασίας της κοινωνικής γεωγραφίας και στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης και τον επιβλέποντα καθηγητή Νίκο Σαμαρά για την βοήθεια στην παρούσα εργασία.

Ευχαριστώ πολύ τις φίλες και τους φίλους μου που όλα αυτά τα χρόνια με στήριξαν και με βοήθησαν ο καθένας με τον ιδιαίτερο και μοναδικό του τρόπο. Ιδιαίτερος τις αγαπημένες μου φίλες, Αγγελική, Δάφνη, Εύη, Θάλεια, Μαρίνα και φυσικά τους συντρόφους μου, που όλα αυτά τα χρόνια βρεθήκαμε πλάι-πλάι στους κοινωνικούς αγώνες. Μια ιδιαίτερη ευχαριστία στον φίλο και σύντροφο μου Στάθη για την στήριξη του.

Και τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένεια μου, Δήμητρα, Δημήτρη και Κατερίνα που δεν σταμάτησαν ποτέ να βρίσκονται στο πλάι μου.

«Εκεί ψηλά, οι από πάνω, δοκιμάζουν να επαναλάβουν την ιστορία τους.

Θέλουν πάλι να μας επιβάλλουν το δικό τους ημερολόγιο, ημερολόγιο θανάτου, τη δική τους γεωγραφία, γεωγραφία καταστροφής.

Όταν δεν μας ξεριζώνουν από τις ρίζες μας, τις καταστρέφουν. Τη δουλειά μας κλέβουν, τη δύναμή μας.

Τους κόσμους μας, τη γη, τα νερά και τους θησαυρούς της, χωρίς ανθρώπους, χωρίς ζωή αφήνουν.

Οι πόλεις μας καταδιώκουν και μας εκτοπίζουν. Ο κάμπος πεθαίνει και μας πεθαίνει.

Και το ψέμα μετατρέπεται σε κυβερνήσεις και οι στερήσεις όπλο γίνονται για τους στρατούς και τις αστυνομίες τους.

Στον κόσμο είμαστε παράνομοι, χωρίς χαρτιά, ανεπιθύμητοι είμαστε. Καταδιωγμένοι.

Γυναίκες, άντρες, παιδιά και γέροι πεθαίνουν στο θάνατο και στη ζωή πεθαίνουν.

Εκεί ψηλά, οι από πάνω, κηρύττουν για τους κάτω, την υποταγή, την ήττα κηρύττουν, την παράδοση και την παραίτηση.

Εδώ κάτω μένουμε χωρίς τίποτα. Μόνο οργή. Αξιοπρέπεια μονάχα.

Ο κανένας είμαστε. Μόνοι είμαστε. Μόνοι με την αξιοπρέπεια και την οργή μας.

Οργή και αξιοπρέπεια οι γέφυρές μας, οργή και αξιοπρέπεια τα λόγια μας.

Ας ακούσουμε ο ένας τον άλλον λοιπόν. Ας γνωριστούμε τότε.

Να θεριέψει η οργή μας και ελπίδα να γίνει.

Ρίζα να γίνει ξανά η αξιοπρέπεια και νέο κόσμο να γεννήσει.

Είδαμε και ακούσαμε. Μικρή είναι η φωνή μας για να γίνει ηχώ αυτός ο λόγος, μικρή και η ματιά μας για τόση και τόσο αξιοπρεπή οργή. Να ειπωθούμε, να κοιταχτούμε, να ακουστούμε: Αυτό μας λείπει.

Αλλιώτικοι είμαστε, αλλιώτικες. Το άλλο είμαστε.

Αν ο κόσμος δεν έχει τόπο για μας, τότε άλλο κόσμο να φτιάξουμε.

Δίχως άλλα εργαλεία, μονάχα την οργή μας, δίχως άλλο υλικό απ' την αξιοπρέπειά μας.

Να συναντηθούμε μας λείπει, να γνωριστούμε μας λείπει.

Λείπει ό,τι λείπει...»

Subcomandante Marcos

Πρώτο μέρος από το ανακοινωθέν της Παράνομης Ιθαγενικής Επαναστατικής Επιτροπής – Γενικής Διοίκησης του Ζαπατιστικού Εθνικοαπελευθερωτικού Στρατού (EZLN) στο 1^ο Διεθνές Φεστιβάλ Οργής και Αξιοπρέπειας (Σαν Κριστόμπαλ δε las Κάσας, Τσιάπας, Μεξικό, 15-16 Σεπτέμβρη 2008)

Περίληψη

Η αύξηση των μεταναστευτικών ροών της τελευταίας δεκαετίας έχει δημιουργήσει κρατικές πολιτικές διαχείρισης πληθυσμών και κατ' επέκταση κατευθύνσεις χωροθέτησης και στέγασης αυτών. Στην παρούσα μελέτη, αναλύονται οι κυρίαρχες κρατικές-διακρατικές πολιτικές και η αποτύπωσή τους κοινωνικά, πολιτικά και χωρικά καθώς και οι κύριες μορφές στέγασης- διευθέτησης των μεταναστευτικών πληθυσμών που αυτές προβάλλουν. Οι πολιτικές αυτές εξετάζονται υπό το πρίσμα των κοινωνικών και εθνοτικών διαχωρισμών που κατασκευάζουν, αναπαράγουν και προβάλλουν οξύνοντας τον κοινωνικό διαχωρισμό των κατώτερων κοινωνικών τάξεων και των πιο περιθωριοποιημένων πληθυσμών. Εξετάζονται τέσσερα παραδείγματα εγκατάστασης των μεταναστών/στριών στην πόλη της Αθήνας. Σε πρώτο επίπεδο εξετάζονται οι κρατικές-θεσμικές προσεγγίσεις όπως είναι οι δομές φιλοξενίας και τα προγράμματα κοινωνικής στέγασης. Δεύτερον, εξετάζονται οι αντιθεσμικές-κινηματικές προσεγγίσεις όπως είναι οι καταλήψεις στέγης και τέλος, εξετάζεται η κοινωνική χρήση των δημόσιων χώρων και η κατοίκηση στο κέντρο της Αθήνας. Μέσω αυτών, γίνεται μια κριτική αποτίμηση των κυρίαρχων δογμάτων διαχείρισης πληθυσμών αναπτύσσοντας ταυτόχρονα την αναγκαιότητα μιας εναλλακτικής οπτικής σε σχέση με την ένταξη και την ζωή των καταπιεσμένων υποκειμένων στις πόλεις με κινητήριο δύναμη την επανομηματοδότηση του συλλογικού δικαιώματος στην πόλη.

Λέξεις κλειδιά: μετανάστης, περιθωριοποιημένος πληθυσμός, κοινωνικός διαχωρισμός, εθνοτικός διαχωρισμός, στεγαστικός διαχωρισμός, δικαίωμα στην πόλη

Abstract

The increase in migration flows during the last decade has created population management state policies and, by extension, guidelines for migrant's placement and housing. The study at hand analyses the dominant state/transnational policies and their impact socially, politically and spatially, as well as the main forms of accommodation-settlement of immigrant populations that the state policies project. These policies are examined in the light of social and ethnic divisions that they construct, reproduce and project, sharpening the social division of the lower social classes and of the more marginalized populations. Four examples of the settlement of immigrants in the city of Athens are examined. Firstly, state-institutional approaches such as hospitality structures and social housing programs are examined. Secondly, anti-institutional-kinetic approaches such as squatting are examined and finally, the social use of public spaces and living in the center of Athens is examined. Through them, a critical assessment of the dominant doctrines of population management is made, developing at the same time the necessity of an alternative perspective in relation to the integration and the life of oppressed subjects in the cities with the driving force of the re-energization of the collective right to the city.

Keywords: immigrant, marginalized population, social segregation, ethnic segregation, housing segregation, right to the city

Περιεχόμενα

Περίληψη	7
Abstract.....	8
Εισαγωγή - Μεθοδολογία	15
Μέρος Α- Δεδομένα, θεωρητικές και κριτικές προσεγγίσεις	16
1 Εννοιολογική αποσαφήνιση όρων για την κατανόηση της παρούσας εργασίας.....	16
1.1 Εννοιολογική αποσαφήνιση του κοινωνικού διαχωρισμού	16
1.2 Εννοιολογική αποσαφήνιση του στεγαστικού διαχωρισμού	16
1.3 Εννοιολογική αποσαφήνιση του κοινωνικού αποκλεισμού	17
2 Θεωρητικές και κριτικές προσεγγίσεις.....	18
2.1 Εισαγωγή	18
2.2 Για την αστικοποίηση	19
2.3 Κοινωνικός διαχωρισμός.....	21
2.4 Ο χώρος ως κοινωνική κατασκευή.....	22
2.5 Η κατασκευή του σύγχρονου κατοίκου, των κοινωνικών ρόλων και οι συμπεριφορές του	24
2.6 Κοινωνικός διαχωρισμός και η αποτύπωσή του στο αστικό περιβάλλον	26
2.7 Κοινωνικός διαχωρισμός και η περίπτωση των δημόσιων χώρων	28
2.8 Στεγαστικός διαχωρισμός	33
2.8.1 Κοινωνικός και στεγαστικός διαχωρισμός: η περίπτωση της Αθήνας	35
2.8.2 Gentrification και εμπορευματοποίηση των οικιστικών περιοχών ως διαδικασία όξυνσης των κοινωνικών και εθνοτικών διαχωρισμών	37
2.9 «Εξευγενισμός» στις γειτονιές του κέντρου της Αθήνας	41
2.9.1 Η περίπτωση της Πλάκας ως διαδικασία «εξευγενισμού» μέσω της κατοικίας και των εμπορικών χρήσεων γης	43
2.9.2 Η περίπτωση του Μεταξουργείου ως διαδικασία «εξευγενισμού» μέσω της κατοικίας ...	45
2.9.3 Η περίπτωση του Γκάζι ως διαδικασία «εξευγενισμού» μέσω εμπορικών χρήσεων γης. .	47
2.9.4 Η περίπτωση των Εξαρχείων και Πετραλώνων ως διαδικασία «εξευγενισμού» και αντίστασης	49
2.9.5 Τουριστικοποίηση των πόλεων.....	53
Μέρος Β- Η περίπτωση των μεταναστών-μεταναστριών στην Αθήνα.....	58
3 Σύντομη χρονική αναφορά του μεταναστευτικού στην Ελλάδα	58
4 Ορισμοί, αρμοδιότητες και καθήκοντα.....	60

4.1 Ορισμοί	60
4.2 Μια διαφορετική προσέγγιση του διαχωρισμού των μεταναστών σε πρόσφυγες ή μη	62
4.3 Υπηρεσία Ασύλου.....	63
5 Περί χαρτογράφησης της εγκατάστασης των μεταναστευτικών πληθυσμών	65
5.1 Εισαγωγή	65
5.2 Ο κυρίαρχος λόγος ως εργαλείο παραγωγής και αναπαραγωγής πλαισίων δαιμονοποίησης του «ξένου»	68
6 Μεταναστευτικές Πολιτικές.....	70
6.1 Συνθήκη Schengen	70
6.1.1 Κοινά Εξωτερικά Σόνορα.....	72
6.1.2 Έλεγχοι στα εσωτερικά σύνορα-αναθεώρηση της ζώνης Schengen.....	74
7 Σύνοψη των πολιτικών μετανάστευσης στην Ελλάδα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ)	76
8 Καταγγελίες για παράτυπες πρακτικές αντιμετώπισης των μεταναστευτικών εισροών στην Ελλάδα	79
9 Κατηγορίες εγκατάστασης των μεταναστών/στριών.....	82
9.1 Δομές Φιλοξενίας	82
9.1.1 Η περίπτωση της «Ανοιχτής Δομής Φιλοξενίας του Ελαιώνα Αττικής»	83
9.1.2 Διπλή ανάπλαση σε Βοτανικό και Λεωφόρο Αλεξάνδρας	89
9.1.3 Καταστολή και βία ως τον εξευγενισμό	94
9.1.4 Κριτική προσέγγιση των δομών φιλοξενίας	101
9.2 Προγράμματα κοινωνικής στέγασης μεταναστών/στριών	103
9.2.1 Πρόγραμμα Εστία	103
9.2.2 Πρόγραμμα «HELIOS».....	109
9.3 Κατοίκηση στο κέντρο της Αθήνας.....	110
9.3.1 Η περίπτωση της πλατείας Βικτωρίας.....	112
9.4 Καταλήψεις Στέγης.....	115
9.4.1 Η περίπτωση του City Plaza Hotel στην Αθήνα.....	117
10 Αντισυμπερασμάτων.....	122
11 Κοινωνικές σημειώσεις ενός πολεοδόμου	126
11.1 Ο κοινωνικός χαρακτήρας της επιστήμης και της πολεοδομίας	126
11.2 Κοινωνικός χώρος ή επιχειρηματοποίηση.....	128

11.3 Κίνημα και χώρος	130
11.4 Δικαίωμα στην πόλη	133
11.5 Η ανάμειξη των πολιτισμών το νέο υποκείμενο της πόλης.....	134
11.6 Για ένα χώρο που μας χωράει όλες- όλους, για μια πολεοδομία που απελευθερώνει.....	135
Βιβλιογραφία	138

ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1 Έφηβες «τρώνε» Asbos 2003, Αγγλία Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «St.Helens Star»	31
Εικόνα 2 Αφίσα παρέμβασης ενάντια στον «εξευγενισμό» στην περιοχή των Πετραλώνων, Αθήνα, 2023 Πηγή: Συλλογικότητα «Στέκι αντίπνοια»	39
Εικόνα 3 Γκράφιτι σε άγνωστη γειτονιά του εξωτερικού ενάντια στον «εξευγενισμό», 2008 Πηγή: Διαδικτυακό μπλογκ «Rebel Metropolis»	40
Εικόνα 4 "Φλάιερ" παρέμβασης στο κέντρο της Αθήνας ενάντια στον ανάπλαση του Λόφου Στρέφη, Αθήνα, 2022 Πηγή: Συλλογικότητα «solidarity with migrants»	42
Εικόνα 5 Πανό ενάντια στις ιδιωτικοποιήσεις των δημόσιων χώρων, Αθήνα, 2022 Πηγή: Εφημερίδα «Εργατική Αλληλεγγύη»	52
Εικόνα 6 Διαδήλωση υπεράσπισης των Εξαρχείων, Αθήνα, 2022	52
Εικόνα 7 Σύνθημα στο Parc Guell της Βαρκελώνης "Τουρίστα: Το πολυτελές σου ταξίδι, η καθημερινή μου μιζέρια", 2017 Πηγή: Josep Lago Dalmases.	54
Εικόνα 8 Το κείμενο της Συνθήκης Schengen όπως υπογράφηκε από πέντε χώρες στις 14 Ιουνίου 1985. Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «Protagon».	70
Εικόνα 9 Αφίσα-καλέσμα σε κινητοποίηση ενάντια στα Σύνορα, Αθήνα, 2022 Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»	74
Εικόνα 10 Πρωτοχρονιάτικη παρέμβαση αλληλεγγύης με μουσικές, χορό και ζωγραφική για παιδιά στο στρατόπεδο συγκέντρωσης στον Ελαιώνα, Αθήνα, 2021 Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»	78
Εικόνα 11 Σκίτσο αγνώστου καλλιτέχνη, αποτύπωση των συνθηκών όπου περνούν τα θαλάσσια σύνορα οι μετανάστες.	79
Εικόνα 12 Πανό ενάντια στις επαναπροωθήσεις μεταναστών, Αθήνα, 2022 Πηγή: Συλλογικότητα «Open assembly against pushbacks & border violence»	80
Εικόνα 13 Πανό αλληλεγγύης στους μετανάστες στο μετρό της πλατείας Βικτωρίας, Αθήνα, 2016 Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «15 minutes»	86
Εικόνα 14 Σταθμευμένη "κλούβα" των ΜΑΤ κατά την διάρκεια επιχείρησης σκούπα από την ΕΛ.ΑΣ κατά των μεταναστών/στριών στην πλατεία Βικτωρίας, Αθήνα, 2016 Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «15 minutes»	86
Εικόνα 15 Ανήλικη μετανάστρια κατά την διάρκεια αποχώρησης της από την πλατεία Βικτωρίας εν ώρα επιχείρησης «σκούπας» από την ΕΛ.ΑΣ, Αθήνα, 2020 Πηγή: Μέσο ενημέρωσης «ant1 news»	87
Εικόνα 16 Παιδιά εν ώρα παιχνιδιού στην δομή του Ελαιώνα, Αθήνα, 2020 Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «Εφημερίδα των Συντακτών»	88
Εικόνα 17 Υπογραφή συμβάσεων για τη Διπλή Ανάπλαση στο Βοτανικό και τη Λ. Αλεξάνδρας, Αθήνα, 2022 Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «Η Ναυτεμπορική»	89
Εικόνα 18 Μακέτα του γήπεδου ποδοσφαίρου που θα ανεγερθεί στον Βοτανικό Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «Η Καθημερινή»	89
Εικόνα 19 Παιδιά που τρέχουν κατά την διάρκεια της βίαιης επίθεσης των αστυνομικών δυνάμεων εκκένωσης της δομής του Ελαιώνα, Αθήνα, 2022 Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»	96

Εικόνα 20 Μητέρα με το ανήλικο παιδί της κατά την διάρκεια κινητοποίησης ενάντια στην έξωση τους από την δομή του Ελαιώνα, Αθήνα, 2022 Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»	97
Εικόνα 21 Κινητοποίηση των διαμενόντων στην δομή Ελαιώνα, Αθήνα, 2022 Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»	98
Εικόνα 22 Πανό έξω από την δομή του Ελαιώνα, Αθήνα, 2022 Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»	99
Εικόνα 23 Πανό ενάντια στις εξώσεις του προγράμματος ΕΣΤΙΑ , στις επαναπροωθήσεις και στον «εξευγενισμό» στην πλατεία Βικτωρίας, Αθήνα, 2022 Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»	106
Εικόνα 24 Σύνθημα σε τοίχο στην Καμάρα Θεσσαλονίκης ενάντια στις ΜΚΟ και στις εξώσεις, Θεσσαλονίκη, 2022 Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «infolibre- Συνεργατική για την ανεξάρτητη ενημέρωση και επικοινωνία»	106
Εικόνα 25 Αφίσα καλέσματος σε πορεία ενάντια στις εξώσεις του προγράμματος ΕΣΤΙΑ, στις επαναπροωθήσεις και στον εξευγενισμό, Αθήνα, 2022 Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»	107
Εικόνα 26 Επιγραφή στην είσοδο της Κλειστής Ελεγχόμενης Δομής της Λέρου, 2022 Πηγή: Διαδικτυακή σελίδα του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου «migration.gov»	108
Εικόνα 27 Τουρνικέ στην είσοδο-έξοδο στην Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή της Κω, 2022 Πηγή: Διαδικτυακή σελίδα του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου «migration.gov»	108
Εικόνα 28 Κινητοποίηση στο camp της Ριτσώνα, Αθήνα, 2020 Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»	111
Εικόνα 29 Πανό ενάντια στα κέντρα κράτησης, Πλατεία Βικτωρίας, Αθήνα, 2020 Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»	114
Εικόνα 30 Πανό στο υπό κατάληψη ξενοδοχείο City Plaza, Αθήνα, 2019	117
Εικόνα 31 Πικέτα σε πορεία με το σύνθημα «η αλληλεγγύη είναι δυνατότερη από τα χαρτιά (νομιμότητας)» Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «Μένουμε Ενεργοί»	119
Εικόνα 32 Πανό του Συλλόγου Ερευνητών/Ερευνητριών και Εργαζομένων στην Έρευνα Ηρακλείου στην απεργία στις 09 Νοέμβρη 2022, Ηράκλειο Πηγή: Σύλλογος Ερευνητών/Ερευνητριών και Εργαζομένων στην Έρευνα Ηρακλείου (ΣΕΕΕΗ).....	126
Εικόνα 33 Πανό της Αυτόνομης Πρωτοβουλίας Οικοδόμων,, στην απεργία στις 06 Απριλίου 2022, Αθήνα Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «alerta»	130
Εικόνα 34 Πανό από συγκέντρωση με αφορμή τον πολυήμερο βασανισμό 39 προσφύγων στον Έβρο, Μοναστηράκι, Αθήνα, 2022 Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»	135

Κατάλογος Χαρτών

Χάρτης 1 Περιοχή του κέντρου της Αθήνας, η Πλάκα Πηγή: Στιγμιότυπο από «stigma»	43
Χάρτης 2 Περιοχή του κέντρου της Αθήνας, το Μεταξουργείο Πηγή: Στιγμιότυπο από «stigma»	45
Χάρτης 3 Περιοχή του κέντρου της Αθήνας, το Γκάζι Πηγή: Στιγμιότυπο από «stigma»	47
Χάρτης 4 Περιοχή του κέντρου της Αθήνας , τα Εξάρχεια Πηγή: Στιγμιότυπο από «stigma»	49
Χάρτης 5 Περιοχή του κέντρου της Αθήνας τα Πετράλωνα Πηγή: Στιγμιότυπο από «stigma»	49
Χάρτης 6 Περιφερειακά Γραφεία Ασύλου & Αυτοτελή Κλιμάκια Ασύλου Πηγή: Στιγμιότυπο από «googlemaps»	64

Χάρτης 7 Τα κράτη μέλη που απαρτίζουν τον χώρο Schengen, 2023 Πηγή: Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο και ιδία επεξεργασία	75
Χάρτης 8 Τοποθεσία της δομής φιλοξενίας του Ελαιώνα Πηγή: Στιγμιότυπο από «googlemaps»	83
Χάρτης 9 Τοποθεσία του νέου γηπέδου στον Βοτανικό, Αθήνα Πηγή: Στιγμιότυπο από «googlemaps» .	90

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 Είδη καταλυμάτων στο πρόγραμμα ESTIA (έως τον Σεπτέμβριο του 2020) Πηγή: Διαδικτυακή σελίδα της «Estia UNHCR»	104
Πίνακας 2 Περιοχές φιλοξενίας του προγράμματος ESTIA (έως τον Σεπτέμβριο του 2020) Πηγή: Διαδικτυακή σελίδα της «Estia UNHCR»	104

Εισαγωγή - Μεθοδολογία

Ο προσανατολισμός της παρούσας εργασίας είναι να επανεργοποιήσει την ιστορική – κοινωνική μνήμη και τελικά να προσπαθήσει να συλλάβει θεωρίες και πρακτικές αντιμετώπισης των σημερινών συνθηκών καταπίεσης και των εμπεδωμένων σχέσεων δυνάμεων που διέπουν με διαφορετικές εντάσεις και ταχύτητες την πληττόμενη κοινωνική πλειοψηφία, τους μετανάστες και τις μετανάστριες και τους περιθωριοποιημένους πληθυσμούς.

Μέσω της βιβλιογραφικής έρευνας γίνεται προσπάθεια ανάλυσης της ιστορικής εξέλιξης των πόλεων και των σχέσεων που αναπτύσσονται, με κριτική προσέγγιση αυτής, προκειμένου να εντοπίσουμε τα αδύναμα σημεία και τους τόπους όπου πάνω σε αυτά θα χτίσουμε μια ριζοσπαστική στρατηγική αντεπίθεσης στο κεφάλαιο, το καπιταλιστικό σύστημα και τις σχέσεις που αναπαράγει για την κοινωνική χειραφέτηση και την ελευθερία. Στόχος είναι λοιπόν, να αναδειχθεί η σημασία της ταξικής πάλης σε όλα τα επίπεδα, να διαρραγεί το κοινωνικό σώμα και η εμπεδωμένη άσκηση εξουσίας και να γίνει αντιληπτό ότι η ταξική πάλη δεν διακόπτεται ποτέ, την ζούμε καθημερινώς και αδιαλείπτως στο σπίτι, στην δουλειά, στις πλατείες, στους δρόμους και στις σχέσεις που αναπτύσσουμε.

Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος αποτελείται από δεδομένα, θεωρητικές και κριτικές προσεγγίσεις τα οποία εστιάζουν στην αστικοποίηση, στον κοινωνικό και στεγαστικό διαχωρισμό, στην κοινωνική κατασκευή του σύγχρονου κατοίκου των πόλεων και την εξέλιξη ευρύτερα των πόλεων. Το δεύτερο μέρος αναφέρεται στην περίπτωση των μεταναστών και των μεταναστριών στην Αθήνα. Γίνεται μια σύντομη χρονική αναφορά στο μεταναστευτικό όπως εμφανίζεται στην Ελλάδα, δίνονται ορισμένοι χρήσιμοι ορισμοί και πολιτικές διάκρισης και κατηγοριοποίησης των μεταναστών και των πολιτικών που εφαρμόζονται στην διαχείριση του μεταναστευτικού ζητήματος. Αναφέρονται επίσης, διαφορετικές μορφές εγκατάστασης των μεταναστών/στριών στην Αθήνα όπως είναι οι δομές φιλοξενίας, τα στεγαστικά προγράμματα, η κατοίκηση στο κέντρο και οι καταλήψεις στέγης. Τέλος, γίνεται μια προσπάθεια να συμπεράνουμε και να χαρτογραφήσουμε τις κοινωνικές αναγκαίες πρακτικές που οφείλουν οι ριζοσπαστικές αντιλήψεις να κοινωνικοποιούν και να υλοποιούν προκειμένου να ορίσουμε τα νέα καθήκοντα τόσο της θεωρητικής επιστημονικής προσέγγισης όσο και της πρακτικής εφαρμογής για το δικαίωμα στην πόλη χωρίς αποκλεισμούς και διακρίσεις.

Μέρος Α- Δεδομένα, θεωρητικές και κριτικές προσεγγίσεις

1 Εννοιολογική αποσαφήνιση όρων για την κατανόηση της παρούσας εργασίας

1.1 Εννοιολογική αποσαφήνιση του κοινωνικού διαχωρισμού

Ο διαχωρισμός προκύπτει από τις συνέπειες πολλών παραγόντων με πιο σημαντικούς την τάξη, την φυλή, την εθνικότητα, το θρήσκευμα, το φύλο, τις σεξουαλικές προτιμήσεις, την ηλικία ενώ αποτυπώνεται σε διάφορες χωρικές κλίμακες όπως για παράδειγμα στα σχολεία, στις γειτονίες, στις συνοικίες και στις πόλεις αλλά ακόμη και στις κοινωνικές συμπεριφορές και σχέσεις. Αποτελεί κοινωνική κατασκευή της κυρίαρχης τάξης, αναπαράγει ανισότητες, εκμεταλλευτικές σχέσεις, έμφυλες διακρίσεις, ρατσισμό και άλλων φαινομένων μέσω της κατασκευής διαφόρων δυισμών. Στην ουσία, αποτυπώνει, συντηρεί και αναπαράγει τις κοινωνικές ανισότητες στον χώρο της πόλης.

1.2 Εννοιολογική αποσαφήνιση του στεγαστικού διαχωρισμού

Ο στεγαστικός διαχωρισμός έγκειται κυρίως στην άνιση κατανομή και πρόσβαση στην κατοικία η οποία επηρεάζεται από τον κοινωνικό-πολιτικό συσχετισμό της κάθε περιόδου και της κάθε περιοχής που μελετάται καθώς επίσης δημιουργεί ποικίλες κοινωνικό-χωρικές επιπτώσεις. Η κατοικία ειδικότερα στα πλαίσια του καπιταλιστικού συστήματος αποτελεί πεδίο κερδοσκοπικών δραστηριοτήτων είτε μέσω κρατικών πολιτικών είτε μέσω των κανόνων της «ελεύθερης αγοράς» με αποτέλεσμα να διαφοροποιείται σημαντικά και να κατανέμεται με βάση την αξία που διαμορφώνεται κάθε φορά («χρηματιστήριο» της real estate). Η κατοικία αποτελεί χώρο προσωπικής ασφάλειας, αυτονομίας, ευημερίας. Συμβάλει στην αποτύπωση της κοινωνικής θέσης ενώ ταυτόχρονα καθορίζει την δυνατότητα πρόσβασης ή μη, σε κοινωνικούς πόρους όπως σχολεία, ιατρική περίθαλψη, μέσα μαζικής μεταφοράς, χώροι αναψυχής και μια σειρά άλλων υπηρεσιών (Knox & Pinch, 2009). Σε ακραίες συνθήκες στεγαστικών διαχωρισμών δημιουργούνται τα ghettos (γκέτο) και οι εντελώς περιθωριοποιημένοι θύλακες από τον υπόλοιπο

πληθυσμό (όπως για παράδειγμα μιας εθνοτικής μειονότητας) τα οποία χωροθετούνται σε γεωγραφικά προσδιορισμένες περιοχές. Φαινόμενο που δεν παρατηρείται όπως στο παράδειγμα των ΗΠΑ. Παρόλα αυτά, συναντάμε και στην Ελλάδα «αυθαίρετους» καταυλισμούς περιθωριοποιημένους κοινωνικό-χωρικά όπως των Ρομά, των μεταναστών εργατών/τριών γης και των προσφύγων/ίσσων και άλλων μειονοτήτων.

1.3 Εννοιολογική αποσαφήνιση του κοινωνικού αποκλεισμού

Ο κοινωνικός αποκλεισμός έγκειται στις διαδικασίες όπου οι ισχυρές κοινωνικές ομάδες εμποδίζουν την πρόσβαση των πληθυσμιακών ομάδων χαμηλών κοινωνικών τάξεων (δηλαδή οι λιγότερο ευνοημένοι) σε πόρους και παροχές όπως για παράδειγμα στην εκπαίδευση, στην ιατρική περίθαλψη, στην εργασία, στην κατοικία, στον δημόσιο χώρο κοκ. Οι αποκλεισμοί αυτοί μπορεί να είναι αποτέλεσμα των άμεσα κεντρικών πολιτικών αποφάσεων και θεσμών αλλά και των έμμεσων συνεπειών του κοινωνικού και στεγαστικού διαχωρισμού.

2 Θεωρητικές και κριτικές προσεγγίσεις

2.1 Εισαγωγή

«Οι πόλεις είναι πλέον αδύνατον να περιγραφούν. Τα κέντρα τους δεν είναι πια τόσο κεντρικά όσο παλιά, οι παρυφές τους είναι ασαφείς, δεν έχουν αρχή και προφανώς ούτε τέλος. Ούτε λέξεις, και αριθμοί ούτε εικόνες μπορούν επαρκώς να αποδώσουν τις πολύπλοκες μορφές τους και την κοινωνική τους δομή» (Ingersoll, 1992, p. 5).

Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται προσπάθεια να κατανοήσουμε γιατί οι άνθρωποι των πόλεων διαχωρίζονται με βάση διαφόρων χαρακτηριστικών όπως η οικονομική τάξη, η φυλή, το έθνος, το θρήσκευμα, το φύλο και την σεξουαλικότητα. Γιατί δημιουργούνται διαφορετικού επιπέδου (ποιοτικά και ποσοτικά) γειτονιές και κατ' επέκταση πώς επηρεάζεται η κοινωνική συμπεριφορά και η ίδια η δομή των πόλεων. Η απάντηση δεν θα μπορούσε να είναι απλή και μοναδική καθώς τα περισσότερα ερωτήματα απαιτούν μια πολύπλευρη και ευρεία έρευνα που θα προσπαθεί να προσεγγίσει και να αποτιμήσει τα διάφορα χαρακτηριστικά τα οποία έχει ενσωματώσει η κάθε περιοχή ή πόλη ή χώρα. Τέτοια θα μπορούσαν να είναι η κοινωνική, οικονομική, ιστορική, πολιτική και πολιτισμική οργάνωση της κάθε περιοχής ή χώρας. Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να τονιστεί ότι το μεγαλύτερο μέρος της αστικής γεωγραφίας έχει παραχθεί από λευκούς, μεσοαστούς, κυρίως ετερόφυλους άνδρες και αυτό είναι αδύνατο να μην έχει επηρεάσει τόσο το τί έχει μελετηθεί όσο και τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιήθηκαν οι μελέτες.

2.2 Για την αστικοποίηση

Μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο παρατηρήθηκε έντονη μετανάστευση πληθυσμών από την ύπαιθρο στα αστικά κέντρα (Mumford, 1956). Η αστικοποίηση πραγματοποιήθηκε με διαφορετικές ταχύτητες ανά χρονικές περιόδους και τόπους παρόλα αυτά αποτέλεσε σημαντική διαδικασία με ποικίλες συνέπειες και εκφάνσεις στην συγκρότηση των κοινωνιών και των πόλεων (Mumford, 1956). Η αστικοποίηση χαρακτηρίστηκε από την υπερσυσσώρευση πολλών και διαφορετικών κοινωνικών ομάδων και ταυτοτήτων στον αστικό χώρο (Andreen, 1989) όπου παρατηρούνται συγκρουόμενα συμφέροντα για την ίδια την επιβίωση και ανέλιξή τους (οικονομική, κοινωνική). Αυτές οι αλληλοσυγκρουόμενες τάσεις των διαφόρων κοινωνικών ομάδων και ταυτοτήτων οδηγούν στην επιβολή εξουσίας από τους πιο προνομιούχους στους λιγότερο προνομιούχους και αυτό κατ' επέκταση οδηγεί στους κοινωνικούς διαχωρισμούς και αποκλεισμούς ολόκληρων κοινωνικών ομάδων και ατομικοτήτων στον αστικό χώρο (Knox & Pinch, 2009).

Από τις πρώιμες πόλεις μέχρι τον Μεσαίωνα, η πόλη ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την ύπαιθρο. Αυτοί οι δύο τομείς συνυπήρχαν με έναν διακριτικό τρόπο συμβίωσης (Andreen, 1989). Τώρα η πόλη και η ύπαιθρος είναι θύματα της ανελέητης συσσώρευσης κεφαλαίου, πλήρως ελεγχόμενη από «managers» και «εταιρείες» (κεφάλαιο) του καπιταλιστικού συστήματος. Ο Lefebvre διαπίστωσε ότι «η παραδοσιακή μορφή της πόλης απαλλοτριώθηκε από την καπιταλιστική ανάπτυξη, έγινε θύμα μιας ακατάπαυστης ανάγκης να απορροφηθεί το υπερσυσσωρευμένο κεφάλαιο στην ατέρμονα επέκταση της πόλης, ανεξάρτητα από κοινωνικές περιβαλλοντικές ή πολιτικές επιπτώσεις» (Merrifield, 2006, p. 62).

Σύμφωνα με τον Harvey, «η αστικοποίηση αποτελεί ένα ταξικό φαινόμενο καθώς τα πλεονάσματα αντλούνται από κάπου και από κάποιους ενώ ο έλεγχος της χρήσης του πλεονάσματος βρίσκεται συνήθως στα χέρια λίγων(...) Αυτή η γενική κατάσταση διατηρείται και εντείνεται στο πλαίσιο του καπιταλιστικού συστήματος. Ο καπιταλισμός βασίζεται στη συνεχή αναζήτηση της υπεραξίας (κέρδος). Για να μπορούν όμως οι καπιταλιστές να παράγουν υπεραξία θα πρέπει πρώτα να παράγουν πλεονάζον προϊόν. Αυτό συνεπάγεται ότι ο καπιταλισμός παράγει ασταμάτητα το πλεονάζον προϊόν που απαιτεί η αστικοποίηση. Ισχύει όμως και το αντίστροφο, ο καπιταλισμός χρειάζεται την αστικοποίηση για να απορροφά το πλεονάζον προϊόν που συνεχώς παράγει. Με το

γεγονός αυτό προκύπτει μια εσωτερική σχέση μεταξύ της ανάπτυξης του καπιταλισμού και της αστικοποίησης» (Harvey, 2013, σ. 40).

Η μαζική προσφορά θέσεων εργασίας στην πόλη έναντι των μικρών έως και ανύπαρκτων δυνατοτήτων στην ύπαιθρο κυφόρησε την ελπίδα των ανθρώπων που μετανάστευσαν ότι στα μεγάλα αστικά κέντρα θα αποκτήσουν ένα καλύτερο επίπεδο διαβίωσης. Έτσι, συνειδητά ή μη τα υποκείμενα και οι κοινωνικές ομάδες που μετακόμισαν μόνιμα στα αστικά κέντρα ένιωθαν ως «φιλοξενούμενοι» και δεν κατάφερναν να οικειοποιηθούν τον τόπο που ζούσαν και δουλεύανε.

Συνέπεια αυτού είναι να προσπαθεί ο καθένας να δημιουργήσει τον δικό του κόσμο μέσα στην πόλη. Έτσι, τα υποκείμενα αντιλαμβάνονται την πόλη ως χώρο απλά για να αποκτήσουν υλικά αγαθά και ένα καλύτερο βίο και όχι ως κοινωνικό χώρο συνύπαρξης και κοινωνικοποίησης.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η αντίληψη αυτή υπερ-ογκώθηκε από την ενίσχυση του καπιταλιστικού αφηγήματος σε σχέση με το ιδιωτικό και ατομικό δικαίωμα που το ανήγαγε ως το ύψιστο δικαίωμα εν αντιθέσει του συλλογικού. Η συσσώρευση λοιπόν, αυτού του δυναμικού δημιούργησε μια φοβερή πολυπλοκότητα η οποία δεν επέτρεπε ειδικά στο πλαίσιο του καπιταλισμού και του ανταγωνισμού που αναπαράγει να εκφράζονται όλες οι κοινωνικές ομάδες με τον ίδιο τρόπο και με την ίδια ένταση.

2.3 Κοινωνικός διαχωρισμός

Ο κοινωνικός διαχωρισμός στην πόλη μπορεί να οριστεί απλουστευμένα ως η κατανομή των διαφόρων κοινωνικών ομάδων στον χώρο της πόλης (Μαλούτας, 2018). Παρόλα αυτά, αυτή η απλούστευση εγκυμονεί αρκετές παρανοήσεις σε σχέση με την προσέγγιση του ερευνητικού μας ερωτήματος όσο και στην προσπάθεια ανάλυσης των αιτίων αλλά και την μετέπειτα προσέγγιση της ερευνητικής μας πρότασης. Στην ουσία, η κοινωνική γεωγραφία έχει χρέος να ερευνήσει μια σειρά παραγόντων, οι οποίοι αλλάζουν από τόπο σε τόπο αλλά και από χρονική περίοδο σε χρονική περίοδο. Δεν θα μπορούσαμε σε καμία περίπτωση δηλαδή να μοντελοποιήσουμε το φαινόμενο του κοινωνικού διαχωρισμού, όπως πραγματοποιήθηκε στην περίπτωση των ΗΠΑ, και να το «μεταφέρουμε» για να το συγκρίνουμε με την περίπτωση της Ελλάδας, διότι τόσο η αστικοποίηση πραγματοποιήθηκε για πολύ διαφορετικούς λόγους και με πολύ διαφορετικούς τρόπους, όσο και διότι οι ιστορικές στιγμές και τα γεγονότα των δύο χωρών είναι σημαντικά διαφορετικές. Ακόμη, σημαντικοί παράγοντες που χρίζουν ιδιαίτερη προσοχή είναι τα διαφορετικά μεγέθη και η σύνθεση του πληθυσμού, η διαφορετική κατανομή και ανακατανομή στον χώρο, η διαφορετική προσέγγιση στο ζήτημα της στέγασης μέσω διαφορετικών πολιτικών κοκ.

2.4 Ο χώρος ως κοινωνική κατασκευή

Η ιδέα ότι ο χώρος είναι κάτι παραπάνω από ένα «άδειο» ή ουδέτερο περιέχον μοιάζει να είναι ολοένα και πιο αποδεκτή στην κοινωνική γεωγραφία. Από το 1980 και μετά έχει αρχίσει να διερευνάται η διαλεκτική σχέση κοινωνικού και χωρικού. ενώ ήδη ο Lefebvre στο έργο του «The production of space» αναφέρει ότι ο χώρος δεν είναι απλά ένας νωθρός γεωγραφικός υποδοχέας ανθρώπων αλλά δημιουργεί «αντιδράσεις» τις οποίες επηρεάζει και τον επηρεάζουν καθώς οι κοινωνικές σχέσεις παρουσιάζουν μια δυναμική κινητικότητα και μια συνεχή αντιπαράθεση ανάμεσα στα υποκείμενα και τις ομάδες που παρουσιάζουν αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα. Έτσι, ο χώρος κατασκευάζεται κοινωνικά αλλά και το κοινωνικό αποτυπώνεται χωρικά (Lefebvre H. , 1991). Συμπληρωματικά, για τους Knox & Pinch «ο χώρος δεν είναι απλώς ένα ουδέτερο περιέχον όπου εκφράζονται κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές διαδικασίες. Έχει σημασία και από μόνος του όσον αφορά τη συμβολή του τόσο στα σχήματα αστικής ανάπτυξης όσο και στη φύση των σχέσεων μεταξύ διάφορων κοινωνικών ομάδων μέσα στην πόλη» (Knox & Pinch, 2009, p. 39).

Οι πόλεις δεν είναι δεδομένες και στατικές, καθώς διαδραματίζονται και αποτυπώνονται σχέσεις μεταξύ κουλτούρας, χώρου και εξουσίας, οι οποίες συνθέτουν τον όρο της κοινωνικής κατασκευής του χώρου και αποτελούν ένα «κείμενο» που γράφεται και ξανά γράφεται με την πάροδο του χρόνου. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω η συσσώρευση ανθρώπινου δυναμικού στα αστικά κέντρα δημιουργεί μια πολυπλοκότητα η οποία δεν εκφράζει όλες τις κοινωνικές ομάδες με τον ίδιο τρόπο. Οι αξίες που εγγράφονται στον χώρο δεν προκύπτουν από κάποια φυσική εξέλιξη αντίθετα δημιουργούνται από ανταγωνιζόμενες κοινωνικές ομάδες που αντιμάχονται για αυτές. Στην ουσία, το σώμα των κυρίαρχων αξιών τείνει να αντιπροσωπεύει τις ισχυρότερες κοινωνικές ομάδες μέσα από την πολιτική, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, την εκπαίδευση, την διαφήμιση και μια σειρά άλλων, χώροι δηλαδή τους οποίους η Zukin αποκαλεί «τοπία εξουσίας» (Zukin, 1995).

Εντός των κυρίαρχων αξιών παρατηρούμε ότι υπάρχουν μια σειρά από διακριτές υποομάδες οι οποίες αναπτύσσουν δικές τους κουλτούρες διαφορετικές από τις κυρίαρχες ονομαζόμενες ως υποκουλτούρες ή παρεκκλίνουσες υποκουλτούρες εάν τα πρότυπα τους είναι εντελώς διαφορετικά από την κυρίαρχη τάξη. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι αυτές οι υποομάδες δεν εμφανίζουν ομοιογένεια μεταξύ τους, καθώς εντός τους υπάρχουν μια σειρά από διαφοροποιήσεις και υποδιαίρεσεις. Την ίδια στιγμή, η ποικιλία των αξιών αυτών επηρεάζει την ταυτότητα που οι

άνθρωποι και οι κοινωνικές ομάδες υιοθετούν για τον εαυτό τους. Οι ταυτότητες επηρεάζονται από την οικονομική τάξη, το έθνος, το θρήσκευμα, το φύλο, τη σεξουαλικότητα, την θρησκεία και μια σειρά πολλών άλλων παραγόντων, οι οποίες με την σειρά τους επηρεάζουν την συμπεριφορά (θέσεις) των υποκειμένων. Οι ταυτότητες και οι κοινωνικές αξίες αναπαράγονται και εξελίσσονται μέσω των δυϊσμών (άντρας-γυναίκα, ντόπιος-ξένος, πλούσιος-φτωχός, λευκός-μαύρος, ετερόφυλος-ομοφυλόφιλος κ.ο.κ.) αλλά και μέσω της αντίθεσης τους με τα άλλα σύνολα τα οποία κατανέμονται σύμφωνα με τις αξιακές ιεραρχίες (ανώτεροι-κατώτεροι σύμφωνα με τα κυρίαρχα πρότυπα). Η διαδικασία συγκρότησης κουλτούρας και ταυτότητας έχουν κρίσιμες συνέπειες στην κοινωνική οργάνωση των πόλεων καθώς αποτελούν παράγοντες κοινωνικών αποκλεισμών και στεγαστικών διαχωρισμών (Knox & Pinch, 2009).

Για να εμβαθύνουμε στην έννοια του διαχωρισμού, οφείλουμε επίσης να επισημάνουμε ότι η αποσύνδεση της έννοιας αυτής από την ταξική του προέλευση μπορεί να επηρεάσει και να αποπροσανατολίσει την προσπάθεια του διαρκούς αγώνα για την κοινωνική ισότητα. Στην ουσία αποκόβει τον κοινωνικό αποκλεισμό και διαχωρισμό από τα ευρύτερα κοινωνικά ζητήματα ανισοτήτων με έναν εύληπτο τρόπο που καταλήγει να νομιμοποιεί την συντήρηση, την αναπαραγωγή και τη διεύρυνσή τους, μεταφέροντας τα αίτιά του από το πεδίο της ταξικής σύγκρουσης στο άτομο ή γενικά στον κοινωνικό χώρο (Σιάνου-Κύργιου, 1998).

Η κατασκευή του τόπου συνδέεται με την «κατασκευή» της τάξης, του κοινωνικού φύλου, της σεξουαλικότητας και της κουλτούρας. Τόσο το αντιληπτό (δομή και οργάνωση του χώρου) όσο και το άυλο προϊόν (κοινωνικές αξίες-σχέσεις) μεσολαβούνται από σχέσεις εξουσίας και καταπίεσης, τα οποία είναι απόρροια των κοινωνικών ζητημάτων διάκρισης, των πολιτισμικών διαφορών και των έμφυλων διακρίσεων. Οι τάξεις που υπόκεινται στους ηγεμόνες μιας κοινωνίας, μπορούν να οριστούν ως οι κατώτερες. Αυτή η διαφοροποίηση γίνεται καλύτερα αντιληπτή όταν οι δύο τάξεις αυτές εμφανίζουν μεγάλο και ξεκάθαρο χάσμα, όπως οι «ελίτ» με τους πλέον φτωχούς (στα όρια της επιβίωσης). Κοινωνικές ομάδες δηλαδή που έχουν ενσωματώσει και εξυπηρετούν συγκεκριμένες θέσεις στην κοινωνικό-οικονομική ιεραρχία του καπιταλισμού (Knox & Pinch, 2009).

2.5 Η κατασκευή του σύγχρονου κατοίκου, των κοινωνικών ρόλων και οι συμπεριφορές του

Όπως έχει αναφερθεί πολλές φορές ο σύγχρονος κάτοικος ειδικά στις μεγάλες πόλεις χαρακτηρίζεται από την έλλειψη αισθήματος οικειότητας για τον δημόσιο χώρο και την συλλογική-κοινωνική ζωή. Σταμάτησε να επισκέπτεται τα πάρκα όταν αυτά μετατράπηκαν σε εστίες «ανομίας» και «καταλήφθηκαν» από συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες (διαφορετικές από τα κυρίαρχα πρότυπα-δυνητικοί παραβάτες των νόμων) και πιο συγκεκριμένα όταν τα πάρκα έγιναν σημείο συνάντησης μεταναστών. Σύμφωνα με τον Philo, οι συγκρούσεις και ο ανταγωνισμός ανάμεσα στις διαφορετικές κουλτούρες μέσω της κοινωνικο-χωρικής διαφοροποίησης, και η σύγκρουση ανάμεσα σε «ηθικά συστήματα» είναι αποτελέσματα αλλά και παράγοντες της κοινωνικο-χωρικής ιεραρχίας των «νικητών» και των «ηττημένων» (Philo, 1991). Στο σημείο αυτό προκύπτουν τρεις χρήσιμες έννοιες:

Πρώτον, η «κοινωνική περιχαράκωση» όπου οι «νικητές» ασκούν εξουσία στους «ηττημένους» όπου αποκλείουν τις λιγότερο ισχυρές ομάδες από τους χώρους που επιθυμούν.

Δεύτερον, ο ρατσισμός. Ο ρατσισμός αποτελεί κοινωνικό κατασκευάσμα το οποίο βασίζεται στην συνειδητή ή μη αντίληψη των ατόμων ότι οι άνθρωποι διαιρούνται σε διακριτές «πάστες» σύμφωνα με τα βιολογικά χαρακτηριστικά τους ή με τις πολιτισμικές τους διαφοροποιήσεις ενώ συχνά διευρύνεται και σε διαφοροποιήσεις που άπτονται τις σεξουαλικές προτιμήσεις, το φύλο κ.ο.κ. Ο βαθμός χωρικού διαχωρισμού των μειονοτικών ομάδων από την κυρίαρχη διαφοροποιείται από χρονική σε χρονική περίοδο αλλά και από χώρα σε χώρα ενώ εξαρτάται αυστηρά πάντα από το κοινωνικό πλαίσιο. Σημαντικό είναι να επισημανθεί ότι οι όροι μειονοτική ομάδα και κυρίαρχη ομάδα, συχνά δημιουργούν την ψευδαίσθηση ότι τα άτομα και οι κοινωνικές ομάδες που βρίσκονται στο περιθώριο της κοινωνίας αποτελούν μειοψηφίες ενώ στην πραγματικότητα οι ταξικές κοινωνίες ωθούν στο περιθώριο την πλειοψηφία των μελών τους (Barry, 2002) & (Eagleton, 2007).

Τρίτον, ο σεξισμός. Η ιδιότητα του πολίτη ακόμη και στις σύγχρονες πόλεις όπου θεωρητικά έχει σπάσει το καθεστώς της υποτέλειας των γυναικών παρουσιάζει «άτυπους συμπεριφορικούς νόμους» όπου εμπεριέχουν έμφυλες διακρίσεις ενώ ακόμη και οι θεσμοί λειτουργούν με

ευνοϊκότερους όρους για τους άντρες γεγονός που τους δίνει την «ελευθερία» να εξουσιάζουν «πάνω» στις θηλυκότητες. Οι γυναίκες ακόμη και σήμερα θεωρούνται σε σημαντικό βαθμό περισσότερο ευαίσθητες, συναισθηματικές και αδύναμες από τους άντρες «εκ φύσεως», κατασκευάζοντας έτσι των κοινωνικό ρόλο τους ως συζύγους και μητέρες, ενισχύοντας την εξάρτηση τους με την ιδιωτική οικιακή σφαίρα και τον άντρα (πατέρα-αδερφό-σύζυγο). Είναι γεγονός ότι στην ιδιωτική οικιακή σφαίρα αναπαράγονται έμφυλες διακρίσεις και ανισότητες (Bondi, 1992) ενώ δεν είναι τυχαία η όλο και αυξανόμενη ενδοοικογενειακή βία και γυναικοκτονίες σε περιόδους εγκλεισμού (lockdown στην περίοδο της πανδημίας covid-19). Ταυτόχρονα ακόμη και στους χώρους εργασίας, η γυναίκα συχνά δέχεται «καλοπροαίρετα» σεξιστικά αστείακια ενώ καλείται για να μπορέσει να γίνει σεβαστή ή και να ανέβει στην ιεραρχική κλίμακα (να κάνει καριέρα) να υιοθετήσει αρρενωπά πρότυπα (συμπεριφορικά, ενδυματολογικά κοκ) (McDowell, 1995) ή να κατέχει μικρότερο μισθό ή να απειλείται με απόλυση σε ενδεχόμενη εγκυμοσύνη. Σε αντίθεση με τον άντρα που παραμένει ο ιδανικός για να αντιμετωπίζει με ψυχρότητα και με ορθολογισμό τις καταστάσεις στο σπίτι-στην δουλειά, να παρέχει ασφάλεια στην οικογένεια και να ασχολείται με την πολιτική «εκ φύσεως».

2.6 Κοινωνικός διαχωρισμός και η αποτύπωσή του στο αστικό περιβάλλον

Σύμφωνα με τον Castells, ο χώρος αποτελεί ένα άνισα κατανεμημένο αγαθό και κατ' επέκταση αποτελεί επίδικο ποιος θα «κυριαρχήσει» μεταξύ των άνισων κοινωνικών ομάδων (Castells, 1976). Οι αξίες μιας κοινωνίας έχουν άμεση συνδεσιμότητα με την πολυπλοκότητα των διαφορετικών ταυτοτήτων που συμμετέχουν σε αυτή. Οι ταυτότητες ορίζονται ως την αντίληψη που έχει το άτομο για τον ίδιο του τον εαυτό ή η αντίληψη για ένα άτομο η οποία συγκροτείται και αποδίδεται από την κυρίαρχη ιδεολογία. Οι ταυτότητες του κάθε ατόμου είναι μοναδικές παρόλα αυτά ομαδοποιούνται αναλόγως τους βασικούς παράγοντες που τις επηρεάζει. Για παράδειγμα, η τάξη, το φύλλο, η εθνότητα, το θρήσκευμα, η σεξουαλικότητα είναι μερικοί από τους πιο βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν την συγκρότηση της ταυτότητας του ατόμου ή μιας ομάδας. Οι παράγοντες αυτοί είναι τόσο ισχυροί που αναπτύσσουν συγκεκριμένες συμπεριφορές και κατά μία έννοια, η ταυτότητα και η συμπεριφορά είναι τα κριτήρια που καθιστούν την «θέση» των ατόμων ή και ολόκληρων κοινωνικών ομάδων στην κοινωνία (Knox & Pinch, 2009).

Έτσι, διαπιστώνουμε ότι οι ποικίλες αυτές κοινωνικές ομάδες μέσω των διαφορετικών ταυτοτήτων και συμπεριφορών και φυσικά μέσω της «θέσης» που κατέχουν στην λειτουργία της κοινωνίας δημιουργούν αλληλοσυγκρουόμενες σχέσεις. Οι σχέσεις των διαφοροποιημένων κοινωνικών ομάδων θεμελιώνουν τον κοινωνικό διαχωρισμό μέσω της διαδικασίας ενός τεχνητού διαχωρισμού-δίπολων. Δίπολα όπως, κεφαλαιοκράτης-εργάτης, άνδρας-γυναίκα, ντόπιος-ξένος, χριστιανός-μουσουλμάνος τα οποία σηματοδοτούν σχέσεις κυριαρχίας και αποκλεισμού.

Η ποικιλομορφία και τα δίπολα «γεννούν» το αίσθημα του φόβου και όπως αναφέρθηκε παραπάνω το αίσθημα του φόβου και η μη οικειοποίηση του χώρου, οδηγούν στην αποξένωση, στην απομόνωση και στον περιορισμό των ατόμων στον χώρο της κατοικίας τους. Από την άλλη, σύμφωνα με κοινωνικούς επιστήμονες δίνεται έμφαση, ότι ο δημόσιος χώρος αποτελεί πυρήνα ριζοσπαστικών διεργασιών και πολλές φορές ο δημόσιος χώρος έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην πυροδότηση εξεγέρσεων (Harvey, 2013).

Έτσι, δεν μπορούμε να μην σταθούμε στο γεγονός ότι το κράτος και οι κυρίαρχες αστικές δυνάμεις γνωρίζουν την δυνητική πυροδότηση εξεγέρσεων, οι οποίες πολλές φορές στο παρελθόν έχουν αμφισβητήσει τις πολιτικές εκμετάλλευσης και καταπίεσης ανά τον κόσμο, και εν δυνάμει

μπορούν να «σπάσουν» την ομαλότητα της λειτουργίας του κράτους και να απειλήσουν τα συμφέροντα της άρχουσας αστικής τάξης. Λαμβάνονταν υπόψη τα παραπάνω, η εξουσία στοχεύει στον έλεγχο και την πρόληψη μελλοντικών τέτοιων καταστάσεων μέσω τόσο της ιδεολογικής «δουλειάς» (ηθικοί-ανήθικοι άνθρωποι, νομοταγείς-παραβατικοί, ασφαλείς-επικίνδυνοι, στροφή προς την ιδιωτική σφαίρα έναντι της δημόσιας) αλλά και μέσω πρακτικών όπως οι μηχανισμοί επιτήρησης και ελέγχου (ιδιωτικοποιήσεις του δημόσιου χώρου, αστυνόμευση, αποκλεισμό συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων από δημόσια αγαθά).

Αν και η διαφοροποίηση της ιδιωτικής με την δημόσια σφαίρα φαίνεται να είναι «καθαρή», παρατηρούμε ότι η δημόσια σφαίρα στις σύγχρονες καπιταλιστικές κοινωνίες εμπεριέχει άτομα άγνωστα μεταξύ τους που δεν επιδιώκουν κοινωνικές σχέσεις (Knox & Pinch, 2009). Έτσι, οικοδομείται το προφίλ του αδιάφορου και του αντικοινωνικού σύγχρονου ανθρώπου. Με άλλα λόγια, η χρησιμοποίηση του δημόσιου χώρου γίνεται υπό όρους ιδιωτικής προσέγγισης. Ταυτόχρονα, ο σύγχρονος άνθρωπος αναζητά την «ασφάλεια» και την «τάξη» και φοβάται το ενδεχόμενο της κοινωνικής «αποδιοργάνωσης». Αυτό αποτυπώνεται στην διάρθρωση του χώρου με τον διαχωρισμό ασφαλών και επικίνδυνων χώρων (Λέφας, Walter, & Binde, 2003).

2.7 Κοινωνικός διαχωρισμός και η περίπτωση των δημόσιων χώρων

«Οι δημόσιοι χώροι αποτελούν ένα παράθυρο στην ψυχή της πόλης» (Zukin, 1995).

Η ποικιλομορφία και αυτή η ζώσα διαφορετικότητα μέσα στον ίδιο χρόνο και τόπο έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον πολλών κοινωνικών επιστημόνων οι οποίοι θεωρούν ότι είναι η βασική αιτία που επηρεάζει τις κοινωνικές σχέσεις και τελικά την ίδια την κοινωνική οργάνωση (Knox & Pinch, 2009). Από την αρχαία Ελλάδα όπου «ανθούσε» η δημοκρατία, οι δημόσιοι χώροι δηλαδή η αγορά, αποτελούσε χώρο αποκλεισμών για τις γυναίκες, τους δούλους και τους ξένους. Στις σύγχρονες πόλεις λαμβάνονται μέτρα για τον περιορισμό ή τον πλήρη αποκλεισμό διαφόρων κοινωνικών ομάδων όπως για παράδειγμα οι αλκοολικοί, οι άστεγοι, οι μετανάστες κοκ.

Στην ουσία η επιτήρηση, ο έλεγχος και η καταστολή της ελεύθερης πρόσβασης στους δημόσιους χώρους έρχεται για να επιβεβαιώσει στην κυρίαρχη αντίληψη ότι αυτές οι κοινωνικές ομάδες επειδή δεν ακολουθούν κάποιες κοινές συμπεριφορές ή θεωρούνται αποκλίνουσες είναι εν δυνάμει παραβάτες του νόμου και μπορεί να εγκληματήσουν είτε κυριολεκτικά είτε μεταφορικά, να χαλάσουν την «καθαρή εικόνα» ενός χώρου που «αποπνέει ασφάλεια». Για αυτό αστυνομεύονται, παρακολουθούνται με κάμερες ή ακόμη οι ίδιες οι κοινωνικές ομάδες και τα άτομα που κατανέμονται στους αποδεκτούς δημιουργούν την αντίστοιχη αίσθηση αποδοχής ή αποκλεισμού. Στην ουσία η εξουσία αποτυπώνεται μέσα από την μονοπώληση των χώρων από τις ισχυρές ομάδες και τον αποκλεισμό ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων.

Ο χώρος επομένως αποτελεί κρίσιμο παράγοντα σε όλες τις διαδικασίες συγκρότησης της κοινωνικής δομής των πόλεων, στη συγκρότηση δηλαδή ταυτότητας, την κατασκευή στερεοτύπων και δυϊσμών κοκ. Η οικειοποίηση και η πρόσβαση στους δημόσιους χώρους ή μη στην ουσία «υψώνει τείχη» ώστε να αποκλείονται οι ανεπιθύμητοι. Η κοινωνική κατασκευή της «καθαρότητας» και της «ανωτερότητας» κοινωνικών ομάδων και κατ' επέκταση περιοχών αποτέλεσαν τα θεμέλια της συγκρότησης του εθνικισμού και του φασισμού (με την πολύ γνωστή έξαρσή του τον 20ο αιώνα), ενώ ακόμη και σήμερα παρατηρούμε ρατσιστικές αντιλήψεις βασιζόμενες σε τέτοιους είδους διαχωρισμούς.

Συνεπώς, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο κοινωνικός διαχωρισμός και αποκλεισμός κοινωνικών ομάδων επηρεάζει άμεσα και τον στεγαστικό διαχωρισμό και αντίστροφα καθώς η «ποιότητα» οικιστικών περιοχών επηρεάζονται σε πολύ μεγάλο βαθμό από την κοινωνική κατασκευή και τις συνέπειες του ή ακόμη καλύτερα από την βιτρίνα του επιχειρήν δηλαδή την προώθηση συγκεκριμένων περιοχών που θα φέρουν μεγαλύτερα οικονομικά και πολιτικά κέρδη.

Πιο συγκεκριμένα, ας πάρουμε λοιπόν, ως παράδειγμα μια σύγχρονη αστική πλατεία, η οποία είναι μια χαρακτηριστική περίπτωση ενός δημόσιου χώρου. Η πλατεία θα έλεγε κανείς ότι αποτελεί έναν «ελεύθερο» χώρο τον οποίο μπορούν να απολαύσουν όλες οι αποκλίνουσες ταυτότητες και οι κοινωνικές ομάδες ανενόχλητες. Να οικειοποιηθούν δηλαδή τον δημόσιο χώρο, να συνυπάρξουν και να κοινωνικοποιηθούν. Στην πραγματικότητα όμως παρατηρούμε ότι η πλατεία αποτελεί έναν χώρο που δημιουργεί αποκλεισμούς και αποξένωση των κοινωνικών ομάδων και ταυτοτήτων που η κυρίαρχη αντίληψη θεωρεί επικίνδυνες όπως για παράδειγμα, κοινωνικές ομάδες προερχόμενες από φτωχές ή και «τριτοκοσμικές» χώρες, μετανάστες, φτωχούς, άνεργους, LGBT² υποκείμενα, τοξικοεξαρτημένους, άστεγους. Δηλαδή, αποκλείει, οποιαδήποτε κοινωνική ομάδα βγαίνει εκτός από τα κυρίαρχα «κανονικά» πρότυπα και ξεφεύγουν από την αίσθηση της ασφάλειας. Ένα «σχήμα» όπου έχει καταστεί «επικίνδυνο» από την κυρίαρχη αστική τάξη γιατί οι λιγότεροι προνομιούχοι, ως οι πλέον αποξενωμένοι και περιθωριοποιημένοι, φτωχοί και πιο έντονα εκμεταλλευόμενοι, μπορούν εν δυνάμει να αποτελέσουν το «μείγμα» εξεγερμένων που θα απειλήσει την ομαλότητα και τα συμφέροντα (οικονομικά και πολιτικά) του κράτους (Lefebvre H. , 2007). Όπως αναφέρει και ο Foucault, ο πλούτος της κυρίαρχης αστικής τάξης θα πρέπει να προστατευτεί από όλους τους δυνητικά «αντάρτες» των πόλεων. Για αυτό το κράτος δημιούργησε ηθικούς ανθρώπους ,που δεν τους διαχωρίζει καμία κοινωνικό-οικονομική θέση, έναντι των εν δυνάμει παραβατικών «στοιχείων», που δεν υπακούν στους νόμους εκκλησίας και κράτους άρα είναι ανήθικοι και επικίνδυνοι τόσο για τους πλουσίους και τους κατέχοντες εξουσίας όσο και για τους φτωχούς (Foucault, 2017).

Δεν θα μπορούσε να παραληφθεί ότι ο δημόσιος χώρος αποτελεί ένα ανδροκρατούμενο πεδίο (κυρίως ετερόφυλων) και έτσι δεν θα μπορούσε να λείπουν και οι έμφυλες διακρίσεις, οι σεξιστικές και ομοφοβικές συμπεριφορές. Οι θηλυκότητες και τα LGBT+ υποκείμενα έχουν

² LGBT+ αποτελεί το διεθνές αρκτικόλεξο που προέρχεται από τις λέξεις Lesbian, Gay, Bisexual και Transgender και στα ελληνικά μεταφράζεται ως ΛΟΑΤ+. (Λεσβία, Ομοφυλόφιλος, Αμφιφυλόφιλος και Τρανς).

έντονο το αίσθημα του φόβου και της ανασφάλειας να κυκλοφορούν στον δημόσιο χώρο, ειδικότερα τα βράδια καθώς υπάρχουν πληθώρα συμβάντα παρενοχλήσεων, κακοποιήσεων, βιασμών ακόμη και γυναικοκτονιών. Δεν είναι τυχαίες οι φεμινιστικές καμπάνιες με σύνθημα «να πάρουμε τις νύχτες πίσω», «στον δρόμο θέλουμε να είμαστε ελεύθερες, όχι γενναίες». Το σύστημα της πατριαρχίας δημιουργεί ετεροπατριαρχικά περιβάλλοντα καθώς το ευρύτερο σύστημα σχέσεων εξουσίας και πολιτικής λειτουργεί συνολικά προς όφελος των ανδρών καθώς μέσω των κοινωνικών διευθετήσεων αλλά και των θεσμών δίνεται η δυνατότητα της κυριαρχίας των ανδρών έναντι των γυναικών και των ομοφυλόφιλων.

Ο αποκλεισμός διαφόρων κοινωνικών ομάδων δηλαδή, δεν συμβαίνει γιατί ο δημόσιος χώρος της πλατείας εξ ορισμού είναι χώρος αποκλεισμών, αλλά γιατί οι κοινωνικές ομάδες που είναι κοινωνικά ανώτερες μπορούν να εξουσιάσουν και να ελέγξουν την «ποιότητα» της πλατείας της γειτονιάς τους...ένα δικαίωμα που το έχουν καθώς και το ίδιο το καπιταλιστικό κράτος και οι μηχανισμοί επιτήρησης και ελέγχου επιθυμούν αυτές οι κοινωνικές ομάδες να μην φαίνονται, να μην αλληλοεπιδρούν και να παραμένουν «αδρανείς». Έτσι, στην ουσία η κοινωνική και ταξική σύσταση μιας γειτονιάς και μιας πόλης αλλά και οι σχέσεις που έχουν δημιουργηθεί αποτυπώνονται στον δημόσιο χώρο και στην μορφή την οποία λαμβάνει.

Δεν είναι τυχαίο ότι η «μεγάλη» εικόνα μιας πόλης καθώς και τα χαρακτηριστικά της είναι αποτέλεσμα των κυρίαρχων αντιλήψεων, τις κοινωνικό-οικονομικές και πολιτικές συνθήκες της κάθε εποχής. Ο κατακερματισμός της εργασίας και ο ανταγωνισμός στον τομέα της οικονομίας κατακερμάτισαν και την ίδια την κοινωνική ζωή σε ξεχωριστές σφαίρες με αποτέλεσμα οι άνθρωποι διαφορετικών τάξεων να έχουν εντελώς διαφορετικές συνήθειες και ενδιαφέροντα τα οποία να εκφράζονται και σε διαφορετικούς τρόπους με αποτέλεσμα να προκύπτει και ο διαχωρισμός «καλών» και «κακών» περιοχών/γειτονιών/συνοικιών ή ακόμα και στην ελαχιστοποίηση της συνύπαρξης σε δημόσιους χώρους.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Μεγάλη Βρετανία όπου το 1998 ο τότε πρωθυπουργός, Τόνι Μπλερ, εισήγαγε ως ποινικό αδίκημα μια σειρά από συμπεριφορές ονομαζόμενες ως αντικοινωνικές (ASBOs- anti-social behaviour order) και μπορούσε έτσι να ελέγχει και να διώκει οποιονδήποτε δεν ακολουθούσε τα πρότυπα και κυρίως οποιονδήποτε έκανε χρήση του δημόσιου χώρου, ιδίως στις καλό-φημισμένες περιοχές, και ενοχλούσε ή αλλοίωνε το στάτους της περιοχής. Οι καταγγελίες γίνονται είτε από τους κατοίκους είτε απευθείας από τους αστυνομικούς ή τις

ιδιωτικές υπηρεσίες ασφάλειας (security). Αφορούν ηλικίες από 10 ετών και άνω και εφόσον κριθούν ότι προκαλούν «ανησυχία», «αγωνία», «φόβο» ή «αναστάτωση» μπορεί να τους επιβληθεί η απαγόρευση διέλευσης σε συγκεκριμένους δρόμους και περιοχές, ασφαλιστικά μέτρα και σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει πιστή υπακοή στους περιορισμούς μπορεί να κριθούν ένοχοι ως εγκληματίες και να φυλακιστούν έως και 5 χρόνια. Από την στιγμή που θα τους ασκηθεί ASBO's, αφισκολλούνται τα αντίστοιχα αφισάκια με το πρόσωπο και το όνομα του «δράστη». Ενώ ακόμη, υπάρχουν ιστοσελίδες που έχει καταγεγραμμένους όλους τους «δράστες» προκειμένου οποιοδήποτε επιθυμεί να ελέγχει ανά πάσα στιγμή τις εξελίξεις στην γειτονιά του (Greer, 2013). Οι «παρανομίες» χωρίζονται σε διάφορες κατηγορίες που αφορούν για παράδειγμα παραμελημένες κατοικίες/κήποι, φασαρία, δυνατή μουσική, ρίψη σκουπιδιών, κατανάλωση αλκοόλ, γκράφιτι, αφισκοκόλληση, συμμετοχή σε διαδηλώσεις, επαιτεία ακόμη και μια σειρά παιχνιδιών όπως για παράδειγμα παιχνίδια με μπάλα ή skateboarding (Helm, 2013).



Εικόνα 1 Έφηβες «τράνε» Asbos 2003, Αγγλία
Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «St.Helens Star»

Στην ουσία, η περίπτωση των ASBO's αποτελεί μία από τις πιο «ακραίες» πρακτικές επιτήρησης, ελέγχου και τιμωρίας των χρηστών των δημόσιων χώρων, οι κάτοικοι παίρνουν τον ρόλο του ελεγκτή και του τιμωρού και η ταξική δικαιοσύνη, ο νόμος και τάξη παίρνει σάρκα και οστά στιγματίζοντας ανθρώπους ακόμη και από την παιδική τους ηλικία.

Επιδιώκεται ο πλήρης έλεγχος, η επιτήρηση και η καταστολή δημιουργώντας «καθαρούς» και «υποταγμένους θύλακες», περιθωροποιώντας τους «αντικοινωνικούς», φτωχούς ή και εν γένει ανεπιθύμητους και αναπαράγει τον ανθρωπο-καναβαλισμό (niDirect Government Services).



Εικόνα 3 Αφίσα με τα στοιχεία γυναίκας που διώκεται με ASBO(Criminal), 2013, Αγγλία
Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «The Mirror»

Ως συνέπεια όλων των παραπάνω, ο δημόσιος χώρος τίθεται σε αμφισβήτηση ακόμα και χωρικά. Ο σύγχρονος άνθρωπος δεν οικειοποιείται τον δημόσιο χώρο γιατί δεν τον βιώνει εν αντιθέσει της ιδιωτικής του κατοικίας. Οι πλατείες, οι δρόμοι, οι γειτονίες, χάνουν τον χαρακτήρα τους και από χώροι αλληλεπίδρασης και κοινωνικοποίησης υποτιμούνται ραγδαία και ανάγονται σε χώρους «ανασφαλείς». Ο δημόσιος χώρος δίνει τη θέση του σε εσωστρεφείς θύλακες και ο ιδιωτικός υπερτροφεί. Σε ένα ευρύτερο πλάνο ελέγχου της κοινωνίας ο χώρος παίρνει τον ρόλο υπνωτηρίου και η χρήση του χώρου παραμένει αδρανής και απορροφημένη στο παιχνίδι της κατανάλωσης.

2.8 Στεγαστικός διαχωρισμός

Ο στεγαστικός διαχωρισμός και η χωρική απομόνωση ορισμένων κοινωνικών ομάδων διευκολύνει την επιτήρηση και τον έλεγχο αυτών ενώ μπορεί ταυτόχρονα να περιορίσει ακόμη και τις εν δυνάμει κοινωνικές και ταξικές συγκρούσεις ανάμεσα σε διαφορετικών συμφερόντων κοινωνικές ομάδες.

Σε ορισμένες περιπτώσεις η επιθυμία των μελών των μειονοτικών κοινωνικών ομάδων να συσπειρώνονται εξαιτίας της αίσθησης της απειλής που βιώνουν είναι ακόλουθο τεσσάρων βασικών λόγων: την άμυνα απέναντι στην εχθρικότητα της ευρύτερης κοινωνίας που αντιμετωπίζουν στην καθημερινότητα τους ως «ξένοι» ή «εισβολείς» ή «επικίνδυνοι», την αλληλοϋποστήριξη και τη δημιουργία δεσμών και την αίσθηση ασφάλειας που δημιουργούν ως κοινότητα, την διατήρηση των πολιτισμικών τους παραδόσεων αλλά και την συγκρότηση της «επίθεσης», εννοώντας τη δυνατότητα να συσπειρώνονται και να μπορούν να πιέζουν κυρίως θεσμικά για πιο ευνοϊκές πολιτικές για τους ίδιους για παράδειγμα μέσω των εκλογικών μηχανισμών.

Επιπρόσθετα, βασικός παράγοντας που επηρεάζει την «επιλογή» της περιοχής και της κατοικίας είναι η κοινωνικοοικονομική πίεση που δέχονται αυτές οι μειονοτικές ομάδες και τον περιορισμό των επιλογών που έχουν. Για παράδειγμα, οι μειονότητες αποκλείονται συστηματικά από τις περιοχές των κυρίαρχων και ανώτερων κοινωνικών τάξεων με ποικίλους τρόπους όπως για παράδειγμα μέσω των διακρίσεων στην αγορά και ενοικίαση κατοικιών. Ο ρόλος των «κοινωνικών θυροφυλάκων», δηλαδή των υπεργολάβων, των μεσιτικών γραφείων, των ιδιωτών ιδιοκτητών ακινήτων των «αναβαθμισμένων» περιοχών συμβάλουν με τον πιο σημαντικό τρόπο στην όξυνση του στεγαστικού διαχωρισμού μέσω των τιμών που είναι απαγορευτικές για τις κατώτερες τάξεις, μέσω του «προφίλ» και το «branding» που χτίζεται από διαφόρων ειδών δραστηριότητες αλλά και το ύφος και την συμπεριφορά του πληθυσμού όπου πρεσβεύει την «ανωτερότητα», τις προσφερόμενες υπηρεσίες, το καλό δίκτυο μεταφορών αλλά και την ποιότητα του περιβάλλοντος. Η ύπαρξη ολόκληρων γειτονιών ή περιοχών με πολύ χαμηλότερες τιμές ενοικίασης ή πώλησης, πολλές φορές υποβαθμισμένες (βρώμικες, σκοτεινές κοκ) εντοπίζονται σε προσδιορισμένες γεωγραφικά περιοχές οι οποίες συχνά τείνουν να διαχωρίζουν εντελώς τις μειονοτικές ομάδες από τον υπόλοιπο πληθυσμό (οριζόντιος στεγαστικός διαχωρισμός). Παρόλα

αυτά, ο στεγαστικός διαχωρισμός μπορεί να εκδηλωθεί ακόμη και στην ίδια περιοχή/γειτονιά ακόμη και στην ίδια πολυκατοικία. Ο ονομαζόμενος κάθετος στεγαστικός διαχωρισμός.

2.8.1 Κοινωνικός και στεγαστικός διαχωρισμός: η περίπτωση της Αθήνας

Η Αθήνα (ως πρωτεύουσα της Ελλάδας) δεν αναπτύχθηκε με τον ίδιο τρόπο, όπως άλλες μητροπολιτικές πόλεις, με βασική διαφοροποίηση την βιομηχανική επανάσταση. Στην Ελλάδα, η είσοδος μεταναστών τον 19ο και 20ο αιώνα οφειλόταν κυρίως σε πολιτικές συνθήκες, όπως για παράδειγμα την ανταλλαγή πληθυσμών με την Τουρκία μετά την μικρασιατική εκστρατεία ή την εισροή μεταναστών από γειτονικά κράτη μετά την κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων καθώς επίσης και η ανακατανομή του πληθυσμού εντός της χώρας μετά τον εμφύλιο πόλεμο. Στην ουσία, η μαζική εισροή μεταναστών στην χώρα αποτέλεσε συγκυριακό φαινόμενο και δεν ήταν αποτέλεσμα της ελκυστικότητας της αγοράς εργασίας (Μαλούτας, 2018).

Πιο συγκεκριμένα, μετά το 1980 παρατηρήθηκε η έντονη επέκταση της πόλης της Αθήνας στις γύρω περιοχές και ανακατένειμε με πολύ διαφορετικό τρόπο τις διάφορες κοινωνικές ομάδες. Αυτή η ανακατανομή και η μετακίνηση προς τα προάστια της πόλης «χρωματίστηκε» κυρίως από τη μετακίνηση υψηλών και μεσαίων κοινωνικών ομάδων ενώ οι χαμηλότερες κοινωνικές ομάδες παρέμειναν στους τόπους κατοικίας τους. Στην ουσία ο μηχανισμός με τον οποίο διαμορφώθηκε και διαμορφώνει η επέκταση προς τα προάστια δημιουργεί κοινωνικά ομοιογενείς και κοινωνικά διαχωρισμένους τόπους κατοικίας (Μαλούτας, 2018). Σύμφωνα με τον Marcuse, *«η ανάπτυξη των προαστίων αποτελεί την σαφέστερη αναπαράσταση της αυξανόμενης διαίρεσης του χώρου της πόλης»* (Marcuse, 2002, p. 27).

Η απουσία πυκνού δικτύου κοινωνικών υπηρεσιών και μεγάλων βιομηχανικών μονάδων και η μετανάστευση με σκοπό την εύρεση εργασίας προς το εξωτερικό αποτέλεσαν κάποιους από τους βασικούς λόγους όπου τόσο το κράτος όσο και οι εργοδότες περιόρισαν την δράση τους στην παροχή των κοινωνικών υπηρεσιών και έτσι επηρεάστηκε και η ίδια η συγκρότηση και η πολεοδομική οργάνωση της πόλης.

Το βασικό στοιχείο ενσωμάτωσης των νέων πληθυσμών στην πόλη, εφόσον δεν ήταν η εργασία, αποτέλεσε η στέγαση με αποτέλεσμα να παίζει έναν από τους βασικότερους ρόλους στην διαδικασία ένταξης και κοινωνικής αναπαραγωγής (Allen, Barlow, Maloutas, & Padovani, 2004). Οι επισφαλείς σχέσεις εργασίας έπρεπε να αντισταθμιστούν με την σταθερή και ασφαλή απόκτηση τόπου κατοικίας ενώ συμπληρωματικά η δυσκολία πληρωμής ενοικίου οδήγησε στην ανάγκη της ιδιοκατοίκησης μέσω δύο συστημάτων.

Πρώτον, την αυτοστέγαση και πολλές φορές αυθαίρετης δόμησης στην περιφέρεια της πόλης, κυρίως τις δεκαετίες 1950-1960 (Leontidou, 1990) & (Χαϊντενράιχ, Χτούρης, & Ντέτλεφ, 2007) η οποία αφορούσε χαμηλή δόμηση ενώ αποτέλεσε λύση για τους πρώην αγρότες μετέπειτα εργάτες των πόλεων.

Δεύτερον, την περίοδο 1960-1970 για τα μεσαία εργατικά στρώματα η λύση στην ιδιοκατοίκηση επήλθε μέσω της αντιπαροχής και αφορούσε πολυώροφα κτίρια.

Σημαντικό είναι να τονιστεί ότι το αίσθημα της ανάγκης της ιδιοκατοίκησης εκτός από πρακτικούς λόγους (οικονομικούς), καθώς ο καπιταλισμός ώθησε στην άνθηση του καταναλωτισμού και των υλιστικών αξιών (αύξηση κερδών μέσω του περάσματος από την παραγωγή στην κατανάλωση) (Knox & Pinch, 2009), αποτέλεσε και πολιτική αναγκαιότητα καθώς μετά τον εμφύλιο υπήρξε πολιτική πίεση για την συγκρότηση ενός μεγάλου στρώματος μικρό-ιδιοκτητών λιγότερο επιρρεπούς να αναπτύξει ανατρεπτική σκέψη και δράση.

Έτσι, η κατοικία έγινε αντικείμενο πολιτικής συναλλαγής καθώς η διευκόλυνση στην πρόσβαση της ιδιοκατοίκησης ακόμη και για τα χαμηλά κοινωνικά-οικονομικά στρώματα αλλά και της νομιμοποίησης των αυθαιρέτων παρέχονταν με εκλογικά ανταλλάγματα. Ταυτόχρονα, η οικοδομική δραστηριότητα «ξαναζέσταινε» την οικονομική δραστηριότητα.

Συμπέρασμα των παραπάνω είναι ότι η προσέγγιση του δικαιώματος στην μόνιμη και ασφαλή πρόσβαση στην κατοικία δεν αφορούσε σε καμία περίπτωση το ενδιαφέρον για τη στέγαση αυτή κάθε αυτή ενώ αντίθετα, συνέβαλε στην εξατομίκευση του προβλήματος της στέγασης (Μαλούτας, 2018). Επιπλέον, τα δύο στεγαστικά συστήματα της μεταπολεμικής περιόδου (αυτοστέγαση και αντιπαροχή) διαμόρφωσαν σε μεγάλο βαθμό το σημερινό δομημένο και οικιστικό απόθεμα της Αθήνας και διαφοροποίησε τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των περιοχών. Για παράδειγμα στη δυτική πλευρά της Αθήνας παρατηρούμε χαμηλότερη ποιότητα στο οικιστικό απόθεμα (οριζόντιος διαχωρισμός) και ταυτόχρονα στις πολυκατοικίες διαπιστώνουμε διαφορετικά ποιοτικά χαρακτηριστικά εξαρτώμενα από τον όροφο (κάθετος διαχωρισμός). Έτσι, ο τρόπος που διευθετήθηκαν οι στεγαστικές δαπάνες ήταν σε βάρος της υποδομής και της πολεοδομικής οργάνωσης (Μαλούτας, 2018) ενώ παράλληλα η οικονομική αναδιάρθρωση οδήγησε στην αναδόμηση των ταξικών σχέσεων με τους διαχωρισμούς να αποτυπώνονται ολοένα και πιο έντονα σε γεωγραφικούς και δομικούς διαχωρισμούς.

2.8.2 Gentrification και εμπορευματοποίηση των οικιστικών περιοχών ως διαδικασία όξυνσης των κοινωνικών και εθνοτικών διαχωρισμών

Ο όρος «gentrification» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από την κοινωνιολόγο Ruth Glass στη δεκαετία του 1960, όταν αναφερόταν στο απόθεμα κατοικιών στο Λονδίνο διατυπώνοντας, *«Μία προς μία, πολλές από τις εργατικές συνοικίες του Λονδίνου δέχθηκαν εισβολή από τις μεσαίες τάξεις- υψηλότερες και χαμηλότερες. Φτωχικές καλύβες και σπίτια, πρώην στάβλοι – δυο δωμάτια πάνω και δύο κάτω- εξαγοράστηκαν με τη λήξη των συμβολαίων μίσθωσης και μετατράπηκαν σε κομψές και ακριβές κατοικίες. Μεγάλα Βικτωριανά σπίτια, υποβαθμισμένα σε μία πρώιμη ή πρόσφατη περίοδο-που χρησιμοποιούνταν ως πανσιόν ή ως κατοικίες πολλαπλών ενοικιαστών- αναβαθμίστηκαν ακόμα μία φορά...Όταν η διαδικασία του «gentrification» αρχίσει σε μία περιοχή, εξαπλώνεται με γρήγορους ρυθμούς μέχρι όλοι ή οι περισσότεροι κάτοικοι της εργατικής τάξης να εκτοπιστούν και όλος ο κοινωνικός χαρακτήρας της περιοχής να μεταβληθεί»* (Glass, 1964, p. xviii).

Σήμερα ο όρος «gentrification» παρουσιάζει πολλές μεταφράσεις στην ελληνική γλώσσα προσδίδοντας την πολιτική στόχευση που επιλέγεται κάθε φορά. Για παράδειγμα, ο όρος μπορεί να μεταφραστεί εύληπτα ως «ανακύκλωση γειτονιών» (neighborhood recycling), «αναβάθμιση» (upgrading), «ανανέωση» (renaissance), «αναγέννηση» (regeneration) και παίρνουν ως δεδομένη την καταρρέουσα και υποβαθμισμένη κατάσταση των γειτονιών και την εντάσσουν στην διαδικασία του αστικού σχεδιασμού ανάπτυξης, αναγέννησης και ανάπτυξης αξιολογώντας την με θετικό πρόσημο. Σύμφωνα με την Lees, *«οι όροι αστική ανάπτυξη και αστική ανανέωση αποτελούν μανδύες επικάλυψης του όρου «gentrification». Δεδομένου ότι η χρήση του όρου έχει προσλάβει αρνητική κοινωνική χροιά, το κράτος και οι επενδυτές προτιμούν όρους όπως η αστική αναγέννηση, ανάπτυξη ή ανανέωση για να περιγράψουν ουσιαστικά το πρόγραμμα/σχέδιο επανακατοίκησης του κέντρου της πόλης από μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα.»* (Lees, 2003, p. 2490). Επιπρόσθετα, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις ιδιαίτερα «ζωντανών» εργατικών συνοικιών που υποβαθμίζονται κατά τη διάρκεια του «εξευγενισμού » (Smith, 1996). Δεδομένου λοιπόν, της έκτασης και της έντασης του φαινομένου αυτού, των συνεπειών του σε κοινωνικό - πολιτικό-οικονομικό επίπεδο και κυρίως στις αρνητικές επιπτώσεις στους φτωχούς πληθυσμούς, που εκτοπίζονται καθώς και την έως σήμερα κατά κύριο λόγο κριτική προσέγγισή του, η πιο διαδεδομένη μετάφραση ορίζεται ως «εξωραϊσμός» και κυρίως ως «εξευγενισμός».

Από την έως τώρα μελέτη του φαινομένου του εξευγενισμού προκύπτει ότι ανά χρονικές περιόδους και ανά τόπους, όπου παρουσιάζονται διαφοροποιήσεις στην παραγωγή και στην συγκρότηση του αστικού χώρου και ταυτόχρονα στις πολιτικές παρεμβάσεις σε αυτόν, προκύπτουν διαφοροποιήσεις στην διαδικασία του εξευγενισμού με αποτέλεσμα να διαφέρει από χώρα σε χώρα , από πόλη σε πόλη ή, ακόμη, από τη μία περιοχή της ίδιας πόλης σε μία άλλη. Όπως αναφέρει ο Smith, *«το gentrification είναι έκφραση ευρύτερων κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών σχέσεων, σε κάθε πόλη θα εκφράσει τις ιδιαιτερότητες του τόπου και την κατασκευή του αστικού του χώρου»* (Smith, 2012, p. 65).

Η Zukin αναφέρει ότι η διαδικασία του «gentrification» είναι *«η μετατροπή των κοινωνικά περιθωριακών περιοχών καθώς και των περιοχών της εργατικής τάξης στην πόλη, σε οικιστικές χρήσεις της μεσαίας τάξης. Το gentrification ήταν εμφανές περισσότερο στην αρχιτεκτονική αναπαλαίωση των παρακμασμένων σπιτιών και στην συγκρότηση νέων πολιτιστικών θελκτικότητων στο κέντρο της πόλης»* (Zukin, 1987, σ. 129).

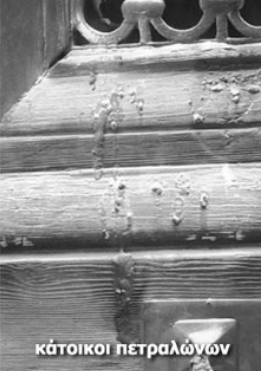
Η διαδικασία του εξευγενισμού περιλαμβάνει την κοινωνική αλλαγή και την ανακατάταξη της κοινωνικής σύνθεσης των περιοχών μέσω του εκτοπισμού (έμμεσα και άμεσα) των κατώτερων κοινωνικών τάξεων, των περιθωριακών στοιχείων και των μεταναστών/μεταναστριών σε πιο υποβαθμισμένες περιοχές. Βασικός μοχλός πίεσης αποτελεί η αύξηση της αξίας της κτηματικής και στεγαστικής αγοράς με άμεσο αντίκρισμα στην αύξηση των ενοικίων (Pitt, 1977). Η έλευση μεσαίων και ανώτερων τάξεων στις περιοχές αυτές αλλάζουν σταδιακά την φυσιογνωμία των περιοχών αναβαθμίζοντάς το σε ένα «ανώτερο στάτους» μέσω των νέων οικοδομικών δραστηριοτήτων και κυρίως των ανακαινίσεων καθώς και των νέων υπηρεσιών που εγκαθίστανται ασκώντας πίεση στους κατοίκους της περιοχής. Ταυτόχρονα, ο βίαιος διωγμός και η έξωση των ενοικιαστών αποτελούν έναν από τους βασικότερους μηχανισμούς εκτοπισμού. Ποιοτικές έρευνες έχουν αποδείξει ότι η απώλεια της στέγης, έχει ψυχοκοινωνικό κόστος για τους ενοικιαστές, ειδικά όταν είναι αποτέλεσμα εκ διωγμού, αποτελώντας το κρυμμένο κόστος του «gentrification» (Στεφανάτου, 2010). Σημαντικό είναι να τονιστεί ότι δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου οι κάτοικοι περιοχών απειλήθηκαν από την μαφία των νέων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που επιδιώκουν να κυριαρχήσουν σε αυτές τις περιοχές. (από την βιομηχανία διασκέδασης όπως clubs/μπουζούκια) (Αλεξανδρή, 2015).

Η ΓΕΙΤΟΝΙΑ ΜΑΣ ΚΑΤΑΣΤΡΕΦΕΤΑΙ

Θα ανεχτείς άλλο την υποβάθμιση
της περιοχής σου από την βιομηχανία της διασκέδασης;
 Θα ανεχτείς άλλο τους εμρησμούς σπιτιών
κατοίκων που διαμαρτύρονται για αυτή την κατάσταση;
 Θα ανεχτείς να απειλούνται γείτονες και η ζωή
των παιδιών τους από μπράβους της νύχτας;
 Θα ανεχτείς άλλο την συγκάλυψη του δήμου και της
αστυνομίας που "ανέχεται" τα παράνομα διασκεδαστήρια;
Αν όχι, πρέπει να είσαι και εσύ στην

μαζική
συγκέντρωση
- διαμαρτυρία

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
17/5/2013
στις 20.30
στην **ΠΛΑΤΕΙΑ
ΜΕΡΚΟΥΡΗ**



κάτοικοι πετραλώνων

Εικόνα 2 Αφίσα παρέμβασης ενάντια στον «εξευγενισμό» στην περιοχή των Πετραλώνων, Αθήνα, 2023
 Πηγή: Συλλογικότητα «Στέκι αντίπινοια»

Εκτός από τη χωρική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική διάσταση του «gentrification», ιδιαίτερα έντονη παρουσιάζεται και η ιδεολογική/πολιτική του πτυχή καθώς η διαδικασία του αποτελεί βαθιά ταξική διαπάλη και εκφράζει το σύνολο των ταξικών στρατηγικών με σκοπό να διατηρηθεί η διαφοροποίηση της μίας κοινωνικής ομάδας από την άλλη (Bridge, 2001) ενώ παράλληλα αποτελεί μια από τις πτυχές την άνισης καπιταλιστικής ανάπτυξης με αποτέλεσμα να ενσωματώνεται στην κρατική πολιτική και να εντάσσεται στην ατζέντα του αστικού σχεδιασμού των σύγχρονων επιχειρηματικών πόλεων.



Εικόνα 3 Γκράφιτι σε άγνωστη γειτονιά του εξωτερικού ενάντια στον «εξευγενισμό», 2008

Πηγή: Διαδικτυακό μπλογκ «Rebel Metropolis»

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Μαλούτας, «η διαρκής ανάπτυξη υπόσχεται καλύτερο μέλλον για όλους με τη λογική ότι το συνολικό κοινωνικό προϊόν μεγαλώνει, χωρίς όμως να προσδιορίζεται πως κατανέμεται. Έχοντας κερδίσει την ιδεολογική και πολιτική μάχη όσον αφορά την απενοχοποίηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, οι εξαγορές, οι συγχωνεύσεις, η αέναη μετακίνηση προς το μεγαλύτερο κέρδος θεωρούνται πλέον θεμιτοί κανόνες του παιχνιδιού και οι δυσμενείς επιπτώσεις τους ευθύνη των κρατών, των πόλεων και των τοπικών κοινωνιών, που δεν δημιουργούν—σε ανταγωνισμό με τους υπόλοιπους—τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την προσέλκυση επενδύσεων. Μέσα σε ένα πλαίσιο εξαιρετικά άνισων ιδεολογικοπολιτικά ταξικών διαδικασιών διαχωρισμού είναι βέβαιο ότι δεν μπορεί να υπάρξει ισοκατανομή στον χώρο της πόλης.» (Μαλούτας, 2011, σσ. 56-57).

2.9 «Εξευγενισμός» στις γειτονιές του κέντρου της Αθήνας

Αρχικά, πρέπει να τονιστεί ότι οι προσεγγίσεις και οι θεωρίες σε σχέση με τις διαδικασίες του «εξευγενισμού» έχουν αναπτυχθεί και αφορούν κυρίως τον αγγλοσαξωνικό κόσμο. Από αυτή την σκοπιά, είναι σημαντικό η οποιαδήποτε προσπάθεια μελέτης «εξευγενισμού» επιδιωχθεί να παραχθεί σε διαφορετικές περιπτώσεις μελέτης από αυτές που έχουν ήδη αναπτύξει το θεωρητικό πρότυπο, διαφοροποιήσεις ως προς την οικονομία, τις κοινωνικές συνήθειες, τις χωρικές δυναμικές διαμόρφωσης και τις πολιτικές, να δίνεται η δέουσα προσοχή τόσο στον εντοπισμό του όσο και στην ανάλυσή του, το χαρακτηρισμό και την ανάλυση των διαδικασιών «εξευγενισμού» (Maloutas, 2012) προκειμένου να αντανakλά τις ιδιαιτερότητες της κάθε περίπτωσης. Έτσι και στην περίπτωση της Αθήνας, όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω, με το ιδιαίτερο ιδιοκτησιακό καθεστώς και τον κάθετο κοινωνικό διαχωρισμό που την χαρακτηρίζει η διαδικασία του εξευγενισμού εξελίσσεται διαφορετικά από τα διάφορα παγκόσμια παραδείγματα ανά τον κόσμο (Karadimitriou & Maloutas, 2001).

Για να πραγματοποιηθεί μια μελέτη, αν και πώς εξελίσσεται η διαδικασία του εξευγενισμού σε μια περιοχή στην Αθήνα προκειμένου να μην γίνουν γενικεύσεις, σύμφωνα με τους Davidson and Lees, λαμβάνεται υπόψη τα διάφορα χαρακτηριστικά της, όπως είναι το οικιστικό απόθεμα ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, η γειτνίαση με τοπόσημα ή αρχαιολογικούς χώρους, θέατρα, πάρκα, ύπαρξη ελεύθερων χώρων και στην οποία κατοικούν χαμηλότερες κοινωνικές ή ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Αν σε αυτή την περιοχή παρατηρούνται επανεπένδυση του κεφαλαίου και μεταβολή και αύξηση στις αξίες, κοινωνική αναβάθμιση της περιοχής από ανώτερες οικονομικά τάξεις από τις υπάρχουσες, μετασχηματισμό του αστικού τοπίου και άμεσος ή έμμεσος εκτοπισμός των χαμηλότερων κοινωνικών ομάδων (Davidson & Lees, 2005) τότε η περιοχή αυτή υπόκειται στη διαδικασία του εξευγενισμού.

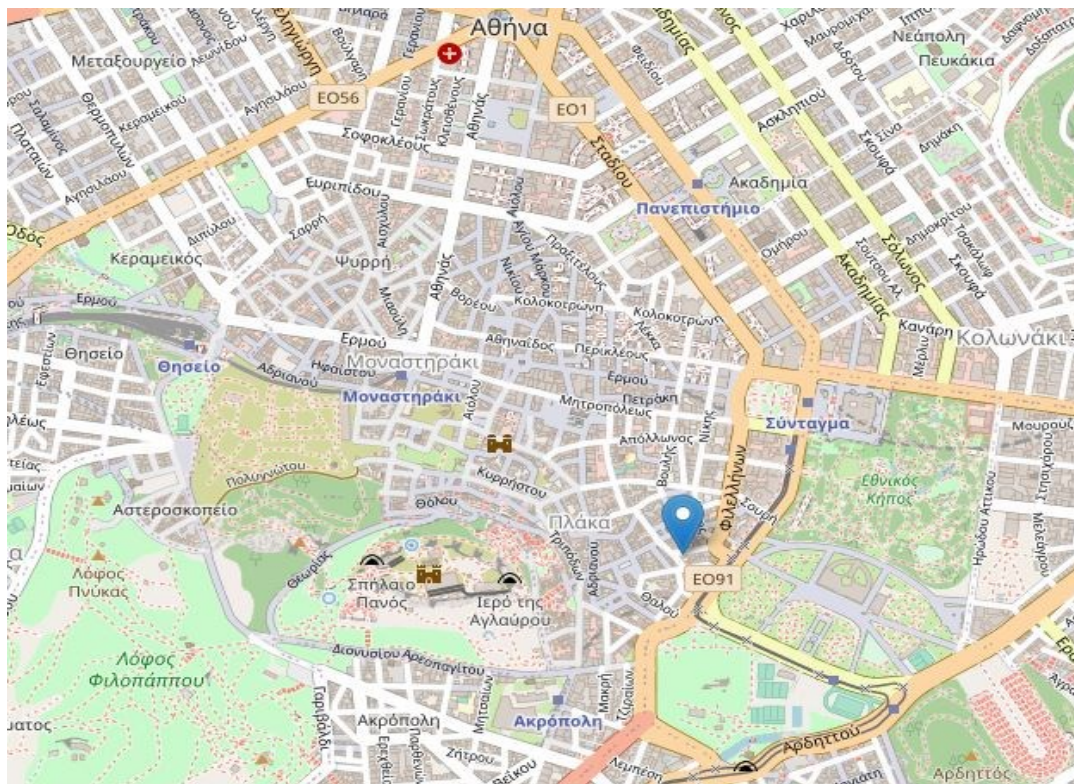
Πιο αναλυτικά, ο «εξευγενισμός» περιγράφει τις χωρικές και κοινωνικές διαδικασίες αναδιάρθρωσης υποβαθμισμένων περιοχών της πόλης με την διαδικασία εκτόπισης των ήδη εγκατεστημένων πληθυσμών. Η εκτόπιση αφορά τους πιο αδύναμους (οικονομικά-κοινωνικά-πολιτικά) και στην θέση τους έρχονται να εγκατασταθούν τα μεσαία και ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Την ίδια στιγμή οι τιμές της αγοράς γης έχουν αυξητικές τάσεις και δημιουργούνται υπεραξίες, μέσω του χάσματος της γαιοπροσόδου, τις οποίες «έρχονται» να καρπωθούν οι

επενδυτές ακινήτων (Smith, 1996) σε βάρος των ενοικιαστών. Το χάσμα γαιοπροσόδου στην ουσία είναι η διαφορά μεταξύ της πραγματικής και της δυνητικής γαιοπρόσοδου και καθρεπτίζει τις υπεραξίες δηλαδή την οικονομική προοπτική που διαμορφώνονται σε μια περιοχή όπου εμφανίζονται τάσεις «εξευγενισμού». Καθ' όλη την εξέλιξη της διαδικασίας του «εξευγενισμού» παρατηρείται μια σταδιακή μεταβολή της φυσιογνωμίας της περιοχής καθώς οι αισθητικές προτιμήσεις των νέων πλέον κατοίκων ή και χρηστών αλλάζουν σημαντικά και ταυτόχρονα επιβάλλονται έτσι νέες χρήσεις γης για να ανταποκρίνονται οι νέες καταναλωτικές συνήθειες των χρηστών τις ενώ παράλληλα αποτελούν μεγαλύτερη πηγή εσόδων (Smith, 1996) & (Beauregard, 1986) & (Ley, 1996). Συμπερασματικά, το αποτέλεσμα αφορά την ολική αναδιάρθρωση της κοινωνικής και αστικής γεωγραφίας μιας περιοχής σε όφελος των ανώτερων κοινωνικών ομάδων.



Εικόνα 4 "Φλάιερ" παρέμβασης στο κέντρο της Αθήνας ενάντια στον ανάπλαση του Λόφου Στρέφη, Αθήνα, 2022
Πηγή: Συλλογικότητα «solidarity with migrants»

2.9.1 Η περίπτωση της Πλάκας ως διαδικασία «εξευγενισμού» μέσω της κατοικίας και των εμπορικών χρήσεων γης



Χάρτης 1 Περιοχή του κέντρου της Αθήνας, η Πλάκα
Πηγή: Στιγμιότυπο από «stigma»

Στο κέντρο της Αθήνας παρατηρούνται χωρικές και κοινωνικές μεταβολές ήδη από τη δεκαετία του 1990, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την γειτονιά της Πλάκας η οποία βρίσκεται στους πρόποδες της Ακρόπολης. Η περιοχή της Πλάκας ήταν από τις πρώτες «εμφανίσεις» της διαδικασίας του «εξευγενισμού». Οι κρατικές παρεμβάσεις κηρύσσουν την περιοχή ως διατηρητέα, κτίρια απαλλοτριώνονται από δημόσιες υπηρεσίες (κυρίως από το Υπουργείο Πολιτισμού και το Υπουργείο Χωροταξίας, Περιβάλλοντος και Δημοσίων Έργων [ΥΠΕΧΩΔΕ]) και θεσπίζονται συγκεκριμένοι όροι δόμησης, κυκλοφορίας και λειτουργίας των εμπορικών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων. Αποτέλεσμα αυτών των παρεμβάσεων ήταν ο άμεσος εκτοπισμός των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων που κατοικούσαν μέχρι τότε στην περιοχή, τις αλλαγές των χρήσεων γης που μέχρι πρότινος εξυπηρετούσαν τους κατοίκους καθώς και την αλλαγή της φυσιογνωμίας της, καθώς έως τότε αποτελούσε περιοχή με ροκ/πανκ αισθητική. Η προσέλκυση

και η νέα εισροή τουριστικού κεφαλαίου στην περιοχή απευθυνόταν πλέον μόνο σε τουρίστες και ανώτερες κοινωνικές τάξεις που μπορούσαν να αγοράσουν ή να ανακαινίσουν τα χαρακτηριστικά νεοκλασικά σπίτια και να γίνουν πελάτες των νέων υπηρεσιών που πρόσφερε η περιοχή της Πλάκας. Δεν είναι τυχαίο ότι η περιοχή αυτή αποτελεί σημείο αναφοράς στους Αθηναϊκούς τουριστικούς οδηγούς (Αλεξανδρή, 2015).

2.9.2 Η περίπτωση του Μεταξουργείου ως διαδικασία «εξευγενισμού» μέσω της κατοικίας



Χάρτης 2 Περιοχή του κέντρου της Αθήνας, το Μεταξουργείο

Πηγή: Στιγμιότυπο από «stigma»

Χαρακτηριστικό παράδειγμα «εξευγενισμού» μέσα από την κατοικία αποτελεί η περιοχή του Μεταξουργείου, η οποία έχει επίδραση μεν στις νέες χρήσεις γης που διαμορφώνονται, αλλά έχει κυρίως επίδραση στις νέες μορφές κατοικίας. Η εξέλιξη της αναδιάρθρωσης σε χωρικό αλλά και κοινωνικό επίπεδο στο Μεταξουργείο παρουσίασε πιο αργούς ρυθμούς σε σχέση με την περίπτωση του Γκαζιού, όπου θα αναφερθεί παρακάτω.

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, ορισμένοι ιδιαιτέρως από μεσαία και ανώτερη κοινωνική τάξη, έχοντας την πληροφόρηση για πιθανή μελλοντική αναβάθμιση της περιοχής, έσπευσαν είτε να αγοράσουν είτε να ανακαινίσουν κατοικίες προκειμένου να προλάβουν να εγκατασταθούν στην κτηματομεσιτική αγορά πριν την αύξηση της αγοραστικής τιμής (Αλεξανδρή, 2013). Έτσι, στα μέσα της δεκαετίας του 2000 η περιοχή γεμίζει από νέες πολυτελείς κατοικίες που χαρακτηρίζουν το νέο lifestyle της περιοχής. Οι νέες κατοικίες είχαν ενσωματώσει την νέα τάση του loft-living η

οποία ξεκίνησε από ανθρώπους της τέχνης στη Νέα Υόρκη όπου νοίκιαζαν μεγάλους και ενιαίους χώρους κυρίως παλιών εργοστασίων και τους χρησιμοποιούσαν ως τόπο εργασίας και κατοικίας (Αλεξανδρή, 2015)& (Zukin, 1982). Οι καλλιτεχνικές εκδηλώσεις και τα πάρτυ καθώς και η εγκατάσταση θεατρικών σκηνών, ανέδειξαν στην αγορά ακινήτων ένα νέο κερδοφόρο πεδίο και έτσι η μετατροπή των παλιών βιομηχανικών κελυφών σε ενιαίους χώρους κατοικίας ή άλλων δραστηριοτήτων, προσέλκυσαν ένα σημαντικό ποσοστό πληθυσμού με αναφορά στις τέχνες τόσο ως κατοίκους όσο και ως χρήστες των νέων υπηρεσιών. Επιπρόσθετα, η μόδα του εναλλακτικού καφενείου, της έθνικ κουζίνας ή των winebars συμπληρώνουν το μοτίβο των νέων χρήσεων διασκέδασης που χαρακτηρίζει την περιοχή προσελκύοντας έτσι τόσο τους πιο εύπορους όσο και τους πιο «εναλλακτικούς».

Αποτέλεσμα των νέων συσχετισμών που διαμορφώθηκαν στην περιοχή είναι ο εκτοπισμός των Ρομά, μεταναστών/μεταναστριών, των ηλικιωμένων και όσων αδυνατούν να καλύψουν τις νέες οικονομικές απαιτήσεις της περιοχής. Σημαντικό είναι να τονιστεί ότι οι μετανάστες/μετανάστριες και οι Ρομά αντιμετωπίζουν πιο βίαιες πρακτικές εκτοπισμού μέσω των απειλών των ιδιοκτητών ή ακόμη και πιο άμεσων προκλήσεων προβλημάτων εισβάρος τους όπως για παράδειγμα το «κόψιμο» των συνδέσεων σε ρεύμα και νερό. Έτσι, προκύπτει είτε έμμεση είτε η πιο άμεση εκδίωξη αυτών και το «σπρώξιμό» τους στις όμορες περιοχές της Ακαδημίας Πλάτωνος και του Κολωνού, ή στην χειρότερη περίπτωση τους καθιστούν άστεγους.

2.9.3 Η περίπτωση του Γκάζι ως διαδικασία «εξευγενισμού» μέσω εμπορικών χρήσεων γης.



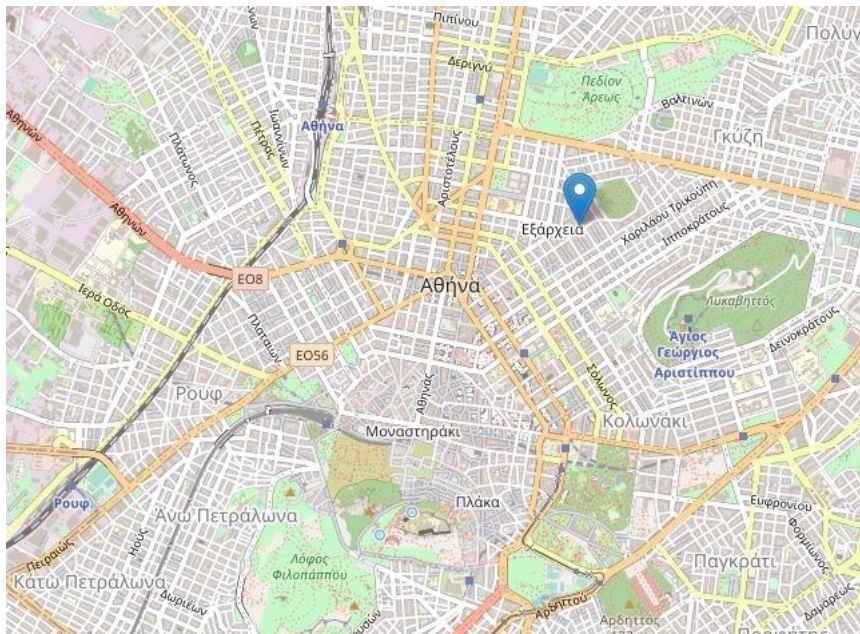
Χάρτης 3 Περιοχή του κέντρου της Αθήνας, το Γκάζι

Πηγή: Στιγμιότυπο από «stigma»

Την ίδια περίοδο με τις διαδικασίες «εξευγενισμού» του Μεταξουργείου παρατηρούνται αντίστοιχες εξελίξεις και στην περιοχή του Γκάζι. Στην περίπτωση του Γκάζι παρατηρούνται πιο γρήγοροι ρυθμοί αναδιάρθρωσης της περιοχής σε σχέση με την περίπτωση του Μεταξουργείου ενώ σημαντικό είναι να τονιστεί ότι τα νέα κτίρια δεν αποτέλεσαν ανακαινίσεις παλιών βιομηχανικών κελυφών αλλά μιμήθηκαν «πιστά» το lifestyle του εναλλακτικών καλλιτεχνών και το lifestyle ανώτερων κοινωνικών ομάδων. Παρόλα αυτά, η περιοχή αυτή δεν κατάφερε να προσελκύσει νέους κατοίκους λόγω της ανεξέλεγκτης ανάπτυξης της βιομηχανίας της διασκέδασης. Οι συνέπειες αυτής της ανάπτυξης στην περιοχή είναι η ηχορύπανση από τα μπαρ και τα club, προβλήματα συνωστισμού, στάθμευσης και κυκλοφορίας και η πλήρης μετατροπή της σε ένα απέραντο νυχτερινό κέντρο με ότι επιπλέον επιπτώσεις μπορεί να προκαλεί αυτό. Μια συνολική αλλαγή, δηλαδή, της φυσιογνωμίας της περιοχής. Αν και δεν υπάρχει σοβαρή

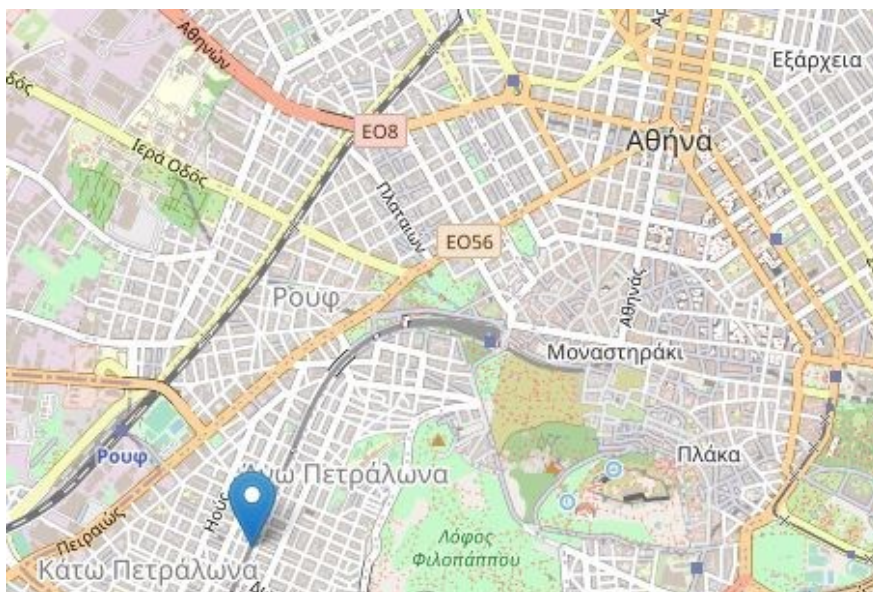
προσέλκυση νέων κατοίκων ο εκτοπισμός των χαμηλότερων κοινωνικών ομάδων, όπως των Ρομά καθώς και οι συνεχείς απειλές των κατοίκων από τους νέους «άρχοντες» της περιοχής μπορεί να αποτελέσει χαρακτηριστικά βήματα διαδικασίας «εξευγενισμού» και στην συγκεκριμένη περίπτωση μέσω της επιβολής των εμπορικών χρήσεων γης (Αλεξανδρή, 2015).

2.9.4 Η περίπτωση των Εξαρχείων και Πετραλώνων ως διαδικασία «εξευγενισμού» και αντίστασης



Χάρτης 4 Περιοχή του κέντρου της Αθήνας, τα Εξάρχεια

Πηγή: Στιγμιότυπο από «stigma»



Χάρτης 5 Περιοχή του κέντρου της Αθήνας τα Πετράλωνα

Πηγή: Στιγμιότυπο από «stigma»

Όπως γίνεται αντιληπτό οι διαδικασίες του «εξευγενισμού» διαδραματίζονται στα κέντρα των πόλεων και κυρίως σε «υποβαθμισμένες» περιοχές που «χρειάζονται» άμεση ανάπλαση και αναβάθμιση. Έτσι και στην Αθήνα, οι περιοχές που βάζονται πιο έντονα είναι οι κεντρικές της περιοχές. Όπως και στα παραπάνω παραδείγματα έτσι και στις περιοχές των Εξαρχείων και των Πετραλώνων διαμορφώνονται αντίστοιχες προσπάθειες «εξευγενισμού». Η περιοχή των Πετραλώνων από μια λαϊκή συνοικία μετατρέπεται σε μια συνοικία που προσελκύει «χιπστρερ» και «εναλλακτικούς», τα ενοίκια αυξάνονται και έτσι όπως σε κάθε περίπτωση οι χαμηλότερες κοινωνικά τάξεις εκτοπίζονται από τις ανώτερες κοινωνικά τάξεις οι οποίες είναι διατεθειμένες να ανταπεξέλθουν στις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται στην περιοχή. Παρόλα αυτά, στην περίπτωση των Πετραλώνων διαπιστώνεται μια όχι και τόσο «αυτονόητη» και «εύκολη» μετατροπή της περιοχής από τις νέες επενδύσεις και το κεφάλαιο. Τόσο οι παλιοί όσο και οι νέοι κάτοικοι της περιοχής οργανώνονται και εναντιώνονται στην άνιση ανάπτυξη και την εμπορευματοποίηση της περιοχής και συνεπώς των ζώων τους. Εναντιώνονται στις νέες χρήσεις γης όπως είναι τα νυχτερινά κέντρα στηριζόμενα από επιχειρηματίες της νύχτας και της μαφίας.

Απόσπασμα από την Ανοιχτή Συνέλευση Όχι μετρό στην πλατεία Εξαρχείων στο οποίο καλεί σε διαδήλωση υπεράσπισης της γειτονιάς των Εξαρχείων.

«...Δε θέλουμε τις γειτονιές μας ζώνες κατανάλωσης και τουριστικά αξιοθέατα. Δε θέλουμε τις γειτονιές μας αντικείμενο εκμετάλλευσης και κερδοφορίας. Δε θέλουμε να ζούμε σε μια διασκεδασούπολη ανάμεσα σε τουρίστες, μπαρ, μπράβους, μπάτσους και σκουπίδια. Θέλουμε τις γειτονιές μας για να ζούμε και να δρούμε εμείς, τα παιδιά μας και οι φίλοι μας. Θέλουμε τους χώρους μας ανοιχτούς και ελεύθερους. Εκεί που κοινωνικοποιούμαστε, οργανώνουμε τις αντιστάσεις μας και ορίζουμε εμείς οι ίδιες και οι ίδιοι τις ανάγκες μας.» (Ανοιχτή Συνέλευση Όχι μετρό στην πλατεία Εξαρχείων, 2022).

Προφανώς, η εναντίωση αυτή αποτελεί κίνδυνο για τα κέρδη των επενδυτών της συγκεκριμένης περιοχής αλλά αποτελεί και έναν επιπλέον κίνδυνο: τον φόβο για την αναζωπύρωση ενός ριζοσπαστικού κινήματος πόλης, ευρύτερης εναντίωσης στην καπιταλιστική ανάπτυξη, εμπορευματοποίηση και επιχειρηματοποίηση των πόλεων που τις καθιστούν διχοτομημένες πόλεις. Σε εκείνους που θα είναι διαρκώς εκτοπισμένοι από τις διάφορες χρήσεις γης, το δικαίωμα στην ασφαλή και μόνιμη κατοικία, στο δικαίωμα της χρήσης του δημόσιου χώρου, στους

περιθωροποιημένους και όλο και πιο φτωχούς εργάτες και εργάτριες και σε αυτές τις μειοψηφίες που θα μπορούν να επιλέγουν πού και πώς θα ζουν οι ίδιοι, σε βάρος των υπολοίπων. Οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν από την δημόσια ταξική διαπάλη δεν θα μπορούσε να μείνει αναπάντητη και για αυτό αστυνομεύονται όλο και πιο έντονα καθώς επίσης δεν λείπουν οι απειλές και οι επιθέσεις (εμπρησμός σε σπίτια) σε μέλη του κινήματος (από την συνέλευση κατοίκων των Πετραλώνων). Δεν είναι τυχαίο ότι πολλοί νέοι κάτοικοι των Πετραλώνων είναι παλιοί κάτοικοι των Εξαρχείων που χαρακτηρίζεται εδώ και χρόνια από τους κυβερνώντες και τα μέσα ενημέρωσης ως «άντρο αναρχικών» ή «άβατο». Παρόλα αυτά, η ζώσα πραγματικότητα της περιοχής των Εξαρχείων φανερώνει ακριβώς το αντίθετο. Η περιοχή των Εξαρχείων αύξησε την εγκληματικότητα της από τότε που άρχισε να αστυνομεύεται σταθερά μετατρέποντας συγκεκριμένα σημεία ως μόνιμο τόπο επιτήρησης και ελέγχου των κατοίκων αφήνοντας βέβαια την μαφία να δρα ανενόχλητη: διακίνηση παράνομων προϊόντων, εκμετάλλευση μεταναστών, παροχή «προστασίας» σε μαγαζιά υγειονομικού ενδιαφέροντος. (Συνέλευση "Όχι μετρό στην πλ. Εξαρχείων", 2022) Δυστυχώς, αποτέλεσμα αυτών των εγκληματικών και παραβατικών ενεργειών, που γίνονται όλο και πιο καθημερινό φαινόμενο, οδήγησε ένα σημαντικό ποσοστό κατοίκων να μετακομίσουν και να δημιουργήσουν ένα κλίμα κανιβαλισμού και αντιδραστικής συμπεριφοράς έναντι των πιο φτωχών, των μεταναστών και των πολιτικοποιημένων κατοίκων που τάραζαν την εμπορευματική ομαλότητα της περιοχής. Δημιουργούνται δύο «στρατόπεδα», αυτών που φέρονται ως καταναλωτές και κατ'επέκταση γίνονται κομμάτι της συνεχούς προσπάθειας εμπέδωσης και υλοποίησης της μετατροπής της περιοχής των Εξαρχείων σε τουριστικό προορισμό και αυτών που αντιτάσσονται στους σχεδιασμούς αυτούς.



Εικόνα 5 Πανό ενάντια στις ιδιωτικοποιήσεις των δημόσιων χώρων, Αθήνα, 2022
 Πηγή: Εφημερίδα «Εργατική Αλληλεγγύη»



Εικόνα 6 Διαδήλωση υπεράσπισης των Εξαρχείων, Αθήνα, 2022
 Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «The Toc»

2.9.5 Τουριστικοποίηση των πόλεων

Ο όρος «τουριστικοποίηση» αποτελεί μετάφραση του αγγλικού όρου «touristification», που προκύπτει από τη σύνδεση των όρων «tourism» και «gentrification» (Sequera & Nofre, 2018). Ο τουρισμός είναι «κατασκευασμένος» με παγκόσμια εμβέλεια και ο αστικός τουρισμός αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της οικονομικής και τουριστικής ανάπτυξης των πόλεων και ακολούθως του τουριστικού κλάδου λόγω των τεράστιων οικονομικών ωφελειών που προσφέρει στα επενδυτικά κεφάλαια (Σούτσος, 2019), είτε αυτά είναι μεγάλα όπως για παράδειγμα τα Κινέζικα κεφάλαια στην περιοχή των Εξαρχείων (Ρουσάνογλου, 2017) είτε αυτά είναι μικρότερα όπως είναι οι μικρο-ιδιοκτήτες που επωφελούνται στις αντίστοιχες περιοχές. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι παρόλο του παγκοσμιοποιημένου χαρακτήρα της τουριστικής ανάπτυξης, η μετατροπή των πόλεων δεν θα μπορούσε να προχωρήσει σε καμία περίπτωση χωρίς τη συγκατάθεση των τοπικών ελίτ ή τουλάχιστον δεν θα μπορούσε να προχωρήσει με τον τρόπο που το κάνει τώρα (Morell, 2018).

Είναι πλέον εμφανές ότι η παρουσία των τουριστών στις πόλεις και ειδικότερα στα κέντρα των πόλεων δημιουργούν ανταγωνιστικές σχέσεις με τους μόνιμους κατοίκους και ειδικότερα με τα χαμηλότερα κοινωνικά και οικονομικά στρώματα. Η μετατροπή των κέντρων των πόλεων σε τουριστικές ζώνες, η οποία αποτελεί όπως έχει αναφερθεί παραπάνω στρατηγικής σημασίας πολιτικής παρέμβασης στον αστικό χώρο και στην οικονομία, παρουσιάζεται ως αναπτυξιακή πολιτική, επιτρέποντας ή και ενισχύοντας μεγάλες αλλαγές στον αστικό χώρο του κέντρου, που έχουν να κάνουν με νέες πρακτικές διείσδυσης ιδιωτικού κεφαλαίου (Βαλλιανάτου , Παπαευαγγέλου , & Πιπέρογλου, 2019) μέσω διαφόρων διαδικασιών όπως για παράδειγμα την αλλαγή της φυσιογνωμίας μιας περιοχής λόγω των «αναβαθμίσεων» των κτιρίων και την μετατροπή τους σε ενοικιαζόμενα δωμάτια που απευθύνονται στις βραχυχρόνιες εκμισθώσεις (πχ airbnb), γεγονός που έχει άμεσο αντίκτυπο στην αύξηση των ενοικίων και την σταδιακή απομάκρυνση των μόνιμων κατοίκων. Ακόμη, αναπτύσσονται δραστηριότητες και υπηρεσίες για την εξυπηρέτηση των τουριστών υποβαθμίζοντας τις ανάγκες των μόνιμων κατοίκων όπως είναι η συνεχής ανάπτυξη της βιομηχανίας των μαγαζιών εστίασης και των νυχτερινών μαγαζιών.

Η τουριστικοποίηση των πόλεων και η μετατροπή τους σε κέντρα παραγωγής «εύκολων» εσόδων δεν μπορεί να «εξορθολογηστεί», όπως δεν μπορεί και να υπάρξει ισορροπία μεταξύ αυτών των

πολλαπλών υποκειμένων των πόλεων, δηλαδή των μόνιμων, κατά βάση φτωχών κατοίκων, και των επενδυτών, καθώς τα συμφέροντά τους είναι εκ διαμέτρου αντιπαραθετικά. Η «εύκολη» και όλο αυξανόμενη κερδοσκοπία έρχεται σε αντίθεση με τις κοινωνικές ανάγκες των λιγότερο προνομιούχων κατοίκων. Οι κοινωνικές σχέσεις των κατοίκων της περιοχής αλλοιώνονται έως και εκμηδενίζονται ενώ ακόμη και οι συμπεριφορές των επαγγελματιών ως προς τους πελάτες φθείρονται και χάνεται η αίσθηση της εμπιστοσύνης και της αλληλοεκτίμησης (Κατερίνη, 2022).

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πανελλαδικού Δικτύου E-Real Estates τα ενοίκια ξεκίνησαν να αυξάνονται με ρυθμούς σημαντικά υψηλότερους του πληθωρισμού, από το 2002 και μετά. Η Airbnb και γενικότερα οι πλατφόρμες βραχυχρόνιας μίσθωσης είναι το αποτέλεσμα των νέων τουριστικών τάσεων όπου όπως αναφέραμε παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα τον εκτοπισμό των



Εικόνα 7 Σύνθημα στο Parc Guell της Βαρκελώνη "Τουρίστα: Το πολυτελές σου ταξίδι, η καθημερινή μου μιζέρια", 2017
Πηγή: Josep Lago Dalmases.

κατώτερων κοινωνικών τάξεων, είτε υλικά είτε των δικαιωμάτων αυτών στο αστικό περιβάλλον. Όσον αφορά το κέντρο της Αθήνας, όπου καταγράφονται οι μεγαλύτερες αυξήσεις, οι τιμές ενοικίασης έχουν αυξηθεί κατά 20%-30% κατά μέσον όρο την τελευταία τριετία, ενώ στις περιοχές εκτός του κέντρου η αντίστοιχη άνοδος εκτιμάται ότι κινήθηκε περίξ του 10%-15%. Το 2021, η αύξηση των ενοικίων εκτιμάται ότι κυμάνθηκε από 3% έως

7%. Σήμερα το ποσοστό του εισοδήματος που δαπανά ο ενοικιαστής στην Ελλάδα αγγίζει το 60%-70% του μέσου μισθού σύμφωνα με τα ζητούμενα μισθώματα, ενώ αν πρόκειται για οικογενειακή κατοικία 80τμ-95τμ κατασκευής μετά τα 2000 στα βόρεια ή τα νότια προάστια της Αθήνας τότε το κόστος μίσθωσης ξεπερνά τα 800 ευρώ τον μήνα (Μπότα, 2022).

Έτσι, οι περιοχές «χτίζουν» τα εκάστοτε συγκριτικά πλεονεκτήματα που κάνει ορισμένες περιοχές, κυρίως το κέντρο της Αθήνας, «ελκυστικές» προς τους εν δυνάμει επενδυτές και μετέπειτα προς τους εν δυνάμει επισκέπτες/τουρίστες. Η δημιουργία του ειδικού place branding και μιας ξεχωριστής «ταυτότητας» «ανεβάζουν» και «ρίχνουν» περιοχές, επηρεάζοντας παράλληλα τις αξίες γης αυτών και των περιοχών γύρω από αυτές, κατευθύνοντας επενδύσεις και

εκτοπίζοντας πληθυσμούς. Ειδικότερα, στο κέντρο της Αθήνας, όπου εξελίσσονται όλες οι κοινωνικές-πολιτικές εξελίξεις και αντιστάσεις, παρατηρούμε μια αντιπαραθετική εικόνα. Αυτή του κέντρου-γκέτο, των διαδηλώσεων που «καίνε το κέντρο» που ταράζουν την «ασφάλεια», τους «παράνομους» μετανάστες με την παράλληλη αφήγηση και ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας που εγγυάται χαλάρωση, ηρεμία, «καθαρότητα» και ασφάλεια.

Οι διαδικασίες της τουριστικοποίησης και επιχειρηματοποίησης των πόλεων έχει ως προαπαιτούμενο την «μηδενική ανοχή» σε όσους και όσες χαλάνε την βιτρίνα των νέων «σύγχρονων» και «αναβαθμισμένων» παροχών όπως χαρακτηριστικά έχει αναφερθεί ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 από τον τότε υπουργό Δημόσιας Τάξης, Μιχάλη Χρυσοχοϊδή (1999-2003) (Μίχα, 2014) και συνεχίζει έως και σήμερα με τον νυν υπουργό Προστασίας του Πολίτη, Τάκη Θεοδωρικάκο (in.gr, 2022). Στην ουσία ήδη από την δεκαετία του 1990 προωθείται η αστυνόμευση, οι «επιχειρήσεις-σκούπα», ο πόλεμος ενάντια στην «ανομία και την τρομοκρατία» και γενικότερα προωθούνται οι αρχές του προγράμματος του Giuliani (Νέα Υόρκη) για την «ασφάλεια» στην πόλη (Smith, 2012).

Σε συνέντευξή του υπουργού Μιχάλη Χρυσοχοϊδή στην εφημερίδα «Το Βήμα» το 1999, εξηγεί όσον αφορά στην πεζή αστυνόμευση ότι *«Αν και το διάστημα που εφαρμόζεται η πεζή αστυνόμευση είναι μικρό, τα αποτελέσματα είναι εντυπωσιακά. Έχουμε κάθετη πτώση της εγκληματικότητας, με ευεργετικές συνέπειες, όπως είναι ευνόητο, στη ζωή των κατοίκων των περιοχών αυτών. Νιώθουν πλέον περισσότερο ασφαλείς. Τα μηνύματα που παίρνουμε από τις περιοχές αυτές είναι ενθαρρυντικά. Και σας διαβεβαιώ ότι όχι μόνο θα συνεχίσουμε την πολιτική αυτή, αλλά θα την επεκτείνουμε και στην υπόλοιπη χώρα, εμπλουτίζοντάς την με στοιχεία που θα την καταστήσουν αποτελεσματικότερη»* (Χρυσοχοϊδης, 1999). Επιπρόσθετα για τις «επιχειρήσεις-σκούπα» αναφέρει, *«Αν δεν το κάναμε με κάποιες υπερβολές στον τρόπο, δεν σας κρύβω, που κάθε άλλο παρά μου ήταν αρεστές, θα βρισκόμασταν μπροστά σε φαινόμενα αυτοδικίας που και τους οικονομικούς μετανάστες θα έβαζαν σε περιπέτειες και τη χώρα μας δεν θα τιμούσαν. Μπροστά στον αυταρχισμό της εικόνας που προέκυπτε από τους ελέγχους, [...] και στον κίνδυνο να γίνουμε μάρτυρες θλιβερών επεισοδίων που προσιδιάζουν μόνο στην Άγρια Δύση των γουέστερν, προτιμώ ανεπιφύλακτα το πρώτο. Η δημοκρατία πρέπει να είναι ευαίσθητη, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις για να αυτοπροστατεύεται πρέπει να γίνεται αυστηρή»* (Χρυσοχοϊδης, 1999).

Συμπερασματικά, μετά την δεκαετία του 1990 το φαινόμενο του εξευγενισμού αποτελεί το βασικό μοχλό πολιτικής αναπαραγωγής και ανάπτυξης του αστικού χώρου παγκοσμίως. Παρά τις διαφοροποιήσεις στους τόπους που συντελούνται, οι διαδικασίες του εξευγενισμού παρατηρείται ότι εξελίσσει μια ανταγωνιστική στρατηγική των πόλεων στα πλαίσια της παγκόσμιας οικονομίας. Πλέον, ο ανταγωνισμός βρίσκεται ανάμεσα στις πόλεις, μέσω του μάρκετινγκ των τόπων, δηλαδή την μετατροπή των πόλεων σε τουριστικούς προορισμούς και κατ' επέκταση σε τουριστικό προϊόν κατανάλωσης (Πρέπη, 2014). Ειδικότερα, οι κεντρικές περιοχές των πόλεων, οι οποίες συνήθως είναι αυτές που «κουβαλούν» τον ιστορικό χαρακτήρα της πόλης, προσφέρουν μια επιπλέον αξία, κυρίως οικονομική, επηρεάζοντας με «θετικό» πρόσημο την ανταγωνιστικότητα τους, το συγκριτικό πλεονέκτημα, και την αυθεντικότητα και μοναδικότητα που πρεσβεύει το place branding. Έτσι, γίνεται πλέον πιο κατανοητή η σχέση μεταξύ του εξευγενισμού-τουριστικοποίησης και των αστικών αναπλάσεων, οι οποίες είναι ταυτόχρονα αιτία και αποτέλεσμα για την οικονομική «αναβάθμιση» των περιοχών αρά και τον κοινωνικό μετασχηματισμό τους μέσω του εκτοπισμού των κατώτερων κοινωνικών ομάδων, των μεταναστών/μεταναστριών, των αλλοθρησκων, των τοξικοεξαρτημένων και εν γένει των μη αποδεκτών στα κυρίαρχα πρότυπα και την ταυτόχρονη προσέλκυση των μεσαίων και ανώτερων κοινωνικών τάξεων. Ο κοινωνικός μετασχηματισμός απαιτεί και δημιουργεί ταυτόχρονα την αλλαγή της φυσιογνωμίας των περιοχών, ως προς την αρχιτεκτονική αλλά και ως την παροχή υπηρεσιών και την αλλαγή των κοινωνικών δικτύων καθώς επίσης και την υπεράσπιση και διασφάλιση της νέας κινητικότητας κεφαλαίου.

«Κάθε ανάπλαση [...] κρύβει και μια υποβόσκουσα ιδεολογία, ένα τρόπο αντίληψης για το τι σημαίνουν σύγχρονες συνθήκες και τρόπος ζωής, ένα είδος “αναγκαστικού εκσυγχρονισμού” για τους κατοίκους. [...] “Οι αναπλάσεις μπορεί να έχουν επιπτώσεις σε διάφορα επίπεδα, αλλά πάντοτε σημαίνουν μια παρέμβαση στη σχέση ανθρώπου και χώρου.» (Καλαντίδης, 2013, σ. 102).

Τέλος, οι αρνητικές επιπτώσεις συνοπτικά αφορούν την ανεξέλεγκτη αύξηση των τιμών των ενοικίων και την μείωση ή απουσία κατοικιών με χαμηλά ενοίκια. Η κατοικία παύει να είναι προϋπόθεση αξιοπρεπούς διαβίωσης και κατ' επέκταση κοινωνικό δικαίωμα και περνά οριστικά στο πεδίο των ανεξέλεγκτων αγοραίων κανόνων. Δεύτερον, αφορούν τον εκτοπισμό των πληθυσμών που κατοικούσαν μία περιοχή και ειδικότερα των χαμηλότερα κοινωνικά και οικονομικά τάξεων λόγω των αυξήσεων των ενοικίων, τη διάλυση ή υποβάθμιση κάθε έννοιας

δικαιώματος στο δημόσιο χώρο αυτών, καθώς και τους συνολικότερους ψυχοκοινωνικούς μετασχηματισμούς που επιφέρουν. Τρίτον, αυξάνονται δραματικά οι άστεγοι. Το πρόβλημα της κατοικίας πάει να είναι πρόβλημα των απόλυτα εξαθλιωμένων και γίνεται πλατύ κοινωνικό ζήτημα. Τελικά οι πόλεις, η διαχείρισή τους και οι υποδομές τους, μετατρέπονται σε προνόμιο των όλο και ανώτερων κοινωνικών τάξεων οι οποίες επιβάλλονται οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά στις κατώτερες κοινωνικές τάξεις και το χάσμα του κοινωνικού διαχωρισμού οξύνεται.

Είναι σημαντικό, λοιπόν, να δούμε τι γίνεται κάθε φορά με τους εκτοπισμένους από το gentrification πληθυσμούς. Να αναρωτηθούμε εάν τα «θετικά» αποτελέσματα (των οποίων η ύπαρξη είναι υπό διερεύνηση σε μικρή και μεγάλη κλίμακα) των διαδικασιών αυτών, κατανέμονται με ίσο τρόπο στον πληθυσμό της περιοχής ή αν τα «θετικά» αυτά αποτελέσματα υπάρχουν εις βάρος άλλων.

Μέρος Β- Η περίπτωση των μεταναστών-μεταναστριών στην Αθήνα

3 Σύντομη χρονική αναφορά του μεταναστευτικού στην Ελλάδα

Οι άνθρωποι μετατρέπονται σε μετανάστες- πρόσφυγες από τη μία στιγμή στην άλλη, ως έρμαιο πολιτικών, θρησκευτικών και στρατιωτικών ανταγωνισμών που εξελίσσονται εθνικά και υπερεθνικά. Ανταγωνισμοί τους οποίους δεν έχουν επιλέξει οι ίδιοι, παρ' όλα αυτά όπως σε κάθε αντίστοιχη ιστορική στιγμή, αυτοί που βιώνουν τις αρνητικές επιπτώσεις είναι οι ίδιοι οι πληθυσμοί, οι οποίοι αναγκάζονται να αφήσουν πίσω τους κυριολεκτικά όλη τους τη ζωή, πιθανά να χωριστούν από τις οικογένειες τους, αφήνοντας πίσω όλο το βίος τους και ταξιδεύοντας με προορισμό το «άγνωστο» ελπίζοντας να βρουν φιλοξενία από τις χώρες εισόδου με φόβο την ίδια τους την ζωή. Έτσι, δημιουργούνται μεταναστευτικά κύματα είτε ως μεμονωμένα άτομα είτε ως μέρος μαζικών μεταναστευτικών ροών.

Το μεταναστευτικό «ζήτημα» στην Ελλάδα αναφέρεται στη συστηματική είσοδο μεγάλου αριθμού μεταναστών/μεταναστριών και πιο συγκεκριμένα αναφέρεται κυρίως στις περιόδους 1990-2011 και 2015 μέχρι και σήμερα. Το 1991-2011 συμπεριλαμβάνει αλλοδαπούς κυρίως από Αλβανία, Βουλγαρία, Ρουμανία και σε μικρότερο ποσοστό όσοι προέρχονται από χώρες της Ασίας και της Εγγύς Ανατολής, ενώ ελάχιστοι είναι όσοι προέρχονται από την Αφρική. Οι μετανάστες αυτοί εισέρχονται μαζικά στη χώρα με σκοπό να βρουν εργασία, να εγκατασταθούν μόνιμα ή να επιστρέψουν μετά από ένα χρονικό διάστημα ή να μετακινηθούν προς κάποια άλλη χώρα της ΕΕ (Παναγιωτοπούλου & Κασιμάτη, 2018) & (Μπαλαμπανίδης, 2015).

Για την περίοδο του 2015 και μετά καταγράφεται ο υψηλότερος ετήσιος αριθμός εισόδου μεταναστών στην ιστορία. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, το 2015 στην ΕΕ εισήλθαν 4,5 εκατομμύρια άτομα. Η κατανομή των προσφύγων-μεταναστών που εισήλθαν στην Ελλάδα το 2015 ως προς τη χώρα καταγωγής τους ανήλθε σε: 56% Σύριους, 25% Αφγανούς, 10% Ιρακινούς και 9% ανήκαν σε άλλες εθνικότητες. Από αυτούς, το 45% ήταν άνδρες, το 20% γυναίκες και το υπόλοιπο 35% παιδιά (Παναγιωτοπούλου & Κασιμάτη, 2018).

Η Ελλάδα, από την πρώτη κιόλας μαζική εισροή μεταναστευτικών πληθυσμών, έχει χαρακτηριστεί ως χώρα κύριας εισόδου μετανάστευσης στην Ευρώπη. Η γεωγραφική της θέση την καθιστά ιδιαίτερα «ευνοϊκό» μεταναστευτικό προορισμό είτε για μόνιμη διαμονή, είτε κυρίως ως χώρα προσωρινής εγκατάστασης ως ότου επιτραπεί η μετεγκατάσταση τους κυρίως σε χώρες

της Βόρειας Ευρώπης όπου καταγράφονται καλύτεροι δείκτες ευημερίας (Παναγιωτοπούλου & Κασιμάτη, 2018).

4 Ορισμοί, αρμοδιότητες και καθήκοντα

4.1 Ορισμοί

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να γίνει μια αναφορά σε σχέση με τους επίσημους ορισμούς πρόσφυγας-μετανάστης-αιτών διεθνούς προστασίας

- μετανάστης/μετανάστρια

« Ο όρος αναφέρεται στο άτομο και τα μέλη της οικογένειας που μετακινούνται σε μια άλλη χώρα ή περιοχή για να αναζητήσουν καλύτερες υλικές και κοινωνικές συνθήκες καθώς και για να βελτιώσουν το προσδόκιμο των ιδίων και των μελών των οικογενειών τους (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, Δικτυακός Τόπος Διαβουλεύσεων, 2019). Συχνά υποχρεώνεται να φύγει λόγω απόλυτης φτώχειας και αντίξων περιβαλλοντικών συνθηκών (UNHCR U. , 1951). Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, απαραίτητη προϋπόθεση για να χαρακτηριστεί κάποιος ως μετανάστης/μετανάστρια είναι να διαβιεί μακριά από τη χώρα που γεννήθηκε ή τη χώρα της οποίας έχει την εθνικότητα, για περισσότερους από 12 μήνες» (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, Δικτυακός Τόπος Διαβουλεύσεων, 2019).

- πρόσφυγας/ προσφύγισσα

Η Σύμβαση της Γενεύης για το καθεστώς των προσφύγων υπογράφηκε στις 28 Ιουλίου 1951 και κυρώθηκε από την Ελλάδα με το Ν.Δ. 3989/1959. Η Σύμβαση καθορίζει τον ορισμό του πρόσφυγα, περιλαμβάνοντας ελευθερίες όπως αυτές της θρησκείας, της μετακίνησης, της ελευθερίας, της εκπαίδευσης, της κατοχής ταξιδιωτικών εγγράφων, της δυνατότητας εργασίας και τονίζει τις υποχρεώσεις του ή της πρόσφυγα προς τη χώρα υποδοχής. Επίσης, ορίζει τη μη επαναπροώθηση σε χώρα όπου υπάρχει φόβος δίωξής του.

Συνεπώς, ο ορισμός αναφέρεται «σε ένα άτομο που βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του ή του τόπου κατοικίας του, έχει δικαιολογημένο φόβο δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα ή λόγω πολιτικών πεποιθήσεων και εξαιτίας αυτού του φόβου δίωξης αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να απολαμβάνει την προστασία αυτής της χώρας ή την επιστροφή σ' αυτήν» (lawspot , 2016).

Ο προσδιορισμός του μετανάστη ως πρόσφυγα γίνεται από το Υπουργείο Εσωτερικών της Ελλάδος μέσω της Επιτροπής Ασύλου.

- Αιτών διεθνούς προστασίας/Αιτούσα διεθνούς προστασίας

«Ο/Η αλλοδαπός/ή που δηλώνει προφορικά ή γραπτά σε οποιαδήποτε αρμόδια κρατική αρχή ότι ζητά άσυλο ή ζητά να μην απελαθεί γιατί φοβάται δίωξη λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα ή πολιτικών πεποιθήσεων, ή γιατί κινδυνεύει να υποστεί σοβαρή βλάβη στη χώρα καταγωγής ή προηγούμενης διαμονής του/της, ιδίως γιατί κινδυνεύει με θανατική ποινή ή εκτέλεση, με βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή κινδυνεύει η ζωή ή η ακεραιότητά του/της λόγω διεθνούς ή εμφύλιας σύρραξης. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι «σύμφωνα με το νομικό πλαίσιο δεν αναγνωρίζεται ως δικαιούχος διεθνούς προστασίας κάθε αιτών/αιτούσα άσυλο, αλλά κάθε πρόσφυγας/γυναίκα πρόσφυγας είναι κατ' αρχήν αιτών/αιτούσα άσυλο» (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, Δικτυακός Τόπος Διαβουλεύσεων, 2019).

Η αίτηση για άσυλο γίνεται από τον ίδιο τον μετανάστη στα αστυνομικά τμήματα, στα Περιφερειακά Γραφεία Ασύλου και στα Κλιμάκια Ασύλου ή στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (KYT) (UNHCR, 2021). Οι αιτούντες άσυλο, των οποίων οι αιτήσεις έχουν απορριφθεί σε πρώτο βαθμό, έχουν δικαίωμα, σύμφωνα με το νόμο, να προσφύγουν κατά της απόφασης που απέρριψε την αίτησή τους εντός συγκεκριμένης προθεσμίας. Τονίζεται ότι για την διαδικασία υποβολής δεύτερης μεταγενέστερης αίτησης απαιτείται κατάθεση παράβολου ύψους 100 ευρώ ανά αίτηση (10 οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στο προσφυγικό, 2022). Ενώ, αν δεν γίνει προσφυγή κατά της απόφασης ξεκινά ή συνεχίζεται η διαδικασία επιστροφής. Κύρια υπεύθυνες για την προστασία των προσφύγων είναι οι πρώτες χώρες υποδοχής. Οι χώρες που έχουν υπογράψει τη Σύμβαση του 1951 είναι υποχρεωμένες να τηρήσουν τους όρους της (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

4.2 Μια διαφορετική προσέγγιση του διαχωρισμού των μεταναστών σε πρόσφυγες ή μη

Στο σύγχρονο περιβάλλον διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών ο θεσμικός διαχωρισμός μεταξύ μεταναστών και προσφύγων έχει ξεκάθαρα εργαλειακό χαρακτήρα, εξυπηρέτησης των κυρίαρχων αντιμεταναστευτικών δογμάτων και πολύ μικρή συσχέτιση έχει με προγενέστερες χρήσης των όρων, που ανταποκρίνονταν σε ένα άλλο γεωπολιτικό περιβάλλον και κοινωνικοπολιτικό συσχετισμό. Είναι εντελώς διαφορετική η χρήση του όρου πρόσφυγας για τους πληθυσμούς που μετακινήθηκαν στα απόνερα της μικρασιάτικης εκστρατείας– καταστροφής (1919-1922) ή πολύ περισσότερο ο όρος πολιτικός πρόσφυγας που χρησιμοποιήθηκε για τους πληθυσμούς που μετακινήθηκαν και εγκαταστάθηκαν στην ανατολική Ευρώπη μετά το τέλος του ελληνικού εμφύλιου πολέμου (1949), από την εννοιολογία που λαμβάνει σήμερα, ακολουθούμενη από το νέο νομικό ρατσιστικό καθεστώς της κυρίαρχης πολιτικής. Το εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές θεσμικό πλαίσιο έχει δημιουργήσει μια ιδιότυπη «δεξαμενή» μεταναστών, ουσιαστικά χωρίς κανένα δικαίωμα, από την οποία ως τραγικά μειοψηφική εξαίρεση επιλέγεται η κατηγορία των προσφύγων, στην οποία προσδίδονται κάποια στοιχειώδη δικαιώματα. Ο αριθμός αυτής της επιλογής είναι στατιστικά προσδιορισμένος από δείκτες των κυβερνητικών κέντρων αποφάσεων, προωθώντας τελικά στους μηχανισμούς πιστοποίησης και διαλογής τον κανόνα της απόρριψης και όχι της αποδοχής. Συμπερασματικά, στις σημερινές συνθήκες ο διαχωρισμός προσφύγων και μεταναστών συνιστά τελικά μια συνειδητή διαδικασία υποβάθμισης των δικαιωμάτων κάθε ανθρώπου που ξεριζώνεται από τον τόπο του και συγκροτεί μια μεθοδευμένα κατασκευασμένη αχαρτογράφητη περιοχή ανυπαρξίας δικαιωμάτων ή απόδοσής τους με το σταγονόμετρο.

4.3 Υπηρεσία Ασύλου

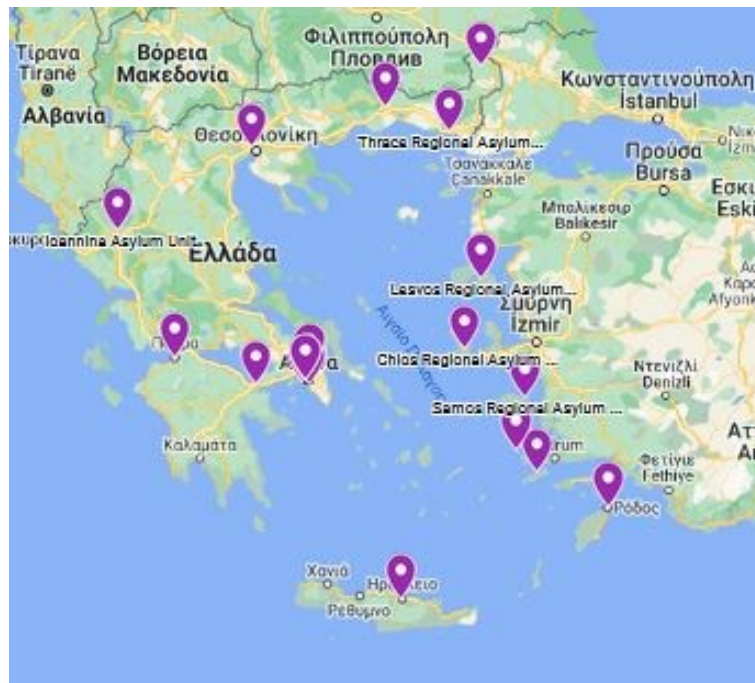
«Η Υπηρεσία Ασύλου είναι μια υπηρεσία, που ιδρύθηκε με το νόμο 3907/2015 και αποτελεί την πρώτη αυτόνομη δομή της χώρας που ασχολείται με την εξέταση των αιτημάτων διεθνούς προστασίας και υπάγεται στο Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη (πρώην Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη). Η λειτουργία της ξεκίνησε στις 07/06/2013. Η Υπηρεσία Ασύλου, στο πλαίσιο της αποστολής της, είναι αρμόδια για:

- την υποστήριξη του σχεδιασμού και της χάραξης της πολιτικής της χώρας όσον αφορά στη χορήγηση ασύλου ή άλλων μορφών διεθνούς προστασίας, καθώς και την παρακολούθηση και αξιολόγηση της υλοποίησης αυτής,
- την παραλαβή, εξέταση και απόφαση επί αιτημάτων διεθνούς προστασίας σε πρώτο βαθμό,
- την ενημέρωση των αιτούντων διεθνή προστασία για τη διαδικασία εξέτασης των αιτημάτων, καθώς και για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους στο πλαίσιο αυτής,
- τη συγκέντρωση και αξιολόγηση πληροφοριών σχετικά με την οικονομική, κοινωνική και πολιτική κατάσταση που επικρατεί στις χώρες προέλευσης των αλλοδαπών και τη διαρκή παρακολούθηση των εξελίξεων στις χώρες αυτές, σε συνεργασία με αρμόδιες για το σκοπό αυτό άλλες ελληνικές ή ξένες αρχές, ιδίως στο πλαίσιο σχετικών διεθνών συμφωνιών,
- τον εφοδιασμό των αιτούντων διεθνή προστασία αλλοδαπών, καθώς και των δικαιούχων διεθνούς προστασίας με τα προβλεπόμενα από την κείμενη νομοθεσία νομιμοποιητικά και ταξιδιωτικά έγγραφα,
- τη διεκπεραίωση των αιτήσεων οικογενειακής επανένωσης προσφύγων,
- τη διευκόλυνση των αιτούντων σε ό,τι αφορά στις υλικές συνθήκες υποδοχής σε συνεργασία με άλλους συναρμόδιους φορείς,
- την προετοιμασία νομοθετικών κειμένων και διοικητικών πράξεων σε θέματα αρμοδιότητάς της και
- τη συνεργασία με κρατικούς φορείς, ανεξάρτητες αρχές και μη κυβερνητικές οργανώσεις, όργανα και οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης και διεθνείς οργανισμούς για την αποτελεσματικότερη εκπλήρωση της αποστολής της.

Τέλος, η Υπηρεσία Ασύλου παρέχει διοικητική υποστήριξη στην Αρχή Προσφυγών που επίσης ιδρύθηκε με το νόμο 3907/2011 στην οποία λειτουργούν τριμελείς ανεξάρτητες Επιτροπές Προσφυγών, οι οποίες εξετάζουν τις προσφυγές κατά των αποφάσεων απόρριψης του αιτήματος παροχής ασύλου ή αποφάσεις όπου ανακαλούν το καθεστώς διεθνούς προστασίας που έχει χορηγηθεί» (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

Η Υπηρεσία Ασύλου συγκροτείται από την Κεντρική Υπηρεσία Ασύλου όπου βρίσκεται στην Αθήνα και τα Περιφερειακά Γραφεία Ασύλου (ΠΓΑ) και τα Αυτοτελή Κλιμάκια Ασύλου (ΑΚΑ).

1. ΠΓΑ Αττικής
2. ΠΓΑ Πειραιά
3. ΠΓΑ Θεσσαλονίκης
4. ΠΓΑ Θράκης
5. ΠΓΑ Δυτικής Ελλάδας
6. ΠΓΑ Κρήτης
7. ΠΓΑ Αλίμου
8. ΠΓΑ Λέσβου
9. ΠΓΑ Χίου
10. ΠΓΑ Σάμου
11. ΠΓΑ Λέρου
12. ΠΓΑ Ρόδου
13. ΠΓΑ Κω
14. ΑΚΑ Ξάνθης
15. ΑΚΑ Φυλακίου
16. ΑΚΑ Κορίνθου
17. ΑΚΑ Ιωαννίνων
18. ΑΚΑ Αμυγδαλέζας
19. ΑΚΑ Νίκαιας



Χάρτης 6 Περιφερειακά Γραφεία Ασύλου & Αυτοτελή Κλιμάκια Ασύλου
Πηγή: Στιγμιότυπο από «googlemaps»

5 Περί χαρτογράφησης της εγκατάστασης των μεταναστευτικών πληθυσμών

5.1 Εισαγωγή

Η μελέτη του χώρου και ευρύτερα της πόλης αποτελεί μια από τις καταλληλότερες προσεγγίσεις για την χαρτογράφηση, τον εντοπισμό και την αξιολόγηση των ιδιαίτερων συνθήκων που εξελίσσονται τόσο στο επίπεδο της πόλης όσο και σε ευρύτερη χωρική κλίμακα, τις αλλαγές και τις επιπτώσεις αυτών στην πολιτική, στην οικονομία, στην κοινωνιολογία, στην πολεοδομία και σε μια σειρά άλλων κλάδων. Το διαρκές βάθεμα της καπιταλιστικής κρίσης, όπως έχει αναφερθεί πολλές φορές, οξύνει τις κοινωνικές ανισότητες και εντείνει τις «κατηγοριοποιήσεις» και σε χωρικό-πολεοδομικό επίπεδο. Η κλιμάκωση αυτή της άνισης ανάπτυξης οδηγεί στο όλο και μεγαλύτερο οικονομικό χάσμα μεταξύ των πληθυσμών, δηλαδή την μεγέθυνση των κατώτερων τάξεων και την ολοένα και μεγαλύτερη φτωχοποίηση τους με την παράλληλη αύξηση του επιπέδου πλούτου σε ολοένα και λιγότερους.

Ταυτόχρονα, η καπιταλιστική κρίση αξιοποιείται ως ευκαιρία για την υλοποίηση πολιτικών που χαράσσονται από τα «πάνω», στο πλαίσιο μιας ιδεολογικό-οικονομικής μάχης έναντι των κατώτερων και όλο πιο περιθωριοποιημένων πληθυσμών. Ειδικότερα, τα τελευταία χρόνια με τις κυρώσεις που επιβάλλονται μέσω των μνημονίων, των κρατικών ανταγωνισμών και των πολέμων (από την ΕΕ αλλά και τους υποστηρικτές της σε εθνικό επίπεδο) αλλά και με την όξυνση του κοινωνικού πολέμου, ενσωματώνονται μια σειρά πολιτικών-μέτρων και ιδεολογικών αντιλήψεων, τα οποία αναπαράγουν την ολοένα και πιο συντηρητική και ρατσιστική φρασεολογία. Το ελληνικό κράτος με τις έως τώρα κυβερνήσεις του και με προμετωπίδα την έκτακτη ανάγκη, τις πολιτικές εξαίρεσης και την συνεχή αναφορά στο κοινό συμφέρον μιας κατασκευασμένης εθνικής ενότητας δημιουργεί γόνιμο έδαφος για να χαράξει τις πολιτικές του τόσο στα ίδια της τα σύνορα όσο και στα κέντρα των πόλεων. Η αναπαραγωγή της επιχειρηματολογίας του «αόρατου εχθρού» που πρέπει να καταπολεμηθεί, είτε αφορά την πανδημία (covid-19) είτε τους μετανάστες-ξένους είτε ακόμη και τους «εσωτερικούς» εχθρούς, που σκιαγραφεί όλους και όλες εκείνους και εκείνες που αντιπαρατίθενται στην κυριαρχία, διεκδικούν και αγωνίζονται, δημιουργεί πεδία αντιπαραθέσεων και συγκρούσεων με αποτέλεσμα να σχηματίζεται εκ νέου αλλά όχι από το μηδέν ο «αστικός χάρτης» με τα ερωτήματα της κοινωνικής συμβίωσης, τους τύπους και τους τρόπους

οικειοποίησης του χώρου (δημόσιου ή ιδιωτικού) καθώς φυσικά και την ύπαρξη κοινωνικών σχέσεων και η δημιουργία δικτύων να επανοηματοδοτούνται.

Η Ελλάδα ως χώρα πρώτης εισόδου για τους πρόσφυγες και μετανάστες καθώς και πιο συγκεκριμένα η Αθήνα, ειδικότερα οι περιοχές του κέντρου της, αποτελούν ένα μεγάλο «χωνευτήρι» πληθυσμών από διάφορες χώρες. Η εγκατάσταση των μεταναστών/στριών στην Αθήνα αλλά και οι τρόποι που αυτή έχει επιτευχθεί όλα τα τελευταία χρόνια έχει λάβει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Οι τόποι και οι τύποι κατοικίας των πληθυσμών αυτών εξαρτάται τόσο από το νομικό πλαίσιο που διαφέρει ανά περίπτωση αλλά και από πολλούς άλλους παράγοντες όπως είναι η επιθυμία ή μη συνέχισης του ταξιδιού, τα κοινωνικά δίκτυα που έχουν αναπτυχθεί, οι διαφοροποιήσεις ανάλογα με το φύλο, το θρήσκευμα, τη σεξουαλική προτίμηση, τη γονεϊκή κατάσταση, την χώρα προέλευσης, τους λόγους μετανάστευσης καθώς φυσικά και τη δυνατότητα εύρεσης εργασίας και κατοικίας (Παπατζανή, 2015).

Η εγκατάσταση αυτών των πληθυσμών στην Αθήνα, παρουσιάζει ποικιλία στους τύπους. Πρώτον, μπορεί να χαρακτηρίζεται από την ανάμειξη των κοινωνικών τάξεων στις ίδιες περιοχές και την έκφραση της κοινωνικής διαστρωμάτωσης περισσότερο κάθετα, παρά οριζόντια, όπως για παράδειγμα η συγκατοίκηση σε μια πολυκατοικία όπου ο διαχωρισμός έγκειται στον όροφο της πολυκατοικίας και την κατάσταση των διαμερισμάτων στα οποία κατοικούν οι μετανάστες σε σύγκριση με αυτά που κατοικούν οι περισσότερο προνομιούχοι. Για παράδειγμα, η ύπαρξη ή όχι καλών εξοπλισμών όπως κουφώματα, θέρμανση, υδραυλικά ή ακόμη αν τα διαπερνά το φως της ημέρας αποτελούν μερικά παραδείγματα τα οποία καθορίζουν τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των διαμερισμάτων και τις αξίες τους. Αναλόγως λοιπόν τα πλεονεκτήματα των διαμερισμάτων ή τα μειονεκτήματά τους, γίνεται και η ανάλογη προσφορά εκ μέρους των ιδιοκτητών και έτσι καθορίζεται και η ζήτηση. Ακόμη, μπορεί να υπάρχει υψηλός βαθμός εθνοτικής ανάμειξης σε οριζόντιο επίπεδο, δηλαδή τη γειτνίαση σε μια γειτονία. (Βαΐου, 2007)

Επιπλέον, παρατηρείται, ο οριζόντιος διαχωρισμός όπου οι μετανάστες/στριες επιλέγουν τις περιοχές του κέντρου για λόγους που θα αναφερθούν παρακάτω, ενώ ταυτόχρονα παρατηρείται η σχετική μετακίνηση των μεσαίων και ανώτερων τάξεων στις πιο αναβαθμισμένες περιοχές έως σήμερα, πέριξ του κέντρου, τα «προάστια». Βέβαια, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια τάση επανακατοίκησης του κέντρου από τα μεσαία και ανώτερα στρώματα, μια διαδικασία όπου βρίσκεται εν εξελίξει.

Όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενα κεφάλαια, η διαπιστωμένη (οριζόντια και κάθετη) χωρική εγγύτητα μεταξύ «ντόπιων» και μεταναστών δεν συνεπάγεται αυτομάτως και κοινωνική εγγύτητα. Στις αρχές του 1990, επιστημονικές έρευνες περιγράφουν τους χώρους όπου εγκαθίστανται οι μετανάστες ως «περιφρακτικούς», δηλαδή χώρους όπου ζουν κοινωνικά απομονωμένοι από τους «ντόπιους» (Ψημμένος, 2004) παρόλο που συχνά εγκαθίστανται σε γειτονιές εθνοτικά μεικτές και όχι περιχαρακωμένες.

Τέλος, υπάρχει και η περίπτωση της πιο γκετοποιημένης και περιφραγμένης κατοίκησης, αυτή των θεσμικά ονομαζόμενων κέντρων κράτησης και δομών φιλοξενίας και προσωρινής υποδοχής. Τα κέντρα κράτησης αφορούν κλειστά κέντρα όπου κατοικούν οι «παράτυποι» μετανάστες με σκοπό την απέλασή τους ή αιτούντες άσυλο όπου η κράτηση τους νομιμοποιείται από άλλες διατάξεις της νομοθεσίας (για παράδειγμα για λόγους δημόσιας τάξης)., ενώ οι δομές φιλοξενίας, ημίκλειστα κέντρα, αφορούν εκείνους και εκείνες που είναι σε αναμονή για το αν θα πάρουν πολιτικό άσυλο ή όχι, δηλαδή αυτοί που έχουν αιτηθεί διεθνούς προστασία (Υπηρεσία Ασύλου, 2014).

Παρόλες τις διαφοροποιήσεις που υπάρχουν, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η ίδια προσέγγιση της κατοικίας αποτελεί ένα άτυπο μέσω ένταξης ή μη στην κοινωνία υποδοχής (Βαΐου, 2007) καθώς ο τρόπος προσέγγισης της κατοικίας αλλά και ο τύπος της επηρεάζει τις ίδιες τις δραστηριότητες της καθημερινής ζωής τους που αναπτύσσονται όπως είναι η εργασία ή κοινωνική τους ζωή, ο ελεύθερος χρόνος και άλλα.

5.2 Ο κυρίαρχος λόγος ως εργαλείο παραγωγής και αναπαραγωγής πλαισίων δαιμονοποίησης του «ξένου»

Ο κυρίαρχος λόγος επιδιώκει, πολλές φορές αν όχι πάντα, να κατασκευάζει εχθρικά και ανταγωνιστικά στρατόπεδα, τα οποία ειδικότερα μετά την οικονομική κρίση (2008) επιδιώκει να γίνονται όλο και πιο επιθετικά. Κατασκευάζεται ένα ολόκληρο πλαίσιο από τους πολιτικούς των αστικών κομμάτων της χώρας, τα ΜΜΕ, την εκκλησία και γενικότερα των πολιτικών σε σχέση με τη μετανάστευση τόσο σε εγχώριο όσο και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, όπου το βασικό επίδικο είναι με ποιους τρόπους και με ποια μέσα θα ανακοπεί η μεταναστευτική εισροή από τις περιοχές όπου συγκεντρώνονται μαζικά, δηλαδή τα κέντρα των πόλεων.

Ο κυρίαρχος λόγος προσπαθεί να δαιμονοποιήσει το ξένο παρουσιάζοντάς το ως ένα ενιαίο σύνολο, «λαθρομεταναστών»³, «παράνομων», φτωχών-άστεγων, ανίκανων, που δεν γνωρίζουν καθόλου ελληνικά ή γνωρίζουν ελάχιστα, αλλόθρησκους, βρώμικους, φορείς ασθενειών, εγκληματίες και το αναγάγει ως επείγον εθνικό ζήτημα το οποίο χρίζει άμεσης, αυστηρής αντιμετώπισης, δηλαδή χρίζεται ως έκτακτη ανάγκη αντιμετώπισης των εξωτερικών εχθρών. Η ομογενοποίηση και δαιμονοποίηση του «ξένου», δηλαδή των μεταναστών και των μεταναστριών αποτελεί επιτηδευμένη γενίκευση και οποιαδήποτε αντίληψη τους τοποθετεί *a priori* στο περιθώριο του χώρου και της κοινωνίας συνιστά ρατσιστική διάκριση (Μπαλαμπανίδης, 2015). Παρόλα αυτά, οι μετανάστες παρουσιάζουν τεράστια ανομοιογένεια ανάλογα με το χρόνο διαμονής τους στην Ελλάδα, τη νομική τους κατάσταση, τη χώρα προέλευσης, το μορφωτικό επίπεδο, την επαγγελματική τους απασχόληση, την οικογενειακή τους κατάσταση, την ηλικία, το φύλο κ.ά. (Baldwin-Edwards, 2004).

Βασισμένη σε αυτόν τον κυρίαρχο λόγο, η μεταναστευτική κρατική πολιτική εισήχθη στο κέντρο της Αθήνας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτό της επιχείρησης «σκούπας» υπό την ονομασία «Ξένιος Ζευς», την οποία ξεκίνησε το υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη (Νίκος Δένδιας) το 2012 και κράτησε έως το 2014. Σύμφωνα με τον τότε εκπρόσωπο Τύπου της

³ Ο όρος «λαθρομετάναστης» δεν είναι ουδέτερος, αποτελεί πολιτική τοποθέτηση και εμπεριέχει βαθιά ρατσιστικό πρόσημο ενώ ταυτόχρονα κατασκευάζει αρνητικούς συνειρμούς και στερεί από τους μετανάστες την ανθρώπινη υπόστασή τους. Η χρήση της λέξης χρησιμοποιείται με πρόθεση την ταπείνωση, τον εξευτελισμό ή/και την προσβολή του ατόμου. Rights, N. C. (2019). *NYC Commission on Human Rights Legal Enforcement Guidance on Discrimination on the Basis of Immigration Status and National Origin*. Νέα Υόρκη.

ΕΛ.ΑΣ Χρήστο Μανούρα στην πρώτη επιχείρηση πήραν μέρος 2.500 αστυνομικοί στον Έβρο και 2.000 στην Αθήνα. Όπως δήλωσε τρεις είναι οι στόχοι, πρώτον είναι «η απόθηση των παράνομων μεταναστών από τον Έβρο και η σφράγιση των συνόρων», δεύτερον «η επαναπροώθηση τους στις χώρες προέλευσής τους με την αρχή να γίνεται από το κέντρο της Αθήνας με σκοπό την επέκταση στην περιφέρεια» και τέλος δήλωσε ότι «Η Αθήνα να ξαναγίνει μητρόπολη με ευνομία και ποιότητα ζωής τόσο για τους κατοίκους όσο και για τους επισκέπτες της» (Βυθούλκας, 2012).

6 Μεταναστευτικές Πολιτικές

6.1 Συνθήκη Schengen



Schengen Agreement June 14th, 1985

Εικόνα 8 Το κείμενο της Συνθήκης Schengen όπως υπογράφηκε από πέντε χώρες στις 14 Ιουνίου 1985.

Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «Protagon».

« Η Συνθήκη Schengen (γνωστή και ως Συμφωνία Schengen) υπεγράφη το 1985, όταν πέντε κράτη μέλη της ΕΕ (Βέλγιο, Γερμανία, Γαλλία, Λουξεμβούργο και Ολλανδία) αποφάσισαν να καταργήσουν τους ελέγχους στα εσωτερικά σύνορα, δημιουργώντας το χώρο Schengen. Ο χώρος Schengen αποτελεί έδαφος όπου εξασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, αλλά και εμπορευμάτων, υπηρεσιών και κεφαλαίων. Οι χώρες που έχουν υπογράψει τη συμφωνία κατήργησαν τα εσωτερικά σύνορα, αντικαθιστώντας τα με ενιαία εξωτερικά σύνορα. Εντός του χώρου αυτού εφαρμόζονται κοινοί κανόνες και διαδικασίες όσον αφορά τις θεωρήσεις για διαμονές σύντομης διάρκειας, τις αιτήσεις ασύλου και τους ελέγχους στα σύνορα. Ταυτόχρονα, για τη διασφάλιση της ασφάλειας εντός του χώρου Schengen, ενισχύθηκαν η συνεργασία και ο συντονισμός μεταξύ των αστυνομικών υπηρεσιών και των δικαστικών αρχών. Η συνεργασία Schengen ενσωματώθηκε στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) με τη συνθήκη του Amsterdam το 1997. Ωστόσο, δεν είναι

όλες οι χώρες που συμμετέχουν στη συνεργασία Schengen μέλη του χώρου Schengen είτε γιατί δεν επιθυμούν την κατάργηση των ελέγχων στα σύνορα με τις υπόλοιπες χώρες του χώρου αυτού είτε γιατί δεν πληρούν ακόμα τους απαιτούμενους όρους για την εφαρμογή του κεκτημένου του Schengen.

Σήμερα, ο χώρος Schengen αποτελείται από 27 χώρες με τις περισσότερες να είναι ταυτόχρονα κράτη-μέλη της ΕΕ. Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα υπογράφει τη Συνθήκη Schengen το 1992 στη Μαδρίτη. Κάθε χώρα Schengen αξιολογείται τακτικά, ούτως ώστε να εξασφαλίζεται η ορθή εφαρμογή των συμφωνημένων κανόνων από όλους. Για τις χώρες που αποτελούν μέλη ενός χώρου χωρίς ελέγχους στα εσωτερικά σύνορα, αυτό σημαίνει ότι:

- παύουν να διενεργούν συνοριακούς ελέγχους στα εσωτερικά τους σύνορα (δηλαδή στα σύνορα μεταξύ δύο κρατών που ανήκουν στον χώρο Schengen)·
- διενεργούν εναρμονισμένους ελέγχους, με σαφώς καθορισμένα κριτήρια (δηλαδή στα σύνορα μεταξύ ενός κράτους που ανήκει στον χώρο Schengen και ενός κράτους που δεν ανήκει στον χώρο Schengen).

Η άρση των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα σημαίνει ότι:

- Οι πολίτες δεν υποβάλλονται σε συνοριακό έλεγχο. Καμιά αναμονή σε αεροδρόμια, σε θαλάσσια ή χερσαία σύνορα και κανένας πλέον έλεγχος στα εσωτερικά σύνορα. Οι υποδομές ελέγχου, όπως οι θάλαμοι των συνοριοφυλάκων, και οι λοιποί φυσικοί φραγμοί έχουν αφαιρεθεί.
- Τα κράτη της ΕΕ πρέπει να αίρουν όλα τα εμπόδια στην απρόσκοπτη ροή της οδικής κυκλοφορίας, όπως τα όρια ταχύτητας τα οποία δεν είναι αναγκαία.
- Επιτρέπεται η διενέργεια αστυνομικών ελέγχων μόνο αν η αστυνομία διαθέτει πληροφορίες για πιθανές απειλές στη δημόσια ασφάλεια ή για εικαζόμενο διασυνοριακό έγκλημα.
- Επιτρέπεται η διενέργεια ελέγχων στα λιμάνια και τα αεροδρόμια, μόνο όμως όσον αφορά την επαλήθευση ότι ένα πρόσωπο είναι ο νόμιμος κάτοχος του εισιτηρίου» (Όσα χρειάζεται να γνωρίζετε για τη Συνθήκη Σένγκεν, 2017).

6.1.1 Κοινά Εξωτερικά Σύννορα

«Οι χώρες Schengen έχουν κοινά εξωτερικά σύννορα προκειμένου να είναι από κοινού υπεύθυνα προκειμένου να κατοχυρωθεί η ασφάλεια εντός του χώρου Schengen. Αυτό σημαίνει ότι:

- Οι υπήκοοι της ΕΕ σε γενικές γραμμές υποβάλλονται στους ελάχιστους ελέγχους για την επαλήθευση της ταυτότητάς τους βάσει των ταξιδιωτικών τους εγγράφων.*
- Οι υπήκοοι τρίτων χωρών εκτός της ΕΕ οφείλουν να επιδεικνύουν έγκυρο ταξιδιωτικό έγγραφο και θεώρηση, εφόσον απαιτείται, ή άδεια διαμονής, καθώς και έγγραφα τα οποία να δικαιολογούν τον σκοπό της διαμονής τους και να αποδεικνύουν ότι διαθέτουν επαρκείς πόρους για τη συντήρησή τους κατά τη διάρκεια της διαμονής τους.*
- Οι υπήκοοι ορισμένων τρίτων χωρών χρειάζονται θεώρηση για να εισέλθουν στον χώρο Schengen.*
- Τα κράτη Schengen έχουν κοινούς κανόνες για την έκδοση θεωρήσεων βραχείας διαμονής Schengen οι οποίες ισχύουν σε όλο τον χώρο Schengen. Οι θεωρήσεις αυτές επιτρέπουν σε ένα πρόσωπο να παραμείνει και να ταξιδεύει στην επικράτεια των κρατών Schengen για μέγιστη περίοδο 90 ημερών ανά περίοδο 180 ημερών.*
- Συνοριοφύλακες μιας χώρας μπορούν να αποσπώνται σε άλλη χώρα για να συμμετέχουν σε κοινές επιχειρήσεις και να παρέχουν στήριξη σε κράτη μέλη που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες πιέσεις.*

Παρόλο που η κυκλοφορία στο εσωτερικό του χώρου Schengen γίνεται χωρίς ελέγχους, προκειμένου να υπάρξει εγγύηση της ασφάλειας προβλέπεται ευρύτατη συνεργασία μεταξύ των αρχών. Συγκεκριμένα, τα κράτη Schengen:

- Ανταλλάσσουν πληροφορίες για την καταπολέμηση του οργανωμένου διασυνοριακού εγκλήματος και της τρομοκρατίας.*
- Έχουν ενισχύσει την αστυνομική συνεργασία, ιδίως μέσω της καταδίωξης πέραν των συνόρων, της διασυνοριακής παρακολούθησης, της σύστασης κοινών αστυνομικών κέντρων και ομάδων, καθώς και της χρήσης του συστήματος πληροφοριών Schengen (SIS και SIS II). Πρόκειται για σύστημα πληροφοριών μεγάλης κλίμακας που επιτρέπει στην αστυνομία, στις αρχές που είναι αρμόδιες για τη μετανάστευση, στις δικαστικές και άλλες αρχές να εισάγουν και να συμβουλευόμαστε καταχωρίσεις.*

- Έχουν δημιουργήσει μέχρι σήμερα περίπου 50 κέντρα σε διμερές ή πολυμερές επίπεδο αστυνομικής συνεργασίας στην Ευρώπη, καθώς και σημαντικό αριθμό κοινών ομάδων. Αυτό επιτρέπει την ταχεία ανταλλαγή πληροφοριών σε περιφερειακό επίπεδο, καθώς και ταχείες αντιδράσεις στις επικείμενες απειλές σε παραμεθόριες περιοχές.

Οι κανόνες Schengen επιτρέπουν στις εθνικές αρχές να επαναφέρουν κατ' εξαίρεση και προσωρινά τους ελέγχους στα εσωτερικά σύνορα σε περίπτωση σοβαρής απειλής της ασφάλειας ή σοβαρών αδυναμιών στα εξωτερικά σύνορα που μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο τη συνολική λειτουργία του χώρου Schengen» (Όσα χρειάζεται να γνωρίζετε για τη Συνθήκη Σένγκεν, 2017).

6.1.2 Έλεγχοι στα εσωτερικά σύνορα-αναθεώρηση της ζώνης Schengen

Τα τελευταία χρόνια, ο χώρος Schengen φαίνεται να επηρεάζεται μέσω των αποφάσεων διάφορων κρατών-μελών του χώρου Schengen όπου αναθεωρούν ασυντόνιστα, δηλαδή κατά το δοκούν και σύμφωνα με τις πολιτικές ιεραρχίες που θέτουν τα ίδια τα κράτη-μέλη για το «εαυτό» τους, τις πολιτικές σε σχέση με τους ελέγχους στα εσωτερικά τους σύνορα, την ενίσχυση σε αριθμό, εξοπλισμό και αρμοδιότητες των αστυνομικών δυνάμεων τους. Αφορμή για την επανέναρξη των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα αποτέλεσαν τρομοκρατικές ενέργειες όπως για παράδειγμα αυτή

στην Γαλλία και συγκεκριμένα στο Παρίσι το 2015, (Λαδέας, 2021) οι μεταναστευτικές ροές και τελικώς η εξάπλωση της πανδημίας του κορονοϊού (covid-19).

«Από το 2015, μετά την μεταναστευτική κρίση,[...]ορισμένα κράτη Schengen επανέφεραν ελέγχους στα εσωτερικά σύνορα. Αυτοί οι έλεγχοι παρατάθηκαν σε αρκετές περιπτώσεις και σε ορισμένες χώρες εφαρμόστηκαν από τότε. Η πανδημία του κορονοϊού ώθησε κι αυτή πολλά κράτη μέλη να επαναφέρουν τους ελέγχους στα σύνορά τους[...]

(Επικαιρότητα: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2022).

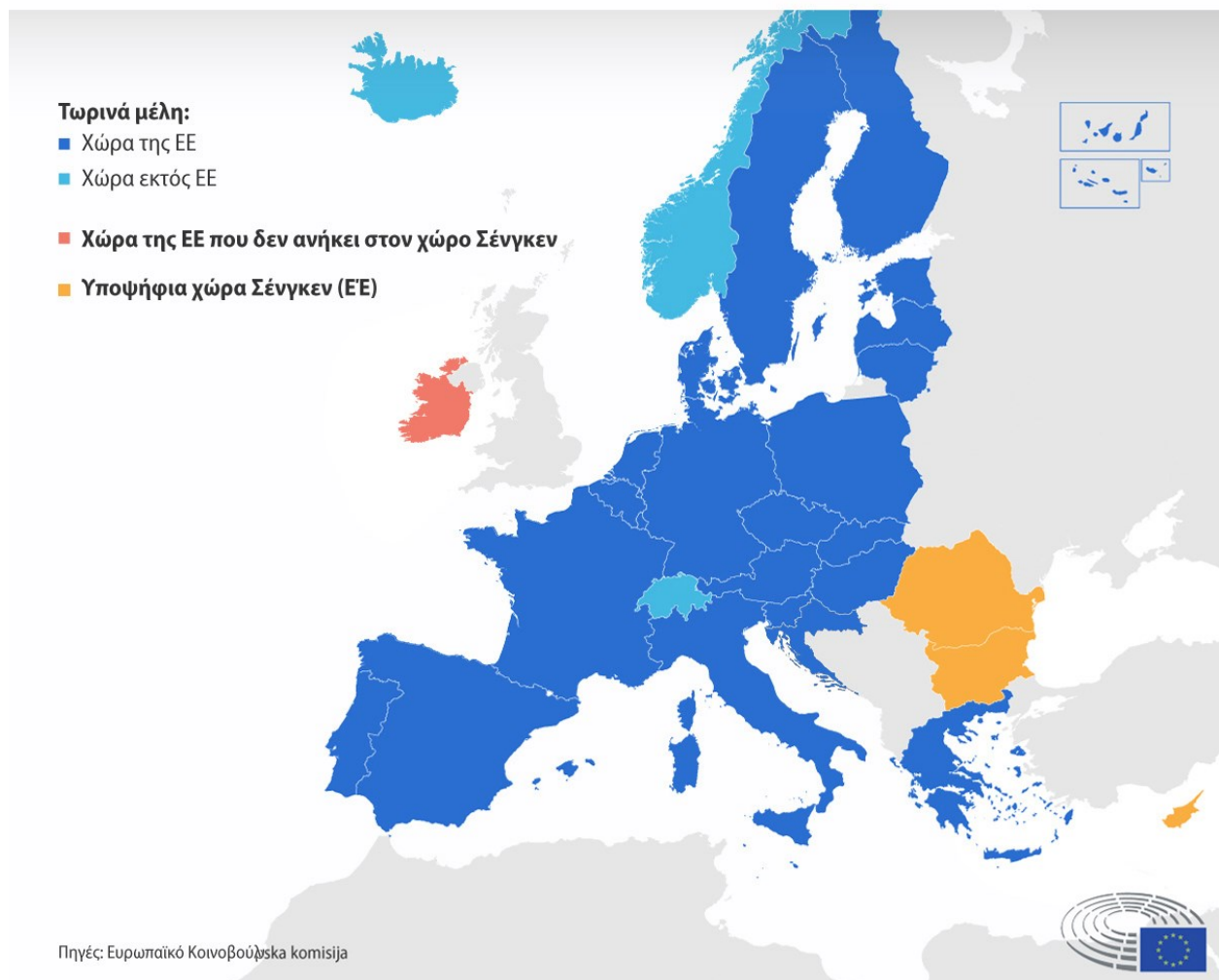


Εικόνα 9 Αφίσα-καλέσμα σε κινητοποίηση ενάντια στα Σύνορα, Αθήνα, 2022
Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»

συγκαταλέγονται στους συνοριακούς ελέγχους. Πιο συγκεκριμένα, σε σχέση με την διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, τα κράτη-μέλη του Schengen θα έχουν την δυνατότητα να θεσπίζουν έκτακτες διαδικασίες επιστροφής μεταναστών και μεταναστριών ενώ ταυτόχρονα όπου θα παρέχεται ενισχυτική υποστήριξη από τους ευρωπαϊκούς οργανισμούς όπως είναι για παράδειγμα

η Frontex (η οποία μέσα στη δεκαετή ιστορία της έχει διευρύνει τις αρμοδιότητες της από συμβουλευτικές, σε συντονιστικές και τελικώς σε άμεσα επιχειρησιακές). Στην ουσία, οι νέοι κανόνες θέτουν ενιαίους μηχανισμούς «κοινής απάντησης» σε καταστάσεις «απειλών» στα εσωτερικά σύνορα ενισχύοντας την Ευρώπη-Φρούριο (euronews, 2021).

Ο ΧΩΡΟΣ ΣΕΝΓΚΕΝ



Χάρτης 7 Τα κράτη μέλη που απαρτίζουν τον χώρο Schengen, 2023
Πηγή: Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο και ίδια επεξεργασία

7 Σύνοψη των πολιτικών μετανάστευσης στην Ελλάδα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ)

«Δεν υπάρχει προσφυγική κρίση. Οι πολιτικές διαχείρισης της προσφυγιάς αποτελούν την κρίση» S.M, μετανάστρια από την Συρία

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) και κατ' επέκταση οι ευρωπαϊκές πολιτικές που αφορούν το άσυλο και γενικότερα την μετανάστευση είναι προσηλωμένες προς στην κατεύθυνση κυρίως της νομιμότητας της παραμονής. Πιο συγκεκριμένα το 2008, με την ισχύ των αποφάσεων που λήφθηκαν σε ευρωπαϊκό επίπεδο «μπήκαν» σε λειτουργία ένα σύνολο θεσμών όπου αφορούσαν ομοιόμορφες διαδικασίες νόμιμων εισροών σε όλη την ευρωπαϊκή επικράτεια και ταυτόχρονα ομοιόμορφες διαδικασίες απώθησης προς τις πατρίδες τους (επαναπροωθήσεις). Αυτό το σύνολο θεσμών και στην ουσία ολόκληρο το μεταναστευτικό πλαίσιο το οποίο εισάχθηκε στις ευρωπαϊκές πολιτικές συνδέθηκε άμεσα, ηθικά και λειτουργικά, με την λογική του ενιαίου εξωτερικού ευρωπαϊκού συνόρου όπου προωθεί η Συνθήκη Schengen (Τάκης, 2015).

Έτσι, σύμφωνα με τα παραπάνω, στο εσωτερικό της ευρωπαϊκής επικράτειας επιτρέπεται να εισέρχονται, να διαμένουν και να εργάζονται πολίτες τρίτων χωρών μόνο αν έχουν νόμιμο τίτλο και έχουν τηρήσει συγκεκριμένες διατυπώσεις.

Στην ουσία, αυτό μεταφράζεται ότι τα κράτη-μέλη “κάνουν διαλογή” μέσω των εθνικών και ευρωπαϊκών πολιτικών και συμφερόντων που ιεραρχούν ως κρίσιμα. Έτσι, μόνο οι “νόμιμοι” μετανάστες/στρίες έχουν το δικαίωμα των προγραμμάτων «κοινωνικής ένταξης» στις χώρες υποδοχής τους. Διαφορετικά, επιστρέφονται πίσω άμεσα, είτε «οικειοθελώς» είτε με την πιο επίσημη μέθοδο της αναγκαστικής απομάκρυνσή τους από τις αρμόδιες αρχές των κρατών-μελών (επαναπροωθήσεις μέσω των θεσμών, υπηρεσιών και κρατικών μηχανισμών ελέγχου και καταστολής). Η μόνη περίπτωση που μπορεί να δεχτεί εξαίρεση από τον παραπάνω πλαίσιο είναι οι αιτούντες διεθνούς προστασίας- ασύλου και οι κατέχοντες αυτού. Η αίτηση ασύλου και η τελική απόφαση αν επιτρέπεται να πάρει κάποιος μετανάστης ή κάποια μετανάστρια άσυλο επάγεται σε ένα κοινό ευρωπαϊκό μοντέλο κριτηρίων υποδοχής ή μη, δηλαδή είναι καθορισμένα τόσο η διαδικασία ελέγχου όσο και τα κριτήρια τα οποία όμως, δεν αποτελούν μοναδικοί παράγοντες για την υποδοχή τους ή μη.

Ταυτόχρονα, την ίδια στιγμή η ευρωπαϊκή πολιτική μετανάστευσης έλαβε πιο «συμπυκνωμένες» πολιτικές σε σχέση με τις πολιτικές της διατήρησης της δημόσιας ασφάλειας. Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα από το 2008 και μετά, η μεταναστευτική «έκρηξη» ειδικότερα μετά το 2015 αποτέλεσαν βασικοί παράγοντες που επηρέασαν τις ευρωπαϊκές πολιτικές και κατ' επέκταση και τις πολιτικές που τέθηκαν στην Ελλάδα σε σχέση με τις όλο και πιο αυστηρές πολιτικές διαχείρισης των «εξωτερικών και εσωτερικών εχθρών». Η γεωπολιτική αστάθεια και οικονομική συρρίκνωση της ευρύτερης περιφέρειας της Ε.Ε., οφειλόμενες σε πολεμικές επεμβάσεις και εκμεταλλευτικές πρακτικές της δύσης σε Αφρική, στη κεντρική Ασία και στις Αραβικές χώρες, οδηγεί εδώ και χρόνια εκατομμύρια ανθρώπους σε ευρωπαϊκό έδαφος. Οι άνθρωποι αυτοί, αποτελούν με τον επίσημο όρο, μεικτές μεταναστευτικές ροές.

Τα κίνητρα αυτών που αποτελούν τις μεικτές μεταναστευτικές ροές ποικίλουν. Η μετανάστευση μπορεί να αφορά κυνηγημένους από το πολιτικό καθεστώς της χώρας τους, να επιθυμούν να αποφύγουν πιθανό πόλεμο που εξελίσσεται στην χώρα τους ή να επιδιώκουν μια οικονομική ενίσχυση για τους ίδιους ή και τις οικογένειες τους. Ακόμη μπορεί να αφορά θρησκευτικούς, έμφυλους λόγους όπως και μια σειρά άλλους. Οι άνθρωποι αυτοί αποτελούν τους λεγόμενους “no man's land” καθώς βρίσκονται μεταξύ ασύλου και μετανάστευσης (προς το άγνωστο).

Στην ουσία, ο όρος «μεικτές μεταναστευτικές ροές» έχει αρνητικό πρόσημο, κυρίως για τους ίδιους τους ανθρώπους που τους «χρεώνουν» τον όρο αυτό, διότι οι ευρωπαϊκές πολιτικές και κατ' επέκταση οι ελληνικές πολιτικές, επιλέγουν έναν αμφίσημο προσδιορισμό που στον πυρήνα του να εντάσσει μια πολλαπλότητα διαχείρισης ανάλογα με την κάθε φορά στροφή των καπιταλιστικών προσανατολισμών. Είναι η αφετηρία της εγκαθίδρυσης των όρων - διαχωρισμών “νόμιμοι ή παράνομοι”. Διαχωρισμοί όπου στηρίζονται όλες οι πολιτικές διαλογής- οι ρατσιστικές πολιτικές της Ευρώπης-Φρούριο, όπου στήνει όλους τους μηχανισμούς της για την καταπολέμηση του εχθρού-μετανάστη. Έτσι, προκύπτει και η πλέον προσφιλή κρατική διαχείριση «αν είσαι πρόσφυγας παραμένεις μέχρι την επιβεβαίωση του νόμιμου τίτλου προστασίας σου, αν όχι επιστρέφεις πίσω οικειοθελώς ή, αν χρειαστεί και αναγκαστικά». Ο διαχωρισμός «νόμιμων ή παράνομων» είχαν ως αποτέλεσμα τη διαρκή αύξηση του πληθυσμού μακροχρόνιων διαμενόντων χωρίς χαρτιά, οι οποίοι βρέθηκαν είτε εγκλωβισμένοι σε απάνθρωπες εγκαταστάσεις αναγκαστικού εγκλεισμού (κέντρα κράτησης) είτε αναγκάζονταν να ζουν σε συνθήκες ανομίας συχνά εκμεταλλευόμενοι ως πολύ φθηνή εργατική δύναμη (μαύρη απασχόληση).



Εικόνα 10 Πρωτοχρονιάτικη παρέμβαση αλληλεγγύης με μουσικές, χορό και ζωγραφική για παιδιά στο στρατόπεδο συγκέντρωσης στον Ελαιώνα, Αθήνα, 2021
Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»

Μπροστά στη κατάσταση αυτή η διαχείριση των ροών άρχισε όλο και περισσότερο να στρέφεται στη προσπάθεια ανακοπής τους μέσα από μέτρα ελέγχου (χερσαία-θαλάσσια και εναέρια) ενισχύοντας μια σειρά από άτυπες και συχνά ευθέως παράνομες πρακτικές

(επαναπροωθήσεις,

κρατήσεις σε δυσμενείς συνθήκες, εμπόριο λευκής σαρκός κ.α.) Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η Ελλάδα έγινε δέκτης από μια σειρά διεθνών καταδικών, όσον αφορά της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών (Παπαστεργίου & Τάκου, 2013).

Ολόκληρος ο μηχανισμός διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών αφορά συγκεκριμένους αριθμούς προσώπων (σχεδόν μηδαμινούς μπροστά στα πραγματικά μεγέθη των ροών) και αφορά σχεδόν κατ' αποκλειστικά τους αιτούντες άσυλο. Έτσι, η ανάπτυξη μηχανισμών συνοριακής φύλαξης, ελέγχου και μείωσης των μεταναστευτικών εισροών, η διαλογή τους και η κατηγοριοποίησή τους σε ανθρώπους με χαρτιά και μη αποτελεί την μοναδική κρίση. Μια κρίση που στήνεται και αναπαράγεται για γεωπολιτικούς και οικονομικούς λόγους.

8 Καταγγελίες για παράτυπες πρακτικές αντιμετώπισης των μεταναστευτικών εισροών στην Ελλάδα



Εικόνα 11 Σκίτσο αγνώστου καλλιτέχνη, αποτύπωση των συνθηκών όπου περνούν τα θαλάσσια σύνορα οι μετανάστες.

Οι πιθανότητες κάποιος μετανάστης ή μετανάστρια να αναγνωριστεί ως πρόσφυγας είναι πολύ μικρές. Οι δυσκολίες ξεκινάνε από την αρχή, δηλαδή, από τον τρόπο που διαχειρίζεται η Ελλάδα τα θαλάσσια και χερσαία σύνορα της, με παράνομες επαναπροωθήσεις, βιαιοπραγίες, δολοφονίες και μια σειρά παράτυπων πρακτικών. Σύμφωνα με την έκθεση «Missing Migrants Project» του Διεθνούς Οργανισμού Μετανάστευσης περισσότεροι από το 2014 έως και σήμερα, 25.000 μετανάστες έχασαν την ζωή τους σε διαδρομές στη Μεσόγειο

ενώ επισημαίνει ότι «τέτοιες περιπτώσεις είναι σχεδόν αδύνατο να επαληθευτούν πλήρως λόγω της έλλειψης διαφάνειας, της έλλειψης πρόσβασης και της εξαιρετικά πολιτικοποιημένης φύσης τέτοιων γεγονότων, και ως εκ τούτου αυτοί οι αριθμοί μπορεί να είναι υποεκτιμημένοι του πραγματικού αριθμού θανάτων» (International Organization for Migration, 2016-2023) Αν τελικά, καταφέρει να παραμείνει σε ελλαδικό έδαφος, υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να μην μπορέσει να αιτηθεί άσυλο και να επαναπροωθηθεί με τις πιο νόμιμες διαδικασίες. Παρόλα αυτά, αν τελικά καταφέρει να αιτηθεί, η πιθανότητα να γίνει αποδεκτή είναι πολύ μικρή.

Οι αιτούντες άσυλο, κακοποιούνται πολλαπλά. Τίθενται ζητήματα στον τρόπο που εξετάζονται στην διαδικασία ακρόασης στις υπηρεσίες ασύλου, στον τομέα της συνολικής τους διαβίωσης, από τον τόπο παραμονής, δηλαδή πού βρίσκονται τα κέντρα κράτησης-δομές φιλοξενίας, από την ίδια την κατάσταση που επικρατεί εντός αυτών, δηλαδή ελλειπείς εξοπλισμός, υπερπλήρης υποδομές. Οι μηδαμινές κοινωνικές παροχές αλλά και οι κοινωνικές σχέσεις που τους

επιτρέπονται να έχουν με ντόπιους. Ακόμη, κακοποιούνται ψυχολογικά, από τις πολιτικές διαχείρισης οι οποίες πολλές φορές έχουν ρατσιστικές και φασιστικές αποχρώσεις (Μποζανίνου, 2012). Έτσι, η όλη διαδικασία χαρακτηρίζεται επιεικώς προβληματική.

Πάνω από 900 ανέρχονται οι καταδίκες της Ελλάδας στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ) ενώ εκκρεμούν πάνω από 2000 ατομικές προσφυγές κατά της Ελλάδας εκ των οποίων τουλάχιστον 1.782 (περίπου το 81%) αφορούν αποκλειστικά τις συνθήκες κράτησης στα σωφρονιστικά καταστήματα της χώρας. Επιπλέον, πάνω από 400 υποθέσεις αφορούν παραβιάσεις για τη μη συμμόρφωση της διοίκησης στις εθνικές δικαστικές αποφάσεις, την αστυνομική βία, την ελευθερία έκφρασης και τα περιουσιακά δικαιώματα (Θεοδώρου, 2022).

Μια από τις συγκλονιστικές υποθέσεις κακοποιητικής συμπεριφοράς αποτελεί ο βασανισμός και βιασμός με κλομπ ενός τούρκου μετανάστη εν ονόματι Necati Zontul, στις 5 Ιουνίου 2001 από δύο άνδρες του λιμενικού σώματος των Χανίων. Στις 17 Ιανουαρίου 2012 η Ελλάδα καταδικάστηκε από το ΕΔΑΔ, ενώ ο κατηγορούμενος καταδικάστηκε σε 30 μήνες φυλάκιση για προσβολή σεξουαλικής αξιοπρέπειας και τελικώς η ποινή μετατράπηκε σε πρόστιμο των 792 ευρώ (Υπόθεση Zontul κατά Ελλάδας, 2012) & (Λειβαδάρη, 2012).



Εικόνα 12 Πανό ενάντια στις επαναπροωθήσεις μεταναστών, Αθήνα, 2022
Πηγή: Συλλογικότητα «Open assembly against pushbacks & border violence»

Είναι οφθαλμοφανές οι διακρίσεις που γίνονται τόσο σε κεντρικό επίπεδο όσο και σε εθνικό σε σχέση με την μεταχείριση των μεταναστευτικών εισροών μεταξύ των μεταναστών αναλόγως την προέλευση τους και δεν είναι τυχαία η

δήλωση από τους Γιατρούς Χωρίς Σύνορα όπου αναφέρουν «οι ίδιοι ηγέτες και οι ίδιοι ευρωπαϊκοί θεσμοί εκφράζουν τη βαθιά αλληλεγγύη τους στους πρόσφυγες που φεύγουν από την Ουκρανία, δεν μπορούμε παρά να εκπλαγούμε για τη στάση της ΕΕ απέναντι σε άλλους που φεύγουν από βίαιες καταστάσεις στις χώρες τους και/ή κατά μήκος των μεταναστευτικών οδών» (Καράγιωργας, 2022).

Οι καταγγελίες μπορούν επίσης να αφορούν διακρίσεις στα εργασιακά τους δικαιώματα μέσω των διακρίσεων της μισθολογικής αξίας τους. Στους κύκλους της εργοδοσίας υπάρχει μια εσωτερική διαβάθμιση η οποία, για παράδειγμα, κατατάσσει τους Αλβανούς και μετά τους Βούλγαρους εργάτες, σε ανώτερες μισθολογικές θέσεις και θέσεις στην παραγωγική αλυσίδα, ενώ τους Πακιστανούς και Μπαγκλαντεσιανούς στις κατώτερες. Κατάταξη που ενσωματώνεται και από τους ίδιους τους μετανάστες και εδράζεται στο καθεστώς παραμονής τους, στις θρησκευτικές διαφοροποιήσεις, στην ευκολία μετακινήσεων (εντός και εκτός συνόρων), αλλά και στις συναλλαγματικές διαφοροποιήσεις. Τις περισσότερες φορές δουλεύουν σε ένα θολό περιβάλλον εργασιακών δικαιωμάτων, χωρίς να είναι ασφαλισμένοι καθώς επίσης δουλεύουν περισσότερες ώρες συγκριτικά με τους ντόπιους.

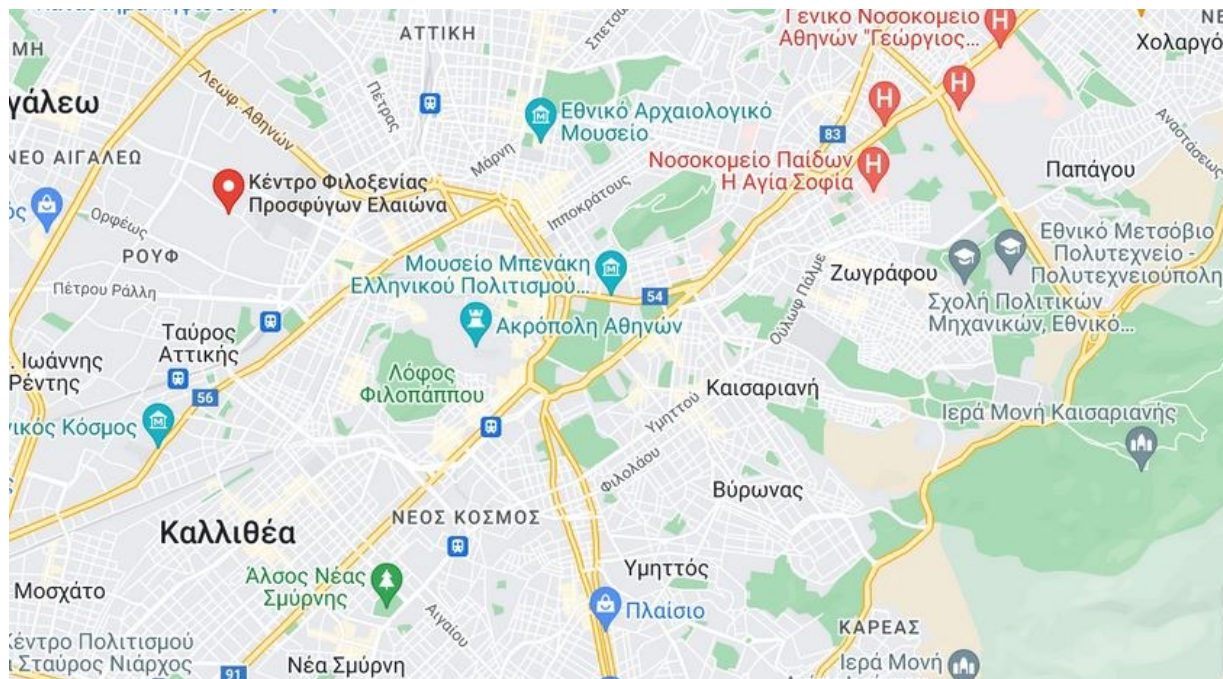
Κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης καταγράφηκε αύξηση των φασιστικών επιθέσεων από ακροδεξιές ομάδες εναντίον των μεταναστών και μεταναστριών. Δεν ήταν τυχαία και η προκλητική και ρατσιστική τοποθέτηση του Υπουργού Υγείας, Ανδρέα Λοβέρδου (2011) για τις σεξεργάτριες-αλλοδαπές. Συγκεκριμένα τις στοχοποίησε με την εξής δήλωση «Είναι ανάγκη να απελαθούν οι ιερόδουλες φορείς του AIDS, προκειμένου να πάψουν να συνιστούν απειλή για την ελληνική οικογένεια.» και μια σειρά άλλων. Εξίσου χαρακτηριστικά είναι και τα γεγονότα στην Μανωλάδα Ηλίας τόσο το 2008 όσο και το 2013. Τον Απρίλιο του 2008, έλαβε χώρα τετραήμερη αποχή των αλλοδαπών εποχικών εργατών συγκομιδής φράουλας, από χώρες των Βαλκανίων και της Ασίας. Μετά την απεργία των μεταναστών στην περιοχή σημειώθηκαν περιστατικά βίας εναντίον των μεταναστών. Αντίστοιχα τον Απρίλιο 2013 τρεις επιστάτες πυροβόλησαν και τραυμάτισαν 30 μετανάστες, ως «απάντηση» στις διεκδικήσεις εργατών από το Μπαγκλαντές και το Πακιστάν από τους εργοδότες της εταιρίας παραγωγής φράουλας Βαγγελάτος Α.Ε.

9 Κατηγορίες εγκατάστασης των μεταναστών/στριών

9.1 Δομές Φιλοξενίας

«Οι Δομές βρίσκονται στην ενδοχώρα και παρέχουν προσωρινή διαμονή σε πολίτες τρίτων χωρών ή ανιθαγενείς οι οποίοι έχουν υποβάλει αίτημα διεθνούς προστασίας στο έδαφος της Ελληνικής Επικράτειας. Φιλοξενούν επίσης μέλη της οικογένειας των αιτούντων διεθνούς προστασίας, καθώς και ασυνόδευτους ή μη, ανηλίκους, και όσους ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες πληθυσμού. Οι Δομές παρέχουν ένα σταθερό πλαίσιο διαμονής που καλύπτει όχι μόνο τις βασικές βιοτικές και κοινωνικές ανάγκες των φιλοξενουμένων, αλλά και τις παιδαγωγικές και μαθησιακές ανάγκες αυτών. Στις Δομές οι διαμένοντες τελούν υπό καθεστώς ελεύθερης διαβίωσης με την υποχρέωση να τηρούν τους εσωτερικούς κανονισμούς προκειμένου να μην παρεμποδίζεται η εύρυθμη λειτουργία της Δομής. Οι υπηρεσίες που προσφέρονται αφορούν στη στέγαση και σίτιση, την ενημέρωση και πληροφόρηση των φιλοξενουμένων για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις στη χώρα υποδοχής, την ψυχοκοινωνική υποστήριξή τους, τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας, την παροχή βασικών ειδών ατομικής υγιεινής, ένδυσης και υπόδησης, την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας καθώς και την πρόσβαση σε προγράμματα εκπαίδευσης και ανάπτυξης δεξιοτήτων. Οι φιλοξενούμενοι στις Δομές οφείλουν να αποχωρήσουν από αυτές εντός προθεσμίας τριάντα (30) ημερών από την επίδοση σε αυτούς της απόφασης αναγνώρισης παροχής καθεστώτος διεθνούς ή επικουρικής προστασίας. Στην περίπτωση των ασυνόδευτων ανηλίκων η προαναφερόμενη προθεσμία ξεκινά από την ενηλικίωσή τους» (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου).

9.1.1 Η περίπτωση της «Ανοιχτής Δομής Φιλοξενίας του Ελαιώνα Αττικής»



Χάρτης 8 Τοποθεσία της δομής φιλοξενίας του Ελαιώνα
Πηγή: Στιγμιότυπο από «googlemaps»

Η δομή του Ελαιώνα άρχισε να λειτουργεί ως καταυλισμός στις 16 Αυγούστου 2015 στην οδό Πολυκάρπου στον Βοτανικό και αναπτύχθηκε σε τρία στάδια (Ελαιώνας Ι, ΙΙ και ΙΙΙ). Πρόκειται για «ανοικτή» δομή που έκλεινε στις 10:00μμ (Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2016). Ο καταυλισμός αυτός δημιουργήθηκε αρχικά σε ένα άδειο οικόπεδο ιδιοκτησίας του Δήμου Αθηναίων που παραχωρήθηκε στο υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. Στην αρχή υπήρξαν 94 κτίσματα με χωρητικότητα 720 άτομα (Ελαιώνας Ι) ενώ λίγο αργότερα, στις 2 Σεπτεμβρίου 2016 (Ελαιώνας ΙΙ) ο πληθυσμός των διαμενόντων αυξήθηκε κατακόρυφα και έφτασε να φιλοξενεί πάνω από 2000 μετανάστες και μετανάστριες που προέρχονταν από 22 χώρες με τους περισσότερους να έχουν καταγωγή από το Αφγανιστάν, τη Συρία, το Πακιστάν και το Κονγκό (Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2016). Τον Αύγουστο του 2020, ο δήμος Αθηναίων παραχώρησε ακόμη μια έκταση για την επιπλέον κάλυψη χωρητικότητας 500 ανθρώπων (Ελαιώνας ΙΙΙ) (Γεωργιοπούλου, 2020). Παρόλα αυτά, η πραγματική καταγραφή του αριθμού των διαμενόντων δεν υπάρχει. Συλλογικότητες υπεράσπισης

και αλληλεγγύης των μεταναστών/στριών αλλά και καθεστωτικά ΜΜΕ κάναν λόγο για πάνω από 6000 ανθρώπους όπου μένανε σε αυτοσχέδιους καταυλισμούς πέριξ της δομής.

Η δομή του Ελαιώνα αποτέλεσε την πρώτη επίσημη ανοιχτή δομή φιλοξενίας στην Ελλάδα και «φιλοξένησε» αιτούντες άσυλο και ευάλωτες ομάδες πολιτών τρίτων χωρών. Η όλο και αυξανόμενη εισροή μεταναστών και μεταναστριών και η παραμονή τους στα νησιά του Αιγαίου καθώς και οι πιέσεις από τους κατοίκους των νησιών για αποσυμφόρηση αυτών οδήγησε στη μετακίνηση των πληθυσμών αυτών από τα νησιά προς την Αθήνα. Η μετακίνηση αυτή με την σειρά της άσκησε «πιέσεις» καθώς οι περισσότεροι μετανάστες/στρίες κατέληγαν να διαμένουν ως άστεγοι ή σε αυτοσχέδιους καταυλισμούς με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση να βρίσκεται κυρίως στην πλατεία Βικτωρίας.

Οι δομές φιλοξενίας λειτουργήσαν για να καλύψουν την ανάγκη μεταφοράς των πληθυσμών αυτών από το κέντρο και τον δημόσιο χώρο, σε έναν ειδικά διαμορφωμένο περιβάλλον που θα τους παρέχει κάποιες βασικές υπηρεσίες και για να μην ζουν σε καθεστώς αστεγίας. Η διαμονή στις δομές αυτές επίσημα καλύπτουν τις ανάγκες σε αξιοπρεπής στέγαση και διαβίωση, ιατρική περίθαλψη, ψυχολογική υποστήριξη, εκπαίδευση, νομικές συμβουλές, ενημέρωση και ένταξη στην κοινωνία υποδοχής.

Παρόλα αυτά, η σκληρή πραγματικότητα μέσω των μαρτυριών και των εικόνων είναι ότι εκατομμύρια ευρώ έχουν δαπανηθεί για να ζουν άνθρωποι, υπό καθεστώς περιθωριοποίησης και φυλάκισης, συνεχούς ελέγχου και επιτήρησης, φόβου και ανασφάλειας και φυσικά χωρίς να καλύπτονται οι βασικές ανάγκες που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Η δομή του Ελαιώνα αποτέλεσε ένα περιφραγμένο οικόπεδο στο οποίο είχαν εγκατασταθεί λυόμενα και κοντέινερ με κρεβάτια, παροχή νερού, αποχέτευσης και ηλεκτρικού ρεύματος, μπάνιο, κουζίνα, κλιματισμό και θερμοσίφωνα. Σύμφωνα με την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου παρατηρήθηκαν *«σημαντικές διαφοροποιήσεις που παγιώνουν ανισότητες στις συνθήκες στέγασης στα κέντρα φιλοξενίας.»* Ενώ, *«ως γενική παρατήρηση, διαπιστώθηκε ότι οι συνθήκες στέγασης των προσφύγων και των μεταναστών στα κέντρα φιλοξενίας που επισκέφθηκε η ΕΕΔΑ είναι προβληματικές έως απολύτως ακατάλληλες. Μόνο στον Ελαιώνα διαπιστώθηκαν σχετικά αξιοπρεπείς συνθήκες στέγασης»* (Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, 2016).

Ενώ θεωρούνταν από τις καλύτερες ανοιχτές δομές (δομή-πρότυπο), σε σχέση με τις υπόλοιπες υπάρχουσες οι οποίες έχουν καταγγελλθεί πολλές φορές για τις απάνθρωπες και επικίνδυνες συνθήκες τους, είχαν καταγραφεί μια σειρά παραπόνων και ελλείψεων. Όπως για παράδειγμα, παράπονα για ζητήματα που θίγουν την υγιεινή, την ποιότητα ακόμη και ελλείψεις σε φαγητό και την έλλειψη χώρων λόγω συνωστισμού. Παράπονα σε σχέση με την εκπαιδευτική διαδικασία καθώς ο πληθυσμός των ανήλικων (ασυνόδευτων και μη) ήταν πολύ μεγαλύτερος από αυτόν που κάλυπτε το σχολείο. Ακόμη, πολύ σημαντική και καθολική έλλειψη υπήρξε στο πεδίο της παροχής νομικής στήριξης. Ενώ πολύ σημαντική σημείωση αποτελεί η έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας ότι *«τα υπάρχοντα κέντρα φιλοξενίας είναι ιδιαίτερα επισφαλή για τις γυναίκες και τα κορίτσια. Ο κακός φωτισμός, η έλλειψη ασφαλών ξεχωριστών χώρων υγιεινής και η απουσία μηχανισμών για να αναφέρονται τα περιστατικά παρενόχλησης, ή για να προστατεύονται τα θύματα, συνιστούν μακρόχρονες ανησυχίες»* (Διεθνής Αμνηστία, 2016).

Η επίσημη αφήγηση θέτει την αναγκαιότητα λειτουργίας αυτών των δομών για την διασφάλιση μιας αξιοβίωτης παραμονής και ζωής τόσο των ενηλίκων όσο και των ανήλικων (ασυνόδευτων και μη), των ηλικιωμένων και των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων που χρίζουν περισσότερη φροντίδα. Στην ουσία όμως, η μετακίνηση αυτών των ανθρώπων (και πολλές φορές με βίαιο τρόπο μέσω των αστυνομικών επιχειρήσεων, καλούμενων ως «σκούπα») (15minutes.gr, 2016) & (ant1.news, 2020) από τον δημόσιο χώρο προς έναν ειδικά διαμορφωμένο, περικλειστο και σε πιο απόμακρη τοποθεσία εξυπηρετούσε τις ανάγκες «εξυγίανσης» του κέντρου και των δημόσιων χώρων και την ευκολότερη άσκηση «διαλογής» τους. Βασικός στόχος αυτών των πρακτικών είναι ο περιορισμός της έκθεσης των αντι-μεταναστευτικών πολιτικών που εφαρμόζονται πάνω στα σώματα και τις ψυχές των μεταναστών και μεταναστριών, καθώς και ο περιορισμός των εν δυνάμει κοινωνικών σχέσεων που δημιουργούνταν μεταξύ ντόπιων - μεταναστών/στριών, δηλαδή των δεσμών της αλληλεγγύης.



*Εικόνα 13 Πανό αλληλεγγύης στους μετανάστες στο μετρό της πλατείας Βικτωρίας, Αθήνα, 2016
Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «15 minutes»*



*Εικόνα 14 Σταθμευμένη "κλούβα" των MAT κατά την διάρκεια επιχείρησης σκούπα από την ΕΛ.ΑΣ κατά των μεταναστών/στριών στην πλατεία Βικτωρίας, Αθήνα, 2016
Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «15 minutes»*



Εικόνα 15 Ανήλικη μετανάστρια κατά την διάρκεια αποχώρησης της από την πλατεία Βικτωρίας εν ώρα επιχείρησης «σκούπας» από την ΕΛ.ΑΣ, Αθήνα, 2020
Πηγή: Μέσο ενημέρωσης «ant1 news»

*«Μπορεί να μην πεθάνουμε στη χώρα μας, αλλά θα πεθάνουμε εδώ αν συνεχίσουμε να ζούμε έτσι.» S.,
μετανάστρια από τη Συρία*

Απόσπασμα από το δελτίου τύπου της Αντικαπιταλιστικής Ανατροπής στην Αθήνα

«...Ο Ελαιώνας που θεωρείται «πρότυπο», είναι ένα ακόμα στρατόπεδο στέγασης ψυχών των Κυβερνήσεων Ν.Δ- ΣΥΡΙΖΑ στα όρια της πόλης του δήμου της Αθήνας, στο οποίο απαγορεύεται να επικοινωνήσεις με τους πρόσφυγες χωρίς ειδική άδεια. Το τελευταίο διάστημα, μάλιστα, παρουσιάζει αύξηση του προσφυγικού πληθυσμού του από το κολαστήριο της Μόρια χωρίς καμία ουσιαστική πρόβλεψη, με αποτέλεσμα οι πρόσφυγες με τις οικογένειές τους να στοιβάζονται κυριολεκτικά στα κοντέινερ (15 και 20 άτομα στο ίδιο κοντέινερ), επιδεινώνοντας τις ήδη δύσκολες συνθήκες» (Αντικαπιταλιστική Ανατροπή στην Αθήνα, 2019).

Παρόλα αυτά με την αύξηση των διαμενόντων στην δομή και την έλλειψη πολιτικής κοινωνικής ένταξης, με τις αυξανόμενες επιχειρήσεις «σκούπας» στο κέντρο και στην πλατεία Βικτωρίας η «γαλήνια» εικόνα της δομής-πρότυπο άρχισε να «σπάει». Στημένες σκηνές η μία πάνω στην άλλη, υπερσυνωστισμός, σκουπίδια και λύματα ήταν η καθημερινότητα που ζούσαν οι διαμέροντες (Αγγελίδης, 2020). Μια διαρκής όξυνση των ανισοτήτων και την συνολικότερη υποβάθμιση των ζωών των μεταναστών και των μεταναστριών σε μια προ-σχεδιασμένη κατεύθυνση για την σημερινή εκκένωση της και την διπλή «ανάπλαση» της περιοχής αυτής.



Εικόνα 16 Παιδιά εν ώρα παιχνιδιού στην δομή του Ελαιώνα, Αθήνα, 2020
Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «Εφημερίδα των Συντακτών»

9.1.2 Διπλή ανάπλαση σε Βοτανικό και Λεωφόρο Αλεξάνδρας



Εικόνα 17 Υπογραφή συμβάσεων για τη Διπλή Ανάπλαση στο Βοτανικό και τη Λ. Αλεξάνδρας, Αθήνα, 2022

Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «Η Ναυτεμπορική»

«Ο δήμαρχος Αθηναίων κ. Κώστας Μπακογιάννης, ο πρόεδρος του Ερασιτέχνη ΠΑΟ κ. Παναγιώτης Μαλακατές, ο πρόεδρος της ΠΑΕ ΠΑΟ κ. Γιάννης Αλαφούζος και ο CEO της Alpha Bank, εκ μέρους της ΑΕΠ Ελαιώνα, κ. Βασίλης Ψάλτης, υπέγραψαν στο δημαρχείο Αθηνών, παρουσία του υπουργού Ανάπτυξης και Επενδύσεων κ. Άδωνη Γεωργιάδη, τις συμβάσεις με τις οποίες η Διπλή Ανάπλαση



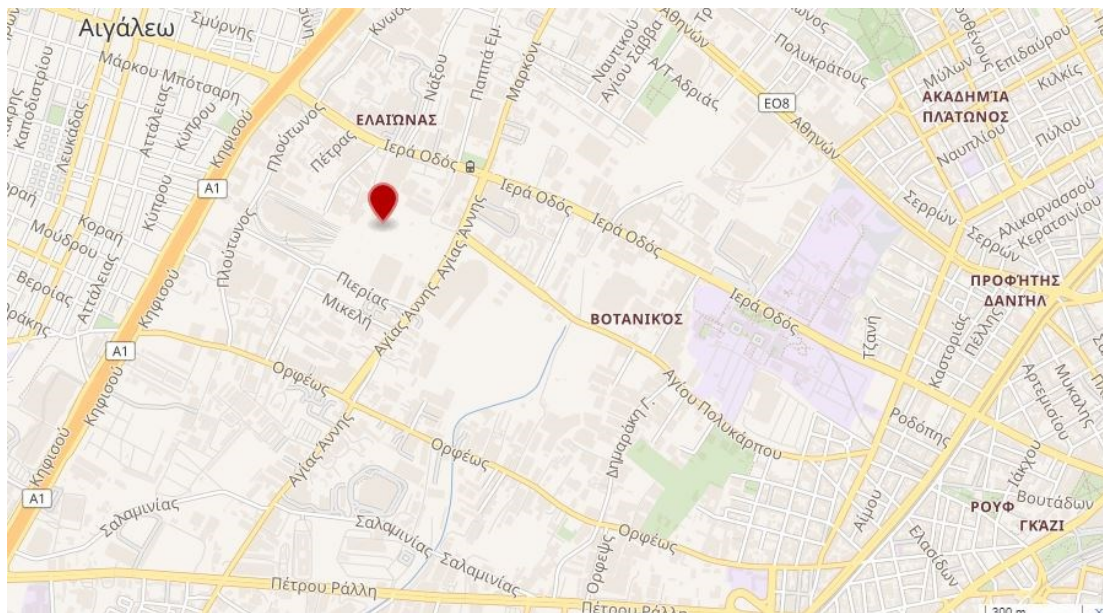
Εικόνα 18 Μακέτα του γήπεδου ποδοσφαίρου που θα ανεγερθεί στον Βοτανικό
Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «Η Καθημερινή»

του Βοτανικού και της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, περνά στη δεύτερη φάση»
(Ναυτεμπορική, 2022).

«Η κοινωνία που στηρίζεται στη σύγχρονη βιομηχανία δεν είναι τυχαία ή επιφανειακά θεαματική, είναι θεμελιωδώς θεαματιστική. Μέσα στο θέαμα, την εικόνα της κυρίαρχης οικονομίας, ο σκοπός δεν είναι τίποτα, η ανάπτυξη είναι το παν. Το θέαμα δεν θέλει να καταλήξει παρά στον εαυτό του και μόνον»

(Debord, 2016, σ. 20).

Η «διπλή ανάπλαση» στον Βοτανικό και την Λεωφόρο Αλεξάνδρας εγκρίθηκε με Προεδρικό Διάταγμα από το 2013 και προχωρά σε υλοποίηση από την δημοτική αρχή της Ν.Δ. και συγκεκριμένα του Κώστα Μπακογιάννη ύστερα από σχεδόν είκοσι χρόνια αναμονής του. Η ανάπλαση αυτή αποτελεί σχέδιο προς υλοποίηση ήδη από το 1985. Ο σχεδιασμός αυτός χαρακτηρίζεται ως «μεγαλύτερη χωροταξική, πολεοδομική, αναπτυξιακή και κοινωνική παρέμβαση». Ο δήμος Αθηναίων προχώρησε με τρεις συμβάσεις μεταξύ του δήμου Αθηναίων με τους Ερασιτέχνη Παναθηναϊκού, ΠΑΕ Παναθηναϊκός και ΑΕΠ Ελαιώνα (Alpha Bank). Η κάθε σύμβαση δεσμεύει τους εμπλεκόμενους φορείς να υλοποιήσουν όλα όσα προβλέπονται μέσα σε αυτή. Το έργο αυτό αποτελεί παρέμβαση αστικού μετασχηματισμού σε κοντινή απόσταση από το ιστορικό κέντρο της Αθήνας.



Χάρτης 9 Τοποθεσία του νέου γηπέδου στον Βοτανικό, Αθήνα
Πηγή: Στιγμιότυπο από «googlemaps»

Συγκεκριμένα, στην Λ. Αλεξάνδρας θα αντικατασταθεί το γήπεδο της ομάδας του Παναθηναϊκού με χώρους πρασίνου και κοινόχρηστους χώρους, εντευκτήριο, αθλητικό Μουσείο και υπόγειο πάρκινγκ. Στον Βοτανικό, θα κατασκευαστεί εκ νέου το γήπεδο του Παναθηναϊκού στα πλαίσια μιας βιώσιμης και αειφόρας αναπτυξιακής πολιτικής. Το γήπεδο θα έχει χωρητικότητα έως 40.000 θέσεις διεθνών προδιαγραφών FIFA / UEFA 4 αστέρων, αθλητικές εγκαταστάσεις για τον Ερασιτέχνη Παναθηναϊκό έκτασης 7.500 τ.μ., αθλητικές εγκαταστάσεις του Δήμου Αθηναίων έκτασης 4.800 τ.μ, ανοιχτή αθλητική πισίνα ολυμπιακών διαστάσεων για τον Ερασιτέχνη Παναθηναϊκό, ακίνητο της ΑΕΠ Ελαιώνα έκτασης 52.000 τ.μ., χώρους πρασίνου έκτασης 80 στρεμμάτων, και αστικές υποδομές (1.300 σουίτες , 325 υπόγειες θέσεις πάρκινγκ, 7 εμπορικά καταστήματα).

Οι εμπλεκόμενοι φορείς μεταξύ άλλων έχουν τις παρακάτω δεσμεύσεις:

1. Σύμβαση παραχώρησης μεταξύ Δήμου Αθηναίων και Ερασιτέχνη ΠΑΟ.

Για τα έργα στον Βοτανικό, ο δήμος αναλαμβάνει την ευθύνη και όλες τις διαδικασίες υλοποίησης του γηπέδου. Δηλαδή αναλαμβάνει την εξασφάλιση χρηματοδότησης, την έκδοση των απαραίτητων αδειών και εγκρίσεων και την δημοπράτηση του έργου. Την ίδια στιγμή ο δήμος Αθηναίων παραχωρεί στον Ερασιτέχνη Π.Α.Ο. τη χρήση του γηπέδου συμπεριλαμβανόμενων όλων των παραστημάτων και τα δικαιώματα χρήσης των αθλητικών εγκαταστάσεων εντός αυτού για 99 χρόνια από την ολοκλήρωση της κατασκευής του με δυνατότητα παράτασης της παραχώρησης του με κοινή απόφαση του Υπουργού Οικονομικών και του αρμοδίου για τον Αθλητισμό Υπουργού. Ο Π.Α.Ο. υποχρεούται να αποχωρήσει από τους χώρους της Λεωφόρου Αλεξάνδρας και να τους παραδώσει στον δήμο Αθηναίων.

2. Σύμβαση παραχώρησης εμπορικών χρήσεων γηπέδου, μεταξύ Δήμου Αθηναίων και ΠΑΕ Π.Α.Ο.

Για τις εμπορικές χρήσεις του γηπέδου, ο δήμος Αθηναίων παραχωρεί τις εμπορικές χρήσεις (σουίτες, καντίνες, μπουτίκ κλπ.) εντός του γηπέδου στην Π.Α.Ε. Π.Α.Ο. έναντι ανταλλάγματος και παραχωρεί το δικαίωμα ονοματοδοσίας του με οικονομικό αντάλλαγμα προς τον δήμο. Το συνολικό ελάχιστο εγγυημένο έσοδο ανέρχεται στα 415.000€ ανά έτος (145.000€ από τις σουίτες + 270.000€ από τις λοιπές εμπορικές χρήσεις – τα ποσά τεκμηριώνονται από την έκθεση ανεξάρτητου οικονομικού εκτιμητή). Σύμφωνα με τις μελέτες, το κόστος κατασκευής του γηπέδου ποδοσφαίρου κοστολογείται στα 115.000.000€, ποσό το οποίο έχει εξασφαλισθεί από το

Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας. Τα έργα που αφορούν στον περιβάλλοντα χώρο του γηπέδου, αλλά και των υποδομών της ευρύτερης περιοχής του Ελαιώνα, προβλέπεται να χρηματοδοτηθούν από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRF).

3. Σύμβαση για την υλοποίηση του προγράμματος μεταξύ Δήμου Αθηναίων, ΑΕΠ Ελαιώνα και Ερασιτέχνη ΠΑΟ

Η ΑΕΠ Ελαιώνα αναλαμβάνει μεταξύ άλλων να κατασκευάσει τις αθλητικές εγκαταστάσεις του Σωματείου Π.Α.Ο, να καταβάλει τις δαπάνες έκδοσης των οικοδομικών αδειών για τις αθλητικές εγκαταστάσεις του Σωματείου Π.Α.Ο και τέλος, να καταβάλει τις δαπάνες, προκειμένου να κατασκευαστούν οι αθλητικές εγκαταστάσεις του Σωματείου Π.Α.Ο. Το σωματείο του Παναθηναϊκού αναλαμβάνει μεταξύ άλλων να συνεργάζεται τόσο με την ΑΕΠ Ελαιώνα όσο και με όλους τους υπόλοιπους φορείς υλοποίησης του Προγράμματος της Διπλής Ανάπλασης, καθώς και με κάθε εμπλεκόμενη διοικητική αρχή για την ανέγερση των αθλητικών του εγκαταστάσεων και να προωθεί άμεσα κάθε αναγκαία διαδικασία αρμοδιότητάς του. Τέλος, ο Δήμος Αθηναίων αναλαμβάνει από την πλευρά του μεταξύ άλλων να μεριμνήσει για την προώθηση των διαδικασιών μελέτης και κατασκευής των έργων υποδομής και των εν γένει διαμορφώσεων σε συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς και να διαμορφώσει τους αναγκαίους χώρους πρασίνου με δικές του δαπάνες. Και τέλος, να προωθεί χωρίς καθυστερήσεις κάθε αναγκαία διαδικασία αρμοδιότητάς του.

Συνολικά, επενδύονται 267 εκατ. ευρώ δημόσιων, ευρωπαϊκών, εθνικών και ιδιωτικών πόρων:

- Τα 140 εκατ. ευρώ έχουν δεσμευθεί και θα επενδυθούν στην περιοχή του Ελαιώνα από τα κεφάλαια του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας που μεταξύ άλλων αφορούν την ανάπλαση, την εξυγίανση και τις υποδομές στην περιοχή του Ελαιώνα. Πιο συγκεκριμένα στην περιοχή του Ελαιώνα που εμπίπτει με την περιοχή της ανάπλασης αφορούν 101.875 τ.μ. διαμορφώνονται αμιγώς σε χώρους πρασίνου και 35.600 τ.μ. κοινόχρηστος χώρος πρασίνου. Από τα 140 εκατ. ευρώ , τα 97 αφορούν σε έργα του δήμου (42% για υποδομές – 62% για έργα πρασίνου), ενώ τα υπόλοιπα 43 εκατ. ευρώ, θα διατεθούν από το κράτος για κίνητρα μετεγκατάστασης των μεταφορικών εταιρειών και για έργα ανάπλασης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών.

- 115 εκατ. ευρώ από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων για το γήπεδο
- 12 εκατ. ευρώ από την ΑΕΠ Ελαιώνα για τις εγκαταστάσεις του Ερασιτέχνη.

Επίσης, η εκτίμηση για κινητοποίηση άμεσων ιδιωτικών επενδύσεων στην περιοχή ανέρχεται σε περίπου 470 εκατ. ευρώ (βάσει έκθεσης ανεξάρτητου οικονομικού εκτιμητή). Τελικώς, σύμφωνα με τις αρμόδιες αρχές του έργου, η υλοποίηση του έχει διπλό στόχο. Πρώτον, αποσκοπεί στην αναβάθμιση της υφιστάμενης κατάστασης και την πολεοδομική εξυγίανση της περιοχής,. Δεύτερον, στην συμβολή για διεύρυνση των επιλογών που αφορούν τον αθλητισμό, την αναψυχή και την ψυχαγωγία. Η διπλή ανάπλαση έχει ως φιλοδοξία να δημιουργήσει δύο υπεροπτικούς – μητροπολιτικούς πόλους. Η έναρξη των εργασιών θα ξεκινήσουν το 2023 και το 2026 θα αποτελέσει τον χρόνο-στόχο για την ολοκλήρωση του έργου (Δήμος Αθηναίων, 2020) & (capital.gr, 2022).

9.1.3 Καταστολή και βία ως τον εξευγενισμό

«Δραματικές ανισότητες δύναμης διαμορφώνουν διαφορετικές αντιλήψεις για τον τόπο – εντέλει διαφορετικούς τόπους.» (Βαΐου & Χατζημιχάλης, 2012, σ. 190).

Απόσπασμα από την ομιλία του Υπουργού Μετανάστευσης και Ασύλου, Νότη Μηταράκη

«Η κυβέρνηση Κυριάκου Μητσοτάκη έθεσε δύο μετρήσιμους στόχους. Πρώτον, την ουσιαστική μείωση των ροών και δεύτερον το δραστικό περιορισμό των επιπτώσεων τις κρίσης στις τοπικές κοινωνίες. Εφαρμόζοντας μια αυστηρή αλλά δίκαιη μεταναστευτική πολιτική. Με επτά πυλώνες δράσης που μας επέτρεψαν από 90.000 διαμένοντες σε 121 δομές σε όλη τη χώρα σήμερα να έχουμε 15.000 διαμένοντες σε 33 δομές. [...] Ψηφιοποιήσαμε και επιταχύναμε τη διαδικασία ασύλου από 202.000 εκκρεμείς υποθέσεις το καλοκαίρι του 2019 σήμερα εκκρεμούν 25.000. Ταχύς διαχωρισμός λοιπόν πλέον προσφύγων από παράτυπα εισελθόντες οικονομικούς μετανάστες. Κάναμε πράξη την αποσυμφόρηση στα νησιά, κάνουμε πράξη την αποσυμφόρηση στην Αθήνα. Κλείνουμε επίσης στις 31 Δεκεμβρίου το πρόγραμμα ΕΣΤΙΑ, γιατί πλέον ολοκλήρωσε την αποστολή του. Και πλέον αυτό το πρόγραμμα θα χρησιμοποιηθεί για τη στεγαστική πολιτική για νέους και νέες» (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2022).

Απόσπασμα από την ομιλία του Δημάρχου Αθηναίων, Κώστα Μπακογιάννη

«Ο Ελαιώνας, η “πίσω αυλή” της Αθήνας, η οποία για δεκαετίες βιώνει την εγκατάλειψη και την αδιαφορία, κερδίζει επιτέλους το δικαίωμα στη ζωή. Σήμερα, είναι μία εξαιρετικά σημαντική μέρα, γιατί ανοίγει ο δρόμος για τη Διπλή Ανάπλαση. Δίνεται η ευκαιρία να φτιάξουμε μια νέα πόλη μέσα στην πόλη και η περιοχή να προχωρήσει μπροστά. Ταυτόχρονα, στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας κερδίζουμε έναν πολύτιμο πνεύμονα πρασίνου» (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2022).

Απόσπασμα από την ομιλία του πρωθυπουργού, Κυριάκου Μητσοτάκη

«...Θα έλεγα, λοιπόν, ότι δεν πρόκειται απλά -όπως είπε ο κ. Δήμαρχος- για μία διπλή και αναγκαία ανάπλαση, αλλά για μία διπλή και επίκαιρη απάντηση. Από τη μία πλευρά, η χώρα σταδιακά απαλλάσσεται από τις μεταναστευτικές δομές του παρελθόντος, ενώ από την άλλη και με κεντρικό σχεδιαστή και άνθρωπο που οραματίστηκε αυτήν την παρέμβαση, τον Δήμαρχο της Αθήνας, ο Ελαιώνας μετατρέπεται σε έναν πνεύμονα αθλητισμού, πρασίνου, πολιτισμού, αλλά και οικονομικής

δραστηριότητας...ο ιστορικός Ελαιώνας συνέχιζε να εκπέμπει μία εικόνα παρακμής, μία εικόνα εγκατάλειψης. Έρημα εργοστάσια -τα βλέπουμε ακόμα γύρω μας- ρημαγμένα παραπήγματα, οικόπεδα με σκουπίδια και μπάζα και ανάμεσά τους ένα μωσαϊκό οικονομικών δραστηριοτήτων, από μάντρες και χυτήρια, μέχρι αμαξοστάσια. Κι όλα αυτά μόλις δύο χιλιόμετρα από την Ομόνοια...Και, βέβαια, θέλω να επισημάνω τον πολυεπίπεδο χαρακτήρα αυτού του έργου. Είναι προφανώς αναπτυξιακός διότι κινητοποιεί σημαντικά ευρωπαϊκά δημόσια και ιδιωτικά κεφάλαια, δημιουργεί πολλές νέες θέσεις εργασίας, αλλά είναι προφανώς και κοινωνικός καθώς αναβαθμίζει τη ζωή εκατομμυρίων Αθηναίων οπλίζοντας συνολικά την Αττική με πολύτιμες υποδομές...η παράδοση αυτού του χώρου σήμερα στο Δήμο της Αθήνας συμβολίζει και την επιτυχή διαχείριση του μεταναστευτικού προβλήματος» (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2022).

«Γιατί τα όνειρα που κάνω όταν περπατώ στο δρόμο είναι πιο έντιμα απ' αυτά που μας πλασάρει ο νόμος. Ο νόμος μιας εταιρίας, ο νόμος μιας πολιτείας.»

Στέρεο Νόβα, Ένα κλεμμένο ποδήλατο

Απόσπασμα από έκθεση βασιζόμενη «σε συνεντεύξεις που διεξήγαγε η Human Rights Watch με 59 άτομα που βίωσαν ή διέφυγαν ένα περιστατικό ξеноφοβίας, συμπεριλαμβανομένων 51 σοβαρών επιθέσεων, μεταξύ Αυγούστου 2009 και Μαΐου 2012. Στα θύματα σοβαρών επιθέσεων περιλαμβάνονται μετανάστες και αιτούντες άσυλο εννέα διαφορετικών εθνικοτήτων και δύο έγκυες γυναίκες» (Human Rights Watch, 2012).

«Καθώς οι τουρίστες είναι ευπρόσδεκτοι, οι μετανάστες και οι αιτούντες άσυλο αντιμετωπίζουν ένα εχθρικό περιβάλλον, όπου μπορεί να υπόκεινται σε κράτηση υπό απάνθρωπες και εξευτελιστικές συνθήκες, σε κίνδυνο εξαθλίωσης και ξеноφοβική βία. Η έξαρση της βίας κατά των μεταναστών προκάλεσε σοβαρή ανησυχία. Ωστόσο, οι επιθέσεις εναντίον μεταναστών και αιτούντων άσυλο ξεκίνησαν πολύ πριν από τον Μάιο του 2011 και συνεχίστηκαν έκτοτε με τρομακτική κανονικότητα τόσο στην Αθήνα όσο και αλλού στην Ελλάδα. Μετανάστες και αιτούντες άσυλο μίλησαν στο Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για εικονικές απαγορευμένες περιοχές στην Αθήνα μετά το σκοτάδι εξαιτίας του φόβου για επιθέσεις από συχνά μαυροφορεμένες ομάδες Ελλήνων με σκοπό

τη βία. Μια χώρα που υπερηφανεύεται για τη φιλοξενία της, η Ελλάδα έχει καταφέρει την περασμένη δεκαετία μια αναμφισβήτητα αφιλόξενη χώρα για πολλούς ξένους (Human Rights Watch, 2012).

Απόσπασμα από την ανακοίνωση της Αντικαπιταλιστικής Ανατροπής στην Αθήνα με αφορμή τις ομιλίες του Δημάρχου, του Υπουργού Μετανάστευσης και Ασύλου και του Πρωθυπουργού σε σχέση με την «παράδοση» της δομής του Ελαιώνα για την «διπλή ανάπλαση».

«Πράγματι, ήταν μια ξεχωριστή ημέρα, όπως δήλωσε ο πρωθυπουργός μπροστά στα ερείπια των κατοικιών των προσφύγων. Μόνο που οι λέξεις «παραδίδεται στους κατοίκους» ο Ελαιώνας των 10.000 στρεμμάτων, πρέπει να αντικατασταθούν με το «με την εκδίωξη των κατοίκων του, παραδίδεται στα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα» που ορέγονται ένα ακόμη κομμάτι της πόλης μας. Όχι για πραγματική ανάπλαση υπέρ του περιβάλλοντος και των κατοίκων της πολύπαθης περιοχής, αλλά για την παραγωγή υπερκερδών για τις τσέπες τους. Πρόκειται για έναν στόχο που επιτεύχθηκε, όπως ακριβώς ομολόγησαν στη φιάστα τους, με την επιβολή δυο πολιτικών. Από τη μια της βίαιης, απάνθρωπης και ρατσιστικής εκκένωσης των προσφύγων από τη δομή φιλοξενίας του Ελαιώνα και εκτοπισμό τους σε στρατόπεδα σε απόμακρες περιοχές... Από την άλλη, πρόκειται και για τη δωρεάν παραχώρηση δημόσιας ελεύθερης γης στα αφεντικά ποδοσφαίρου για «πάντα», όπως πρόσφατα παραδέχθηκε σχετικός μεγαλοπαράγοντας. Δήμος και κράτος θα πληρώσουν τις εγκαταστάσεις με εκατομμύρια των εκατομμυρίων ευρώ από τις δικές μας τσέπες, για να τα εκμεταλλεύονται «για πάντα» τα αφεντικά του ποδοσφαίρου» (Αντικαπιταλιστική Ανατροπή στην Αθήνα, 2022).



Εικόνα 19 Παιδιά που τρέχουν κατά την διάρκεια της βίαιης επίθεσης των αστυνομικών δυνάμεων εκκένωσης της δομής του Ελαιώνα, Αθήνα, 2022
Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»

Από τα παραπάνω αποσπάσματα φαίνεται πώς, παρόλο που η άρχουσα τάξη, η κυρίαρχη οικονομία και τα καθεστωτικά ΜΜΕ παρουσιάζουν την «διπλή ανάπλαση» ως αναγκαίο έργο του 21^{ου} αιώνα, όπου θα εξυπηρετήσει τις ανάγκες των κατοίκων (και των τουριστών), ότι αποτελεί ένα βήμα προχωρήματος μετά την πολύ καλή μεταχείριση του μεταναστευτικού

ζητήματος στην χώρα και παρόλο που προσπαθούν να πείσουν ότι η εξέλιξη αυτή διεξάγεται από έναν δήμαρχο «team player» και ότι «παίζει με την μπάλα χαμηλά», οι πραγματικές εικόνες το διαψεύδουν.



Εικόνα 20 Μητέρα με το ανήλικο παιδί της κατά την διάρκεια κινητοποίησης ενάντια στην έξωση τους από την δομή του Ελαιώνα, Αθήνα, 2022

Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»

Την περίοδο όπου το σχέδιο της «διπλής ανάπλασης» έχει πάρει μπρος, την ίδια στιγμή οι διαμενοντες στην δομή του Ελαιώνα δέχθηκαν μια κλιμακούμενη και διαρκή βία καθ' όλη τη διάρκεια του καλοκαιριού έως και την πλήρη εκκένωση της δομής προκειμένου α παραδοθεί στο δήμο Αθηναίων και στα επενδυτικά σχέδια του. Η συνεχής παρουσία, ειδικότερα τις πρώτες πρωινές ώρες μεγάλου αριθμού αστυνομικών δυνάμεων (ΜΑΤ, ΟΠΚΕ, ΔΙΑΣ) (Μαργιώτη, 2022) και η εισβολή τους για την «απαγωγή» και μεταφορά των διαμενόντων είτε σε κλειστά ελεγχόμενα στρατόπεδα συγκέντρωσης εκτός αστικού ιστού (Σχιστού, Ριτσώνας) είτε την επαναπροώθηση τους δείχνουν ότι οι πολιτικές αρχίζουν και τελειώνουν εκεί που ξεκινούν νέα επιχειρηματικά συμφέροντα.

Η διαδικασία εξευγενισμού της περιοχής του Ελαιώνα, δείχνει ακόμη μια φορά ότι τόσο η κυβέρνηση της ΝΔ όσο και τα ευρύτερα αστικά επιτελεία δεν επιδίωκαν ούτε επιδιώκουν σε καμία

περίπτωση την ενσωμάτωση των ανθρώπων αυτών και την ένταξη τους στην κοινωνία, καθώς η μεταφορά τους εκτός αστικού ιστού σημαίνει με καθολικό τρόπο πλέον τον περαιτέρω κοινωνικό τους αποκλεισμό, την περιθωριοποίησή τους και την απομάκρυνσή τους από την ζωή του τόπου.



Εικόνα 21 Κινητοποίηση των διαμενόντων στην δομή Ελαιώνα, Αθήνα, 2022
Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»

Για τον λόγο αυτόν επιστρατεύει άγριες μεθόδους καταστολής τόσο στους ίδιους τους διαμένοντες της δομής όσο και στους αλληλέγγυους ανθρώπους και τις οργανώσεις που τους στηρίζουν. Ξύλο, εκφοβισμός και συλλήψεις περιγράφουν ακριβώς την διαδικασία επιστροφής της έκτασης της δομής στα επενδυτικά ιδιωτικά συμφέροντα. Συνολικά τους τελευταίους μήνες, έχουν γίνει έξω από την δομή του Ελαιώνα δεκάδες συλλήψεις είτε σε αλληλέγγυους είτε σε μετανάστες/στρίες (με ή χωρίς χαρτιά) και πολλές δε περισσότερες προσαγωγές. Δεν λείπουν φυσικά οι εκβιασμοί και ο εκφοβισμός σε όποιον ή όποια αντισταθεί ότι θα «πεταχτεί έξω» από τη διαδικασία ασύλου, ότι θα κοπουν οι κοινωνικές υπηρεσίες (κοινωνικοί λειτουργοί, υγειονομική περίθαλψη, φαγητό κ.α), ότι θα κοπεί το ρεύμα και η λίστα δεν τελειώνει. Απειλές που στοχεύουν κατευθείαν στην ζωή αυτών των ανθρώπων (Solidarity With Migrants, 2022) .

«Σε κοινή δήλωση των πρώην κοινωνικών λειτουργών της δομής του Ελαιώνα καταγγέλλονται οι απαράδεκτες πρακτικές "πειθούς", χειραγώγησης και άτυπης τιμωρίας των κατοίκων της Δομής -

δηλαδή, άρνηση παροχής υπηρεσιών και υποστήριξης και αδικαιολόγητη παρακράτηση νομικών εγγράφων, για όσους δεν συμφωνούν να μετακινηθούν από την δομή, καθώς και οι (πιθανότατα ψευδείς) υποσχέσεις σε όσους συμφωνούν να εγκαταλείψουν την δομή, ότι οι νομικές τους διαδικασίες θα επιταχυνθούν. Οι κοινωνικοί λειτουργοί παρατηρούν ότι οι υλικές συνθήκες υποδοχής έχουν χειροτερεύσει σε μια προσπάθεια αποδυνάμωσης και εξαθλίωσης των κατοίκων που παραμένουν στη Δομή, με σκοπό την σταδιακή αυτοεκκένωση της Δομής, ενώ ασκείται ακραία αστυνομική βία σε όσους παραμένουν» (24 οργανώσεις ΜΚΟ για τους πρόσφυγες, 2022).

«...οι ελληνικές αρχές δεν μας βλέπουν ως ανθρώπους που αναγκάζονται να φύγουν: βλέπουν σε εμάς ένα πρόβλημα που πρέπει να κρύψουν, κρύβοντας μας από τα μάτια των Ελλήνων πολιτών, κλείνοντάς μας σε δομές μακριά από τις πόλεις, μακριά από την υπόλοιπη κοινωνία» (Διαμένοντες της δομής Ελαιώνας, 2022).



Εικόνα 22 Πανό έξω από την δομή του Ελαιώνα, Αθήνα, 2022
Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι, στο πολυδιαφημισμένο σχέδιο «διπλής ανάπλασης» αναφαίνονται χαρακτηριστικά με έντονη ρατσιστική-ξενοφοβική και ταξική διάσταση. Η «ανάπλαση» προχωρά σε μια περίοδο όπου οι εξώσεις, οι εκκενώσεις, οι πλειστηριασμοί εντείνονται, η μείωση των μισθών και η παράλληλη γενικευμένη ακρίβεια οδηγεί στην όξυνση της φτώχειας και την δημιουργία μεγαλύτερου χάσματος μεταξύ της όλο και πιο φτωχής κοινωνικής πλειοψηφίας με τους κατέχοντες πλούτο και εξουσία.

Οι αναδιαρθρώσεις και οι διαδικασίες εξευγενισμού και τουριστικοποίησης στις πόλεις, στο όνομα νέων επενδύσεων και στο όνομα της εκκαθάρισης παραβατικών στοιχείων/επιτήδειων και της αναβάθμισης υποβαθμισμένων περιοχών μέσω νέων γηπέδων ποδοσφαίρου και πολυκαταστημάτων (Ελαιώνας) ή επενδύσεις σε ακίνητα (στα Εξάρχεια), προχωρούν με γοργούς ρυθμούς και αποδεικνύουν με τον πλέον σαφή τρόπο ότι διεξάγεται με έναν πρωτόγνωρο τρόπο ένας διαρκής κοινωνικός πόλεμος προς την κοινωνική πλειοψηφία της εργασίας και της ξενιτιάς και της αντίστασης. Ένας κοινωνικός πόλεμος όπου η κύρια στρατιωτική του επιχείρηση γίνεται μέσω των αναπλάσεων και των ιδιωτικών επενδύσεων και βροντοφωνάζουν «σύντομα παντού δίπλα σας, σε κάθε πάρκο, δημόσιο χώρο, γειτονιά προς αξιοποίηση, "υποβαθμισμένο" δρόμο. Με τις αύρες, τα τροχοφόρα τεθωρακισμένα τζιπ και τα κανόνια ήχου..»

Η διαδικασία της «διπλής ανάπλασης» αυτονοήτως δεν θα αφήσει ανεπηρέαστα και τα ήδη υψηλά νοίκια της Αθήνας άρα και το ήδη αυξημένο κόστος των κατοίκων το οποίο θα οδηγήσει με την σειρά του νέους διαχωρισμούς. Όπως συγκεκριμένα αναφέρεται *«η διπλή ανάπλαση σε Λεωφόρο Αλεξάνδρας και Βοτανικό αποτελεί αναμφίβολα τη δεύτερη μεγαλύτερη ευκαιρία για το εγχώριο real estate μετά την επένδυση στο παραλιακό μέτωπο, τόσο για την Αττική όσο και τη χώρα συνολικά. Το μεγάλοπνοο σχέδιο σε βάθος χρόνου θα αποτελέσει το μήλον της Έριδος για τους επενδυτές, προσελκύοντας επενδύσεις δισεκατομμυρίων ευρώ, οι οποίες θα αλλάξουν την εικόνα της πρωτεύουσας. Η παρέμβαση αυτή... θα αλλάξει τη σημερινή εικόνα και θα τη μετασχηματίσει σε μια περιοχή υψηλού προφίλ και αξίας στο κέντρο της πρωτεύουσας»* (Μπότα, 2022).

9.1.4 Κριτική προσέγγιση των δομών φιλοξενίας

«Υπεύθυνοι για την απαράδεκτη πολιτική που εφαρμόζεται είναι το ανθρώπινο δυναμικό που εμπλέκεται, από τους διευθυντές μέχρι και την πλειοψηφία των αναλώσιμων κοινωνικών επιστημόνων, που είναι ο τελευταίος τροχός της αμάξης. Ωστόσο προτιμούν να παραμένουν και να εκφράζουν τις ρατσιστικές και εξευτελιστικές για την ανθρώπινη ζωή τακτικές, γιατί «πού αλλού θα βρεις μισθό 900 ευρώ καθαρά» Αυτό το ερώτημα είναι πραγματικό. Κάποιοι όμως θα επιλέγουν πάντα να διατηρήσουν την αξιοπρέπεια και την ανθρωπιά τους, για αυτό και οι παραιτήσεις-αναμεσά τους και η δική μου σύντομα- δεν λείπουν»

Εργαζόμενη ως κοινωνικός επιστήμονας σε hot spot στη ΜΚΟ PRAKSIS

Η ύπαρξη «ανοιχτών» δομών προϋποθέτουν την ύπαρξη κλειστών. Η ύπαρξη λιγότερο βίαιων καθημερινότητων προϋποθέτει την ύπαρξη και περισσότερο βίαιων. Η ύπαρξη βιώσιμης κατοικίας ή μη, υπενθυμίζει ότι το κρύο, τις βροχές, τους καύσωνες δεν τους βιώνουν όλοι με τον ίδιο τρόπο. Η άνιση και άδικη κατανομή του κοινωνικού πλούτου που δημιουργεί μια σειρά αδικίες που εποικούν μόνιμα στα καπιταλιστικά κράτη, μας υπενθυμίζουν ότι οι μετανάστες που είναι στοιβαγμένοι σε αυτές τις δομές, τα σύγχρονα στρατόπεδα συγκέντρωσης, οι φτωχοί και οι άστεγοι είναι «της γης οι κολασμένοι».

Ο εγκλεισμός των μεταναστών σε δομές λιγότερο ή περισσότερο κλειστές υλοποιήθηκε στο πλαίσιο διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών και πιο συγκεκριμένα στο πλαίσιο της άμεσης δράσης και της έκτακτης ανάγκης αντιμετώπισης της «κρίσης» που προκαλούσαν. Μιας κρίσης όπου υπαίτιοι εμφανίζονται να είναι οι μετανάστες οι οποίοι αποτελούν κίνδυνο για την «εθνική ασφάλεια και την δημόσια τάξη». Έτσι, παραχωρήθηκαν στον στρατό ελευθερίες (οικονομικές-πολιτικές-επιχειρησιακές) για την διαχείριση της «κρίσης» καθώς και μια σειρά χρηματοδοτήσεις από την ΕΕ για την κατασκευή των σύγχρονων στρατοπέδων συγκέντρωσης. Μια πολιτική που συνέδεσε ταυτόχρονα το ζήτημα της εθνικής ασφάλειας και τις νέες επενδύσεις κεφαλαίων.

Έτσι, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης («ανοιχτών» ή «κλειστών») έρχονται να βοηθήσουν τα κράτη- μέλη της ΕΕ και τα δόγματα διαχείρισης πληθυσμών(εσωτερικών και εξωτερικών, ντόπιων

ή ξένων)που εκπονοούν και όχι τους ίδιους τους μετανάστες. Η κατασκευή και λειτουργία αυτών ήρθαν για την εξασφάλιση της εθνικής ασφάλειας και άμυνας απέναντι στα θύματα των πολέμων τους. Δεν υπάρχει ούτε φιλοξενία, ούτε ανθρωπισμός, ούτε φιλανθρωπία. Η σίτιση, η περίθαλψη και άλλες στοιχειώδης υπηρεσίες (που άλλοτε τις παρέχει το κράτος άλλοτε όχι) αποτελούν απλά ένα μέσο αντιμετώπισης τους μαζί όμως με τον εγκλεισμό τους και τον αποκλεισμό τους από την κοινωνική ζωή. Αποτελούν οργανικό κομμάτι ενός πολέμου πρόληψης των δυνητικών απειλών που εγκυμονούνται από τους εχθρούς, φτωχούς και κατατρεγμένους.

Η «κρίση» σε σχέση με τις «δυσανάλογες» μεταναστευτικές ροές κρίνονται σε σχέση με τις δυνατότητες και τις προθέσεις αντιμετώπισης τους. Ο έκτακτος χαρακτήρας των πολιτικών που εφαρμόστηκαν νομιμοποίησαν με κάθε τρόπο την αναστολή βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία αναθεωρήθηκαν και για να αποκτηθούν απαιτούνται κριτήρια και αξιολογήσεις. Μετατρέποντας τους μετανάστες σε «μπαλάκια» όπου κρίνοντας το κράτος μέσω των θεσμών του, τις πολιτικό- γεωπολιτικές ανάγκες του, εφάρμοζε διαφορετικής έντασης «προγράμματα αντιμετώπισης» και κριτήρια αναγνωσιμότητας ή μη. Απογυμνωμένοι από δικαιώματα, οι μετανάστες μετατρέπονται ως ένα μέσο άσκησης πιέσεων για την διακρατική κόντρα Ελλάδας-Τουρκίας. Μια κόντρα όπου απαιτεί διεθνείς συνεργασίες, στρατιωτικές επεμβάσεις, συστήματα ελέγχου και ταυτοποίησης και φυσικά τον εγκλεισμό.

Ταυτόχρονα, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης αποτέλεσαν και αποτελούν συστήματα τα οποία δεν χωρίζονται σε καλά ή κακά. Αποτελούν μια βίαιη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και τον πλήρη έλεγχό τους. Η βανανυσότητα τους, βρίσκεται στο γεγονός, ότι ακόμη και να μπορούν να βγουν από αυτά ή να αποδράσουν από την βίαιη καθημερινότητα τους, τον εξευτελισμό που ζούνε, τον αποκλεισμό ή την γενικότερη ανασφάλεια που βιώνουν, δεν το πράττουν, καθώς εκεί είναι πιο πιθανό να καταγραφούν ή να τους δοθεί άσυλο. Και τελικά, πώς αλλιώς να χαρακτηριστούν αν όχι στρατόπεδα συγκέντρωσης, αφού αποτελούν χώρους εξαιρέσεων όπου το δίκιο με τη ζωή αντιμάχονται και επικρατούν συνεχείς συνθήκες πολιορκίας;

9.2 Προγράμματα κοινωνικής στέγασης μεταναστών/στριών

9.2.1 Πρόγραμμα Εστία

Το πρόγραμμα «ΕΣΤΙΑ» αποτελεί στεγαστικό πρόγραμμα για αιτούντες διεθνούς προστασίας. Δηλαδή παρέχει στέγαση αλλά και ένα φάσμα από υπηρεσίες όπως υγειονομική περίθαλψη, νομικές υπηρεσίες, δομές κοινωνικής αλληλεγγύης, δημόσιες δομές εκπαίδευσης, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες (Νασιάκου, 2020).

- Πρόγραμμα «ESTIA» 2015-2020

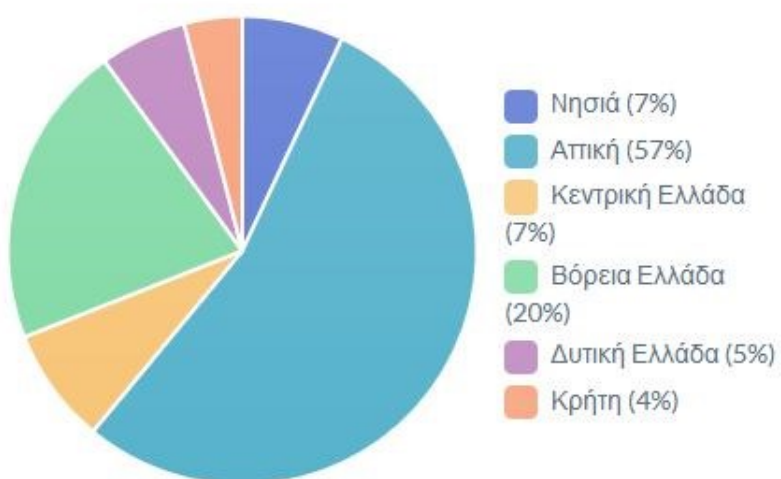
Το 2015, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), ξεκίνησε την υλοποίηση του προγράμματος στέγασης «ESTIA» στην Ελλάδα. Το πρόγραμμα μέχρι και το 2020 πρόσφερε στήριξη σε περισσότερους από 70.000 αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες με συνεργασία των δήμων και εθνικών και διεθνών Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ). Οι Θέσεις στέγασης έφτασαν έως και τις 27.930 ενώ οι φιλοξενούμενοι έφτασαν έως και τους 21.616 (ESTIA UNHCR, 2020) σε 21 πόλεις σε όλη την Ελλάδα (Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, 2020). Από το 2017 έως και το 2020 η χρηματοδότηση ανήλθε στα 671,5 εκατομμύρια ευρώ μέσω των ταμείων Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης της ΕΕ και αργότερα του ταμείου της Πολιτικής Προστασίας και Ανθρωπιστικής Βοήθειας της ΕΕ (ESTIA UNHCR, 2020).

Είδη Καταλυμάτων



Πίνακας 1 Είδη καταλυμάτων στο πρόγραμμα ESTIA (έως τον Σεπτέμβριο του 2020)
Πηγή: Διαδικτυακή σελίδα της «Estia UNHCR»

Περιοχές φιλοξενίας



Πίνακας 2 Περιοχές φιλοξενίας του προγράμματος ESTIA (έως τον Σεπτέμβριο του 2020)
Πηγή: Διαδικτυακή σελίδα της «Estia UNHCR»

- Πρόγραμμα «ESTIA II» 2020-2022

Από τον Σεπτέμβριο του 2020 το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου αναλαμβάνει πλήρως τη διαχείριση του προγράμματος «ESTIA» με το πρόγραμμα να μετονομάζεται σε «ESTIA II». Το πρόγραμμα «ESTIA II» του 2021 είχε προϋπολογισμό 91.513.400,03 ευρώ (καλύφθηκε εξ ολοκλήρου μέσω του Ταμείου Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης της ΕΕ). Το νέο πρόγραμμα όπως αναφέρεται σε δελτίο τύπου του υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου *«Εισήγαγε μία νέα μορφή δομών φιλοξενίας, περιορισμένης δυναμικότητας, για εξαιρετικά ευάλωτες περιπτώσεις ωφελούμενων»* (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2020). Το 2021 διέθετε 27.000 θέσεις. *«Οι παροχές περιλαμβάνουν κυρίως την στέγαση σε ιδιωτικές κατοικίες, διαμερίσματα και μονάδες στέγασης που διατίθενται ή μισθώνονται στο πλαίσιο του Προγράμματος, καθώς και τις συνοδευτικές, υποστηρικτικές της στέγασης αυτής υπηρεσίες.»* Από τον Απρίλιο 2022, οι θέσεις περιορίστηκαν ακόμη περισσότερο, σε 10.000 (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2022). Σύμφωνα με τα στοιχεία του υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου στις 31 Οκτωβρίου 2022 διέμεναν σε διαμερίσματα του «ESTIA II» 4.305 άνθρωποι (Δεμέτης, 2022).

Το πρόγραμμα «ESTIA» και «ESTIA II» αποτελούσε το μοναδικό πρόγραμμα στέγασης στον αστικό ιστό για τους αιτούντες άσυλο και κυρίως για εξαιρετικά ευάλωτους ανθρώπους, όπως οι επιζώσες έμφυλης βίας, θύματα trafficking, θύματα βασανιστηρίων και μια σειρά ανθρώπων με ζητήματα ψυχικής υγείας και προβλήματα υγείας. Όλο το τελευταίο διάστημα εξελίσσονται εξώσεις από τα διαμερίσματα του «ESTIA II» και οικογένειες και ευάλωτοι άνθρωποι εξαναγκάζονται να γυρίσουν είτε σε απομακρυσμένες δομές ή να μείνουν άστεγοι. Η θέση του υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου ήταν ότι το πρόγραμμα δεν θα συνεχιστεί να λειτουργεί ώστε να υπάρξει «περαιτέρω αποσυμφόρηση των αστικών κέντρων» και τελικώς θα λήξει έως το τέλος του 2022 (Δεμέτης, 2022).



Εικόνα 23 Πανό ενάντια στις εξώσεις του προγράμματος ESTIA , στις επαναπροωθήσεις και στον «εξευγενισμό» στην πλατεία Βικτωρίας, Αθήνα, 2022

Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»

Η απόφαση αυτή έρχεται να διαρρήξει με τον πιο βίαιο τρόπο τις σχέσεις που είχαν αναπτύξει αυτοί οι άνθρωποι με τις γειτονιές τους, απομακρύνονται από τον αστικό ιστό ή μετατρέποντάς τους σε άστεγους. Μια επίθεση στην ζωή τους, που τους δυσκολεύει στην εύρεση εργασίας, στη δυνατότητα πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες όπως οι πρόσβαση σε δομές υγείας και σχολεία. Περιθωριοποιούνται και αποκλείονται δηλαδή εκ νόμου, μέσω των πολιτικών που ασκεί το ελληνικό κράτος.



Εικόνα 24 Σύνθημα σε τοίχο στην Καμάρα Θεσσαλονίκης ενάντια στις ΜΚΟ και στις εξώσεις, Θεσσαλονίκη, 2022

Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «infolibre- Συνεργατική για την ανεξάρτητη ενημέρωση και επικοινωνία»



Εικόνα 25 Αφίσα καλέσματος σε πορεία ενάντια στις εξώσεις του προγράμματος ESTIA, στις επαναπροωθήσεις και στον εξευγενισμό, Αθήνα, 2022

Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»

Την ίδια περίοδο όπου το υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, κλείνει το camp του Ελαιώνα και τερματίζει το πρόγραμμα «ESTIA II», κατασκευάζει Κλειστά Ελεγχόμενα Κέντρα στη Σάμο, τη Λέρο και την Κω (ύψους 130 εκατομμυρίων ευρώ) με πύλες “τουρνικέ”, με ρομποτικές κάμερες και drones (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2021) και κατασκευάζει τείχη στη δομή των Σερρών (Μακεδονία News, 2022) μας φανερώνει ακόμη μία φορά τις ξενοφοβικές πολιτικές που εφαρμόζουν το ελληνικό κράτος, η ΕΕ, το NATO και οι διάφορες ολοκληρώσεις που συμμετέχουν στην «διαχείριση του προσφυγικού». Εξελίσσεται ένας διαρκής κοινωνικός πόλεμος τόσο στα σύνορα όσο και στο εσωτερικό της χώρας με θύματα πρώτα τους πιο ευάλωτους, τους μετανάστες και τις μειονότητες και ταυτόχρονα τους εσωτερικούς εχθρούς, δηλαδή τους αλληλέγγυους και τους/ις αγωνιστές/στρίες που αμφισβητούν και διεκδικούν την

ρήξη και την αλλαγή των όρων ζωής της κοινωνικής πλειοψηφίας και των πιο καταπιεσμένων όπως είναι οι μετανάστες.



Εικόνα 26 Επιγραφή στην είσοδο της Κλειστής Ελεγχόμενης Δομής της Λέρου, 2022
Πηγή: Διαδικτυακή σελίδα του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου «migration.gov»



Εικόνα 27 Τουρνικέ στην είσοδο-έξοδο στην Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή της Κω, 2022
Πηγή: Διαδικτυακή σελίδα του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου «migration.gov»

9.2.2 Πρόγραμμα «HELIOS»

Το πρόγραμμα «HELIOS» αποτελεί πρόγραμμα υποστήριξης στέγασης και ένταξης αναγνωρισμένων προσφύγων και δικαιούχων διεθνούς προστασίας στην Ελλάδα. Δημιουργήθηκε τον Ιούνιο του 2019 και προβλέπεται να διαρκέσει έως και τις 31 Ιανουαρίου του 2023. Υλοποιήθηκε από τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ). Από το 2019 έως τις 31 Δεκεμβρίου 2021 ήταν χρηματοδοτούμενο από το ταμείο Γενικής Διεύθυνσης Μετανάστευσης και Εσωτερικών Υποθέσεων της ΕΕ, ενώ από την 1η Ιανουαρίου 2022 χρηματοδοτείται από το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. Το πρόγραμμα αφορά πιο συγκεκριμένα τους δικαιούχους διεθνούς προστασίας αναγνωρισμένοι μετά την 01/01/2018 και δικαιούχοι που έχουν λάβει προσωρινή προστασία. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει μεταξύ άλλων μαθήματα ένταξης, στήριξη στέγασης (επιδότηση ενοικίου για ένα εξάμηνο) και στήριξη απασχόλησης. Προβλέπεται η δυνατότητα υποστήριξης της στέγασης σε έως 5.000 νοικοκυριά (11.200 άτομα) (Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, 2019) & (Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης, 2019).

Σύμφωνα με άρθρο της εφημερίδας «the guardian» το πρόγραμμα «HELIOS» αποτελεί ένα αποτυχημένο πρόγραμμα. Συγκεκριμένα αναφέρει, «*Το μόνο πρόγραμμα ένταξης, «Helios», το οποίο χρηματοδοτείται από την ΕΕ και υλοποιείται από τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ) δεν είναι κατάλληλο για τον σκοπό του. Πολλά άτομα που είναι εγγεγραμμένα στο πρόγραμμα Helios δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση στις περιορισμένες επιδοτήσεις ενοικίου που προσφέρονται, καθώς πρέπει πρώτα να ανοίξουν έναν ελληνικό τραπεζικό λογαριασμό, να πληρώσουν μια κατάθεση σε διαμέρισμα και να υπογράψουν συμβόλαιο κατοικίας μέσω της διαδικτυακής πλατφόρμας της κυβέρνησης. Τα εμπόδια είναι σε κάθε στροφή, τα οποία επιδεινώνονται από τη γραφειοκρατία του ελληνικού συστήματος ασύλου. Και παρόλο αυτές τις δυσκολίες, οι άνθρωποι εκδιώκονται από το κατάλυμά τους. Δεν υπάρχει δίχτυ ασφαλείας» (Fallon, 2022).*

9.3 Κατοίκηση στο κέντρο της Αθήνας

Όπως έχει αναφερθεί παραπάνω, το κέντρο της Αθήνας έχει κατοικηθεί, αρχικά, από τις μεσαίες και ανώτερες κοινωνικές ομάδες, ενώ από την δεκαετία του '70, οι περισσότεροι κάτοικοι των κέντρων μετακινήθηκαν προς τα προάστια, λόγω της τότε όλο και μεγαλύτερης ανάπτυξης των αντιπαροχών και της «άναρχης» πυκνής δόμησης, όπου επηρέαζε αρνητικά τις συνθήκες διαβίωσης, το «στάτους» των περιοχών, όπου αυτές οι κοινωνικο-οικονομικές τάξεις επιζητούσαν. Έτσι, το κέντρο αντιμετωπίστηκε ως «ασφυκτικό» λόγω της έλλειψης πρασίνου και της μείωσης των δημόσιων χώρων (Στεφανάκη, 2015) με αποτέλεσμα να υπάρξει μια σταδιακή απομάκρυνση και εγκατάλειψη του κέντρου ή αν όχι την απομάκρυνση, την μετακίνηση τους στους υψηλότερους και πιο προνομιακούς ορόφους των πολυκατοικιών. Γεγονός που οδήγησε στην ύπαρξη πολλών άδειων κτιριακών αποθεμάτων και κυρίως των χαμηλών, ισόγειων και υπόγειων ορόφων. Το 2004, πραγματοποιήθηκαν μια σειρά έργα «εκσυγχρονισμού» της Αθήνας με αφορμή την διεξαγωγή των ολυμπιακών αγώνων. Έργα τα οποία προβλήθηκαν και ανέπτυξαν το αίσθημα της μελλοντικής οικονομικής άνθισης και αναβάθμισης των περιοχών του κέντρου της Αθήνας κάτι το οποίο στο πέρας των ολυμπιακών αγώνων, δεν φάνηκε να πραγματοποιείται» (Μαλούτας, 2013).

Δέκα χρόνια αργότερα, η Αθήνα δέχτηκε μια μεγάλη εισροή μεταναστών/στριών οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στα άδεια κτιριακά αποθέματα του κέντρου και κυρίως στους χαμηλότερους ορόφους που ήταν πιο φθηνά, στις πλατείες και τους δημόσιους χώρους. Έτσι, θα περιμέναμε ότι διευκολύνθηκε η κοινή καθημερινότητα ντόπιων-μεταναστών και αναπτύχθηκε η κουλτούρα της πολυπολιτισμικότητας, του σεβασμού στην διαφορετικότητα, την αλληλεγγύη. Οι μετανάστες χρησιμοποιούν περισσότερο τους δημόσιους χώρους, είτε από ανάγκη (έλλειψη μόνιμης κατοικίας, πολύ χαμηλό επίπεδο διαβίωσης εντός της κατοικίας τους, ανάγκη κοινωνικοποίησης και ανάπτυξη σχέσεων) είτε λόγω κουλτούρας. Στην πραγματικότητα όμως, την ίδια περίοδο με την είσοδο και την γειτνίαση των νεοεισερχόμενων με τους ντόπιους αναπτύσσεται ένα αρνητικό κλίμα, με ξενοφοβικές διαστάσεις, για τις οποίες σε πολύ μεγάλο βαθμό επηρέασαν τα ΜΜΕ και οι πολιτικές που ασκούσαν.

Η μη ύπαρξη πολιτικών για την στέγαση και την ένταξη των μεταναστών στον αστικό ιστό με δίκαιους όρους και όχι με όρους εκμετάλλευσης και τελικώς εξ' αναγκασμού σε όλο και χειρότερες συνθήκες καθώς και η εκδήλωση της οικονομικής κρίσης κατέστησαν τους μετανάστες

ως τον εύκολο στόχο (Καλαντζοπούλου, Κουτρολίκου, & Πολυχρονιάδη, 2011). Στοχοποιούνται και κατηγορούνται δηλαδή για την υποβάθμιση των γειτονιών, την «κατάληψη» πλατειών ακόμη και για την διάδοση ασθενειών. ΜΜΕ και ακροδεξιές ομάδες «δαιμονοποιούν» τις γειτονιές όπου έχουν έντονη παρουσία οι μετανάστες, αναπαράγοντας τις λέξεις «άβατο» και «γκέτο», ρίχνοντας τις ευθύνες στους μετανάστες για την υποβάθμιση και την εγκληματικότητα που εμφανίζουν αυτές.

Παρόλα αυτά όπως αναφέρει ο Μαλούτας «Η διαδικασία υποβάθμισης του κέντρου ξεκίνησε πολύ πριν οι μετανάστες, άστεγοι, χρήστες ουσιών εμφανιστούν στην πόλη και αρχίσει να τους αποδίδεται ευθύνη για την κατάστασή του. Οι μετανάστες και άλλες ευάλωτες κοινωνικά και οικονομικά αδύναμες ομάδες κατευθύνθηκαν στο κέντρο λόγω προηγούμενης υποβάθμισης που το καθιστούσε προσιτό ως τόπο κατοικίας» (Μαλούτας, 2013, σ. 49).



Εικόνα 28 Κινητοποίηση στο camp της Ριτσόνα, Αθήνα, 2020
Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»

9.3.1 Η περίπτωση της πλατείας Βικτωρίας

Η πλατεία Βικτωρίας είναι μία από τις κεντρικότερες πλατείες της Αθήνας. Η θέση της καθιστά πολυσύχναστη και σημαντική καθώς βρίσκεται δίπλα στο Αρχαιολογικό Μουσείο, το Πεδίον του Άρεως, τα δικαστήρια και την ΑΣΟΕΕ και συνδέεται άμεσα με το υπόλοιπο κέντρο μέσω του σταθμού του ΗΣΑΠ, που βρίσκεται πάνω στην πλατεία (Στεφανάκη, 2015).

Η πλατεία Βικτωρίας καθώς και οι γύρω περιοχές αποτέλεσαν περιζήτητες γειτονιές στις οποίες κατοικούσαν η μεσαία και ανώτερη τάξη. Η αρχιτεκτονική και η αισθητική των γειτονιών αυτών μαρτυρούν την τότε ακμάζουσα εποχή που βίωνε η περιοχή και έως και σήμερα κατέχουν σημαντικό αισθητικό-αρχιτεκτονικό αξίωμα. Από τα μέσα της δεκαετίας του '70, πολλοί κάτοικοι μετακινούνται προς τα προάστια ή ανεβαίνουν ορόφους στις πολυκατοικίες όπου διέμεναν. Έτσι, δημιουργούνται πληθώρα οικιστικά αποθέματα, τα οποία όμως με την εγκατάλειψη τους και τη μη συντήρησή τους, υποβαθμίστηκαν. Την δεκαετία του '90 και μετά κατοικούνται από μετανάστες, οι οποίοι ψάχνουν για κεντρικές και κυρίως φθηνές επιλογές κατοικίας. Κατοικούν λοιπόν στην γειτονιά της πλατείας Βικτωρίας και κυρίως στα πιο υποβαθμισμένα διαμερίσματα των χαμηλότερων ορόφων και τα υπόγεια εντείνοντας έτσι τον κάθετο διαχωρισμό. Με την εγκατάστασή τους, και την δημιουργία δεσμών, σχέσεων, οικογενειών αρχίζουν να αναπτύσσουν και δικά τους δίκτυα. Δημιουργούνται καταστήματα μεταναστών που απευθύνονται κυρίως σε ομοεθνείς τους αλλά και στους ντόπιους. Μια σειρά εξελίξεων όπου «άνοιξαν οδούς» για πραγματική γειτνίαση με τους ντόπιους, ανάπτυξη φιλικών ή τουλάχιστον όχι εχθρικών σχέσεων.

Σήμερα, η πλατεία και η γύρω περιοχή έχουν κακή φήμη και αποτελούν παραδείγματα υποβαθμισμένων περιοχών. Η απομάκρυνση των παλαιών κατοίκων και η ύπαρξη κενών υποβαθμισμένων κτηριακών αποθεμάτων, η αδιαφορία του κράτους για τις περιοχές αυτές και είσοδος σε αυτές τις γειτονιές μεταναστευτικών πληθυσμών, αξιοποιήθηκαν από τα ΜΜΕ και τις κεντρικές πολιτικές που εκφράζονται μέσω αυτών για να κατασκευάσουν το αίσθημα της ανασφάλειας και της επικινδυνότητας των ντόπιων κατοίκων απέναντι στο πρόσωπο των «ξένων». Τελικά, η συστηματική επίθεση στη νέα εθνοτική και στην νεα ανθρωπογεωγραφία της περιοχής, ότι για την εγκληματικότητα της περιοχής δηλαδή φταίνει οι «ξένοι» οδήγησε στην όξυνση της υποβάθμισης ολόκληρης της περιοχής και συνέθεσαν ένα μωσαϊκό όπου ξενοφοβικές αντιλήψεις βρίσκουν γόνιμο έδαφος για τον στιγματισμό ολόκληρων πληθυσμών, τον αποκλεισμό αυτών και

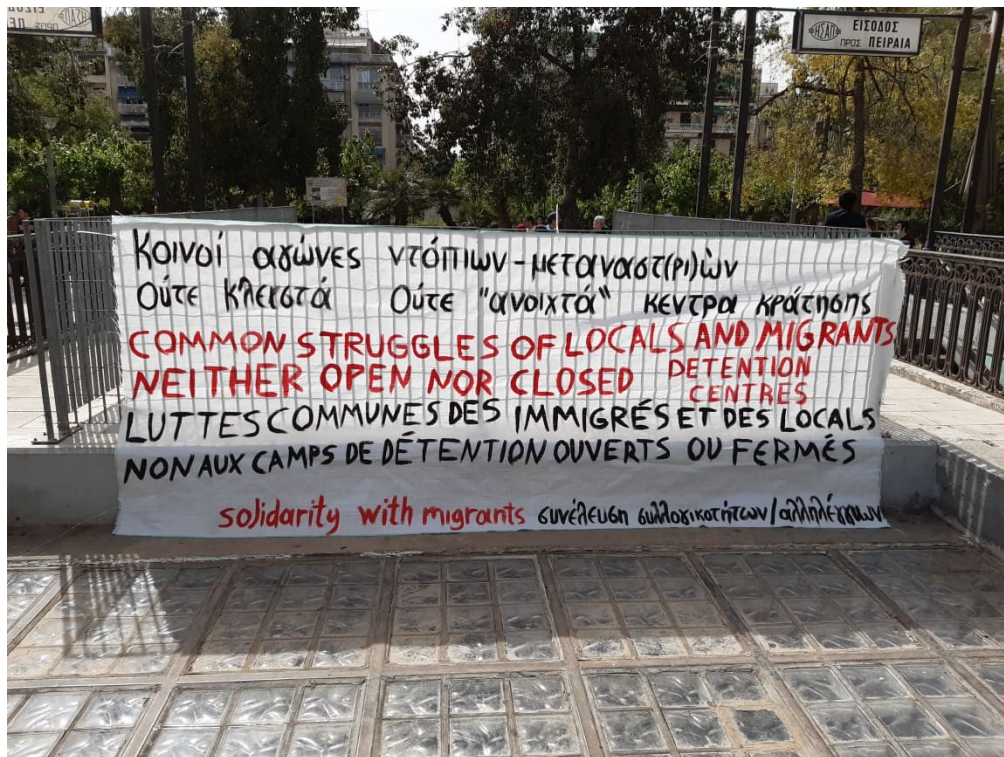
τελικά οδηγούν στην κοινωνική αποδοχή και στη νομιμοποίηση των κεντρικών ξενοφοβικών πολιτικών «έκτακτης ανάγκης».

Η πιο κρίσιμη περίοδος για την περιοχή της πλατείας Βικτωρίας αποτέλεσαν οι χρονιές 2010 έως 2011. Με το κλείσιμο του ηλεκτρικού, η περιοχή έχασε τον υπερτοπικό της χαρακτήρα και αποκόπηκε από το υπόλοιπο κέντρο. Η κατάσταση αυτή συνέπεσε με την μαζική άφιξη Αφγανών μεταναστών οι οποίοι οικειοποιούνταν μαζικά την πλατεία για να βρουν ομοεθνείς τους, παλιότερους μετανάστες, να αλληλοβοηθηθούν για τις διαδικασίες χορήγησης ασύλου αλλά και για την δημιουργία δεσμών και την εξασφάλιση όσο γίνεται πιο ασφαλών δικτύων όσο θα παρέμεναν στην περιοχή (tvxs ανεξάρτητη ενημέρωση, 2010). Η αύξηση των μεταναστών, δηλαδή, της φτώχειας, σήμανε αμέσως και την αύξηση της εγκληματικότητας, για την οποία όμως στιγμάτισε τις πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες των μεταναστών. Με αποκορύφωμα τη δολοφονία ενός Έλληνα από δύο Αφγανούς όπου πυροδότησε ένα εχθρικό και βίαιο κλίμα κατά όλων των μεταναστών, «αγανακτισμένοι» κάτοικοι και μέλη ακροδεξιών ομάδων εμφανίζοντας στα ΜΜΕ και οργάνωναν ξενοφοβικές και ρατσιστικές διαμαρτυρίες (Το Βήμα team, 2011).

Έρευνα του Παντείου Πανεπιστημίου καταλήγει στο συμπέρασμα ότι: *«Ο ημερήσιος τύπος καλλιεργεί αρνητική στάση απέναντι στους μετανάστες και προωθεί την κοινωνική κατασκευή του γκέτο, όταν αναφέρεται στο κέντρο της Αθήνας. Αναμφισβήτητα η επικρατούσα κατάσταση χρήζει άμεσης αντιμετώπισης. Ωστόσο, ο τρόπος παρουσίασης της κατάστασης από τον Τύπο οδηγεί ενίοτε στη δημιουργία ενός κλίματος ανασφάλειας, φόβου και στην ενίσχυση του φαινομένου του ρατσισμού και της ξενοφοβίας»* (Χρυσόχοου, 2012, σ. 105).

Με την επαναλειτουργία του σταθμού και την αδειοδότηση τοποθέτησης τραπεζοκαθισμάτων στα καταστήματα της πλατείας, η πλατεία Βικτωρίας ξανά έγινε στάση αναψυχής για τους κατοίκους της περιοχής. Οι μετανάστες/στρίες αντιμετωπίζονται όχι ως πρόβλημα αλλά ως άνθρωποι με προβλήματα (Στεφανάκη, 2015). Σημαντικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση έπαιξε και παίζει η ύπαρξη κινηματικών πρωτοβουλιών υπεράσπισης των μεταναστών. Πρωτοβουλίες, που ανέπτυξαν σχέσεις με τους μετανάστες διεκδικώντας από κοινού το δικαίωμα στην πόλη δημιουργώντας έτσι, σχέσεις αλληλοσεβασμού (Στεφανάκη, 2015).

Αυτό που τελικά κάνει την διαφορά στην πλατεία Βικτωρίας, δεν είναι το αισθητικό κομμάτι του παρελθόντος, αλλά οι σημερινές σχέσεις και η σημερινή λειτουργία της πλατείας και πέριξ αυτής. Μια αίσθηση ζωντανής γειτονιάς εμφανίζοντας μια ιδιαίτερη ποικιλία, με τις διάφορες δυναμικές



Εικόνα 29 Πανό ενάντια στα κέντρα κράτησης, Πλατεία Βικτωρίας, Αθήνα, 2020
Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»

και μετανάστες όπου μαζεύονται στα μαγαζιά των ομοεθνών τους. Το απόγευμα διαπιστώνεται μεγαλύτερη παρουσία των μεταναστών στην πλατεία, κυρίως άντρες ή με τις οικογένειες τους. Αποτελεί τελικά παράδειγμα συνύπαρξης διαφορετικών κουλτούρων ή ακόμη και παράδειγμα προσπάθειας άρσης του κοινωνικού και εθνικού διαχωρισμού και αποκλεισμού από την δημόσια σφαίρα (Κομπρεσέρ, 2011)

όπου μπορεί να αναπτύξει μια πολυεθνική γειτονιά. Το πρωί υπάρχει μεγαλύτερη κίνηση από τους ντόπιους, οι οποίοι διέρχονται μαζικά λόγω δουλειών, προτιμούν τις καφετέριες και τα μαγαζιά εστίασης καθώς

9.4 Καταλήψεις Στέγης

«Κατάληψη σημαίνει περισσότερα από απλή επιβίωση!» Ολλανδοί καταληψίες «Krakers» (Adilkno (όπως αναφέρεται στο Λέντζα, 2016)

Είναι σημαντικό να γίνει μια συνοπτική προσέγγιση της κοινωνικής αναγκαιότητας της ύπαρξης των καταλήψεων στέγης προκειμένου να μην ενσωματώνονται στην κοινωνική συνείδηση ως «άβυσσες» και «εγκληματικά χότ σποτς».

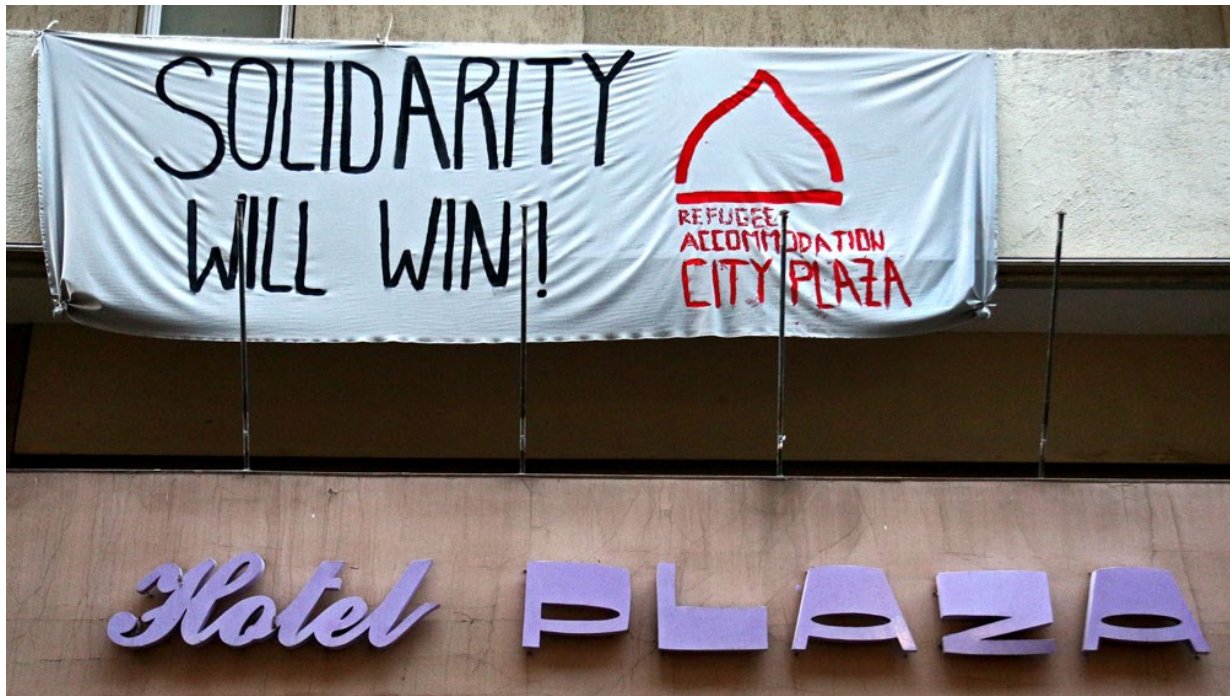
Στις πόλεις, ειδικά σε περιόδους οικονομικών κρίσεων παρατηρούμε την ύπαρξη είτε αστικών κενών είτε κενά κελύφη. Τα αστικά κενά προσδιορίζονται ως οι περιοχές των πόλεων όπου οι λειτουργίες τους δεν έχουν αποκτήσει οριστικό χαρακτήρα και κυρίως αναφερόμαστε σε «περιοχές με εφεδρική χρήση, εδάφη σε αγρανάπαυση, αποστάσεις μεταξύ υποδομών, κενά κτίρια, μολυσμένες ή μη χρησιμοποιημένες ιδιοκτησίες» (Karlsruhe Institute of Technology, 2015). Το κοινό σημείο όλων των παραπάνω βρίσκεται στο γεγονός της μη ύπαρξης συγκεκριμένης λειτουργίας στον αστικό ιστό και συχνά παίρνουν τον χαρακτήρα του ακατάλληλου και ανεπιθύμητου λόγω του υψηλού κόστους συντήρησης και επισκευής τους (Νασιάκου, 2020).

Οι καταλήψεις στέγης έχουν ως επίκεντρο την επαναχρησιμοποίηση τέτοιων κενών κελυφών με σκοπό τόσο την κάλυψη αναγκών σε στέγαση όσο όμως και για την επανοηματοδότηση της συλλογικής ζωής και μια προσπάθειας της κοινωνικοποίησης της αντίληψης κατάργησης της ατομικής ιδιοκτησίας. Οι καταληψίες, από ατομικότητες επιδιώκουν μέσω συλλογικών τρόπων επικοινωνίας, συλλογικές μορφές κατοίκησης και κοινής δράσης να εξελίσσονται σε κοινωνικά συλλογικά «υποκείμενα». Έτσι, διαπιστώνεται ότι μέσα στις καταλήψεις υπάρχει η τάση ο ιδιωτικός-προσωπικός χώρος να μετατρέπεται σε δημόσιο και πολιτικό. Οι καταλήψεις είναι τόποι όπου ανασυντίθενται σχέσεις που επιδιώκουν να εναντιωθούν στις σχέσεις εξουσίας που τρέφει ο καπιταλισμός και η πατριαρχία, όπως είναι η έμφυλη εξουσία και βία, η εθνική εξουσία και κυριαρχία, η οικονομική, η οικογενειακή κοκ. Είναι εχθροί απέναντι στην ομοιομορφία και αφιερώνουν χρόνο και χώρο στους «διαφορετικούς» δημιουργώντας γειτονιές «των διαφορετικών». Μέσα στις καταλήψεις γεννιούνται κινήματα που αφορούν εργατικούς-ταξικούς αγώνες, αντιπολεμικούς και αντιφασιστικούς. Κινήματα ενάντια στην πατριαρχία, την καταστολή,

την τουριστικοποίηση και εμπορευματοποίηση των πόλεων συμπυκνώνοντας την ουσία στον αντικαπιταλιστικό αγώνα και του δικαιώματος στις πόλεις. Οι καταλήψεις μπορεί να λαμβάνουν χώρα είτε σε εγκαταλειμμένες βίλες, άδειες εργατικές πολυκατοικίες, πανεπιστημιακά κτίρια, κενά βιομηχανικά και εργοστασιακά κτίρια, μέχρι εγκαταλειμμένα βαγόνια, εκκλησίες, μοναστήρια, κινηματογράφοι, θέατρα και στρατόπεδα (Tsavdaroglou, 2016).

«Όταν τα καταλαμβάνουμε δε σημαίνει ότι το κάνουμε απλώς για να εξασφαλίζουμε ένα χώρο για να ζήσουμε. Αλλά [τα κατειλημμένα σπίτια] τα θέλουμε για να ζήσουμε και να εργαστούμε και πάλι μαζί. Θέλουμε να σταματήσουμε τη διαδικασία αποξένωσης και καταστροφής της συλλογικής ζωής. Ποιος σ' αυτή την πόλη δε γνωρίζει τη βασανιστική μοναξιά και την κενότητα της καθημερινής ζωής που προκαλούνται από την αυξανόμενη καταστροφή των παλιών σχέσεων λόγω του αστεακού επανασχεδιασμού και των άλλων μορφών ανάπτυξης της πόλης;» (Katsiaficas (όπως αναφέρεται στο Tsavdaroglou, 2016, σ. 113).

9.4.1 Η περίπτωση του City Plaza Hotel στην Αθήνα



Εικόνα 30 Πανό στο υπό κατάληψη ξενοδοχείο City Plaza, Αθήνα, 2019

Πηγή: Διαδικτυακό μπλογκ «best-hotel-in-europe»

Στην παρούσα εργασία μας αφορά η διαδικασία σύνδεσης της ανάγκης στέγασης των μεταναστών/στριών σε κενά κελύφη όπου οι ίδιοι έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα να νιώσουν ασφαλείς, να αποφασίζουν για την καθημερινότητα τους και φυσικά να κοινωνικοποιούνται και να εντάσσονται στην κοινωνική και πολιτική ζωή με καλύτερους όρους απ' ότι τους «προσφέρει» ή δεν τους «προσφέρει» το κράτος μέσω του εγκλεισμού και των συνεχών και αυστηρών επιτηρήσεων στα κέντρα κράτησης και στις δομές φιλοξενίας που τελικά, μοιάζουν πιο πολύ σε στρατόπεδα συγκέντρωσης και εξόντωσης (κοινωνικής, ψυχικής και σωματικής).

Η κοινωνική ένταξη των μεταναστών/στριών στην χώρα υποδοχής δεν μπορεί να επιτευχθεί όταν οι ίδιοι στοιβάζονται σε απομακρυσμένες περιοχές μέσα σε στρατόπεδα ημί ή πλήρους ελέγχου και στις γκετοποιημένες περιοχές που τους προορίζουν κρατικά και επιχειρηματικά συμφέροντα. Οι καταλήψεις στέγης τις περισσότερες φορές βρίσκονται σε κεντρικές περιοχές των πόλεων, σε ζωντανές γειτονίες και έτσι μπορούν να προσφέρουν την δυνατότητα στους μετανάστες να έχουν

άμεση και χωρίς περιορισμούς πρόσβαση στη ζωή της πόλης, τις υπηρεσίες της, στην εργασία, στην πολιτική, στην κοινωνικοποίηση και σε ό,τι άλλο επιθυμούν.

Η κατοίκηση των πόλεων από τους μετανάστες δεν προσφέρει μονόπλευρα θετικό αντίκτυπο στους πληθυσμούς αυτούς, αλλά και στους ίδιους τους ντόπιους πληθυσμούς. Όπως έχει αναφερθεί παραπάνω το χάσμα μεταξύ διαφορετικών κουλтурών, θρησκευμάτων και άλλων επιφέρει αρνητικά αποτελέσματα, καθώς η έλλειψη γνώσης συχνά έχει εκμεταλλευτεί από ρατσιστικές και ξενοφοβικές αντιλήψεις. Έτσι, η κοινωνική «ανάμειξη» του διαφορετικού είναι ο μόνος τρόπος ο οποίος μπορεί να εγγυηθεί την πραγματική κοινωνική ένταξη των «ξένων» και την πραγματική «γειτνίαση» των λαών.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι καταλήψεις στέγης προτάσσουν την έμπρακτη αλληλεγγύη και μια νέα πολιτική χάραξη των από τα «κάτω» για κοινή ζωή και δράση. Σημαντικό είναι και το πολιτικό σκέλος των καταλήψεων το οποίο προτάσσουν. Οι περισσότερες καταλήψεις εκτός από την κάλυψη βασικών αναγκών θέτουν και την αναγκαιότητα του δικαιώματος στην κατοικία και την πόλη στα πλαίσια των κοινωνικών αναγκών και όχι των ιδιωτικών συμφερόντων. Έτσι, οι καταλήψεις ανοίγουν «πυρά» προς την εμπορευματοποίηση και τουριστικοποίηση των πόλεων και «ανοίγουν» οδούς μέσω της αλληλεγγύης και της συλλογικής ζωής για διεκδίκηση ανατροπής των όρων λειτουργίας των πόλεων.

Στην Ελλάδα, από το 2015 και μετά δημιουργήθηκαν διάφορες καταλήψεις στέγης σε διάφορες πόλεις. Στην παρούσα εργασία θα αναφερθούμε στο παράδειγμα της κατάληψης του City Plaza Hotel ως ένα από τα πιο επιτυχημένα εγχειρήματα με παγκόσμια εμβέλεια και στήριξη.

Το ξενοδοχείο αποτέλεσε επί 7 χρόνια ένα κενό κέλυφος στην Αχαρνών. Μετανάστες μαζί με ντόπια κινήματα υπεράσπισης των μεταναστών προβήκαν σε κατάληψη του εν λόγω κτηρίου από το 2016 έως το 2019 όπου οι ίδιοι το εκκένωσαν ύστερα από το «τελεσίγραφο» της τότε κυβέρνησης. Στόχος της κατάληψης ήταν διπλός. Πρώτον, την εξασφάλιση ενός ασφαλούς και αξιοπρεπούς χώρου στέγασης στο κέντρο της πόλης και δεύτερον την δημιουργία ενός «κέντρου αγώνα» ενάντια στο ρατσισμό, τα σύνορα και τον αποκλεισμό. Η κατάληψη είχε φιλοξενήσει πάνω από 2.500 μετανάστες και μετανάστριες από 13 διαφορετικές χώρες. Η λειτουργία της κατάληψης χαρακτηριζόταν από μη ιεραρχικές σχέσεις. Λειτουργούσε με συλλογικές διαδικασίες λήψεων αποφάσεων και λειτουργίας. Συγκεκριμένα οι βασικές ομάδες χωρίζονταν σε ομάδες υποδοχής, εκπαίδευσης, απασχόλησης παιδιών, ιατρείου, κουζίνας, περιφρούρησης, οικονομικών,

καθαριότητας, επικοινωνίας καθώς και ένας αυτοδιαχειριζόμενος χώρος Γυναικών (Κατάληψη City Plaza Hotel, 2019).

Η συστέγαση και η εύρυθμη λειτουργία της κατάληψης καθώς και οι νέες σχέσεις που αναπτύσσονταν θα μπορούσε για όσους δεν είχαν ξανά ζήσει κάτι τέτοιο να φάνταζε αδύνατη και ουτοπική καθώς η σύνθεση είχε πολλά «διαφορετικά στοιχεία», διαφορετικές μητρικές γλώσσες, διαφορετική εθνοτική, ταξική, κοινωνική προέλευση και ο καθένας και η καθεμία κουβαλούσε διαφορετικά όνειρα για την ζωή.

Η χρηματοδότηση του δεν είχε κανένα «πάρε-δώσε» με το κράτος και τους θεσμούς και έτσι αποτέλεσε πλήρως ανεξάρτητη οικονομικά και πολιτικά κατάληψη. «Εκεί που το κίνημα αλληλεγγύης, χωρίς μηχανισμούς, χωρίς καμία χρηματοδότηση από επίσημους φορείς, χωρίς “ειδικούς” και υπαλλήλους, κατόρθωσε να συγκροτήσει έναν από τους καλύτερους χώρους στέγασης στο κέντρο της πόλης, το κράτος συνέχιζε να πορεύεται με τον εγκλωβισμό των προσφύγων σε πρόχειρους καταυλισμούς και σκηνές στην ηπειρωτική χώρα και με την επιβολή ενός συστήματος εξαίρεσης δικαιωμάτων, εγκλωβισμού κράτησης των προσφύγων, σε *hot spots* στα νησιά υπό τη σκιά της απέλασης» (Κατάληψη City Plaza Hotel, 2019).



Εικόνα 31 Πικέτα σε πορεία με το σύνθημα «η αλληλεγγύη είναι δυνατότερη από τα χαρτιά (νομιμότητας)»
Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «Μένουμε Ενεργοί»

Απόσπασματα από το κείμενο «αποτίμησης και αποχαιρετισμού» των καταληψιών του City Plaza Hotel το 2019

«...Η απόφαση της κατάληψης πάρθηκε σε μια πολύ συγκεκριμένη πολιτική συγκυρία. Στις 18 Μάρτη του 2016, ένα μήνα πριν την κατάληψη, υπογράφηκε η Ευρωτουρκική Συμφωνία για τον περιορισμό των προσφυγικών μετακινήσεων προς την Ευρώπη...Ήταν η συμφωνία που μετέτρεψε τα νησιά του Αιγαίου σε ιδιότυπες φυλακές για τους μετανάστες/ριες ενώ μετέτρεψε την Ηπειρωτική Ελλάδα σε τόπο εγκλωβισμού για παραπάνω από 60.000 ανθρώπους. Η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ, μετά την υποταγή της στη νεοφιλελεύθερη διαχείριση της οικονομικής κρίσης, αναλάμβανε την υλοποίηση μιας πολιτικής ελέγχου, αποτροπής και αποθάρρυνσης της μετανάστευσης. Με τη Frontex και το NATO να περιπολούν το Αιγαίο, με κέντρα κράτησης όπως αυτό της Μόριας στα νησιά, με τα camps σε άθλιες συνθήκες να αποτελούν την μόνη πολιτική στέγασης προσφύγων στην ενδοχώρα, με ποινικοποίηση της αλληλεγγύης και του αγώνα των προσφύγων. Την περίοδο εκείνη το πρόβλημα της στέγασης ήταν επιτακτικό. Οι πρόσφυγες που είχαν φτάσει στην Αθήνα είτε ήταν άστεγοι/ες είτε είχαν βρει κατάλυμα σε άθλιες συνθήκες στα camp του Ελληνικού, της Μαλακάσας ή στον καταυλισμό του λιμανιού του Πειραιά ενώ στους δρόμους και τις πλατείες της πόλης εκατοντάδες άνθρωποι κοιμόντουσαν σε σκηνές ή σε χαρτόκουτα...Ήταν μια κίνηση που αντιστοιχούσε στην πολιτική συγκυρία αλλά και στον μεγαλειώδη αγώνα των προσφύγων, που είχαν τους προηγούμενους μήνες ανοίξει τα σύνορα της Ευρώπης-Φρούριο και κατακτήσει το δικαίωμα στη μετακίνηση. Αντιστοιχούσε επίσης στο μαζικό και αυθόρμητο κίνημα κοινωνικής αλληλεγγύης που αναπτύχθηκε κατά μήκος της μεταναστευτικής διαδρομής» (Κατάληψη City Plaza Hotel, 2019).

«Το City Plaza απέδειξε στην πράξη ότι πρόσφυγες και ντόπιοι μπορούμε να ζήσουμε μαζί όταν αντί για την απομόνωση, την τιμωρία και το μίσος, κυριαρχεί η αλληλεγγύη, ο αγώνας και η κοινότητα. Έτσι στον αντίποδα των camp που βρίσκονταν εκτός των αστικών κέντρων και με άθλιες συνθήκες, το CP σε μια δύσκολη για το κίνημα γειτονιά, άλλοτε προπύργιο των νεοναζί, κατάφερε να συγκροτήσει παραδειγματικές σχέσεις με μεγάλο κομμάτι των ανθρώπων της γειτονιάς και να δώσει στην πάλαι ποτέ σκοτεινή γωνιά της Αχαρνών και Κατριβάνου, τα χαρακτηριστικά της ασφάλειας που έχουν πραγματικά ανάγκη οι από κάτω: την ασφάλεια της αξιοπρεπούς επιβίωσης, της κοινότητας, της αλληλεγγύης και της ζωντάνιας των ανθρώπων που αγωνίζονται ανιδιοτελώς για τις ζωές τους» (Κατάληψη City Plaza Hotel, 2019).

«Ταυτόχρονα το City Plaza λειτούργησε ως ένα κέντρο αγώνα. Με στόχο τη διεθνή καταγγελία της αντί-προσφυγικής πολιτικής της κυβέρνησης Σύριζα – ΑΝΕΛ και της Ε.Ε αναδείχθηκαν θέματα όπως οι θεσμικές ευθύνες για ναυάγια με απώλειες σε ανθρώπινες ζωές, η ολιγωρία ή και παρεμπόδιση της διάσωσης στη θάλασσα, η ακολουθούμενη πρακτική των παράνομων επαναπροωθήσεων στον Έβρο και το Αιγαίο, οι συνθήκες εγκλεισμού στα Hot Spot. Στον χώρο του City Plaza διοργανώθηκαν δεκάδες ανοιχτές συζητήσεις γύρω από το καθεστώς των συνόρων, τον ρατσισμό, τον αγώνα για τα δικαιώματα...Στόχος όμως δεν ήταν μόνο η ανάδειξη ζητημάτων που σχετίζονταν με τους μεταναστευτικούς αγώνες αλλά και η σύνδεση με τους αγώνες των ντόπιων. Στις πορείες της Πρωτομαγιάς, του Πολυτεχνείου, στις αντιφασιστικές και φεμινιστικές διαδηλώσεις το μπλόκ του City Plaza ήταν παρών αυτά τα 3 χρόνια» (Κατάληψη City Plaza Hotel, 2019).

«Το CP είναι ένα εγχείρημα για την πραγμάτωση μιας αντίληψης καθημερινής ζωής που στοχεύει στη χειραφέτηση των «από κάτω», στη συγκρότηση εντέλει ενός χώρου ελευθερίας, ο οποίος να υλοποιεί έμπρακτα μια πλευρά της κοινωνίας που οραματιζόμαστε. Ως τρόπο λειτουργίας εξέφρασε μια πολιτική της καθημερινής ζωής που βρίσκεται σε αντίθεση με το μοντέλο διαχείρισης της μετανάστευσης και ιδιαίτερα της «ΜΚΟποίησης» της. Στο επίκεντρο της εθελοντικής συνεισφοράς χρόνου, δυνάμεων και συναισθημάτων δεν τέθηκε η “προσφορά υπηρεσιών” προς “ευάλωτους”, αλλά η προσπάθεια καταπολέμησης της ανασφάλειας και του φόβου, η ενδυνάμωση και η δημιουργία αυτοπεποίθησης και εμπιστοσύνης στη συλλογικότητα. Η βοήθεια προς τους πρόσφυγες επαναπολιτικοποιήθηκε – έγινε αλληλεγγύη και κοινός αγώνας. Ως προτεραιότητα τέθηκαν στοιχεία αυτο-οργάνωσης, κοινής ευθύνης και απόφασης, αλλά και μια διαρκής έγνοια αναστοχασμού σε σχέση με τις πολλαπλές ανισότητες που διαπερνούν τις σχέσεις εντός του εγχειρήματος: εντοπιότητα, τάξη, φύλο, γλώσσα, εκπαίδευση κλπ...Μέσα σε αυτό το πλαίσιο και σε αντίθεση με κυρίαρχες θυματοποιητικές αναπαραστάσεις, οι πρόσφυγες/μετανάστες/στρίες αναδείχθηκαν ως δυναμικά υποκείμενα που έχουν ενεργό ρόλο στην κοινωνική και πολιτική ζωή» (Κατάληψη City Plaza Hotel, 2019).

10 Αντισυμπερασμάτων

«Κύριοι! Σύντομος ο χρόνος της ζωής [...] Κι αν ζούμε, ζούμε για να ποδοπατούμε βασιλιάδες»

Σαίξπηρ, Ερρίκος ο Δ΄

Η Ελλάδα αποτέλεσε χώρα πρώτης εισόδου μαζικών εισροών μεταναστών/στριων σε διάφορες περιόδους είτε για λόγους οικονομικούς, είτε πολιτικούς, είτε για λόγους ασφάλειας (λόγω θρησκευτικών πεποιθήσεων, σεξουαλικών προτιμήσεων κ.α.) ή λόγω πολέμων στην χώρα καταγωγής τους. Οι μετανάστες/στρίες τις περισσότερες φορές «επιλέγουν» τις μεγάλες πόλεις ως τόπο προσωρινής ή μόνιμης κατοικίας.

Η δομή, η μορφή και η λειτουργία των πόλεων συνεχώς ανασυντίθεται με την δράση και τις σχέσεις που αναπτύσσουν οι ανταγωνιστικές μεταξύ τους τάξεις. Έτσι, παρατηρείται μέσα στην ίδια πόλη να υπάρχουν διαφορετικές μορφές και σχέσεις ανά γειτονιές. Στις πόλεις παρατηρούμε ταυτόχρονα, περιοχές με υψηλό «στάτους», δηλαδή, περιοχές με αναπτυγμένη την οικονομική δραστηριότητα τραπεζών, ασφαλιστικών και μεσιτικών γραφείων και διαφόρων άλλων κατηγοριών επιχειρήσεων υψηλών κερδών και πολυτελών κατοίκων των ανώτερων κοινωνικών τάξεων. Ταυτόχρονα, παρατηρούμε, περιοχές «ανάμεικτες» από μεσαίες και κατώτερες κοινωνικές τάξεις αλλά και περιοχές που κατοικούν κατά πλειοψηφία μετανάστες και χαμηλές οικονομικές τάξεις. Τα όρια μεταξύ αυτών δεν είναι σαφή όσο παρατηρούνται σε άλλες πόλεις της Ευρώπης ή στις ΗΠΑ. Αυτές οι διαφορετικές προσεγγίσεις των περιοχών, οι «πόλεις μέσα στην πόλη» δεν είναι αποτέλεσμα διαφορετικών ιστορικών γεγονότων αντιθέτως, αποτελούν αποτέλεσμα αλλά και προϋπόθεση προκειμένου να συνεχίσει η οικονομική ζωή της πόλης και ευρύτερα της εθνικής οικονομίας.

Στο πλαίσιο της καπιταλιστικής ιστορίας, τα εθνικά σύνορα υπήρξαν και υπάρχουν ως ένα από τα βασικότερα θεμέλια για την ανάπτυξη της οικονομίας των κρατών μέσω του ελέγχου, την διαλογή και των καταμερισμό του εργατικού δυναμικού καθώς και τις οικονομίες που αναπτύσσονται μέσω της πολεμικής βιομηχανίας. Μιας βιομηχανίας που δεν περιορίζεται στην βιομηχανία όπλων αλλά αφορά ένα τεράστιο φάσμα όπως είναι αυτών των επιστημόνων και της έρευνας, των ΜΚΟ, την αστυνομία, τη συνοριοφυλακή, το στρατό, τις εταιρείες «security», τους εργολάβους και μια

σειρά άλλων. Ο καπιταλισμός έχει στο DNA του ιεραρχίες και καταμερισμούς στην εργασία, για να υπάρχει και να αναπαράγεται η υποτιμημένη εργασία, η οποία επιβάλλεται με την απειλή της φτώχειας, της πείνας, της εξαθλίωσης ακόμη και του θανάτου και η οποία εγγυάται τα κέρδη των καπιταλιστών.

Είναι γεγονός, ότι η κατάσταση στην οποία ζουν σήμερα οι μετανάστες/στρίες φανερώνουν με τον πιο εξόφθαλμο τρόπο, τις πολιτικές στα πλαίσια μιας συνολικότερης στρατηγικής του κεφαλαίου για την πλήρη εκμετάλλευση του όλο και πιο φθηνού και ευάλωτου εργατικού δυναμικού και την μετατροπή τους σε μια τάξη η οποία θα είναι αδύναμη πλέον, να διεκδικήσει και να ασκήσει πολιτική για τα συμφέροντα της και τελικά να την καταστήσει αδύναμη να διεκδικήσει με εξεγερσιακούς όρους την κατάργηση της εκμετάλλευσης της και τελικά το δικαίωμα της στην πόλη, τον ελεύθερο χρόνο και την ζωή. Αυτό το πετυχαίνει, με την ύπαρξη των συνόρων και των ελέγχων του, την ύπαρξη κέντρων κράτησης και στρατοπέδων συγκέντρωσής τόσο στα σύνορα όσο και στην υπόλοιπη επικράτεια. Την συνεχή αστυνόμευση και καταστολή, την αποδεδειγμένη άσκηση θαναταπολιτικής. Όπως αναφέρει η Αντιπολεμική Διεθνιστική Κίνηση (ΑΔΚ), *«Πρόκειται όντως για έναν διαρκή πόλεμο που εναλλάσσει χαμηλές και υψηλές εντάσεις, θερμά επεισόδια, και «ανθρωπιστικές κρίσεις», εσωτερική καταστολή και επαπειλούμενες διεθνείς συρράξεις[.]Έναν πόλεμο που διέπεται απόλυτα από τις ορθολογικές αρχές υπεράσπισης της σύγχρονης αστικής δημοκρατίας και της ομαλότητας τους καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής»* (Αντιπολεμική Διεθνιστική Κίνηση, 2021, σ. 33). *«Η ασφάλεια είναι η πρώτη προϋπόθεση της ανάπτυξης.»* (Αντιπολεμική Διεθνιστική Κίνηση, 2021, σ. 39).

Στον αντίποδα, τα ταξικά αντιπολεμικά αντιρατσιστικά διεθνιστικά κινήματα στην χώρα έως και σήμερα επιδιώκουν να ενοποιήσουν τους από τα κάτω συμπυκνώνοντας την πολιτική τους ατζέντα σε πολλά συνθήματα μεταξύ άλλων, «προλετάριοι όλων των χωρών ενωθείτε», «με τους μετανάστες είμαστε μαζί, ντόπιοι- μετανάστες δουλεύουμε μαζί», «δουλεία όλο τον μήνα για τετρακόσια ευρώ, δεν φταίει ο μετανάστης αλλά το αφεντικό», «ούτε εθνικός, ούτε θρησκευτικός, ο δικός μας πόλεμος είναι ταξικός», « οι μετανάστες είναι της γης οι κολασμένοι, Έλληνες και ξένοι, εργάτες ενωμένοι», «εμείς δεν πολεμάμε για την ολιγαρχία, το σώμα μας θα δώσουμε για μια άλλη κοινωνία» κ.α.

Η Αθήνα πλέον, ως μητροπολιτική πόλη, αποτελεί έναν πολυεθνικό κόμβο, ο οποίος παρά τις αντιφάσεις του, δημιουργεί όρους για κοινή δράση ντόπιων- μεταναστών. Γεγονός το οποίο η

άρχουσα τάξη, διεθνώς, το γνωρίζει. Έτσι, εφαρμόζουν νόμους και πολιτικές προκειμένου να ελέγξουν την ίδια την ροή των μεταναστών, την διανομή τους εντός της ελληνικής επικράτειας, τους όρους διαμονής τους και ένταξης τους στον αστικό ιστό και την κοινωνική ζωή τους. Τα πλαίσια αναγνώρισης τους, αξιολόγησης τους ως «νόμιμοι ή παράνομοι», δημιουργούν με την σειρά τους πολιτικές στο μοντέλο μιας διαρκής κατάστασης εξαίρεσης και μιας έκτακτης ανάγκης όπου νομιμοποιούν κοινωνικά την άσκηση πολλών μορφών κακοποίησης και εκμετάλλευσης τους στα πλαίσια της «εθνικής ενότητας που απειλείται». Όπως αναφέρεται στο βιβλίο της ΑΔΚ, *«Ενσωματώνουν την ίδια την έκτακτη ανάγκη ως οργανικό στοιχείο της πολιτικής και κοινωνικής ζωής, όπου η εξαιρέσει τείνει να είναι ομαλό μέρος του κανόνα»* (Αντιπολεμική Διεθνιστική Κίνηση, 2021, σ. 39). Ασκούν πολλαπλές πιέσεις στις κατώτερες κοινωνικές τάξεις. Η ανάπτυξη μηχανισμών επιτήρησης, ελέγχου και καταστολής, τα αναπτυξιακά-επενδυτικά σχέδια μέσω μεγάλων projects αναβαθμίσεων ολόκληρων περιοχών, ο εξευγενισμός τους και η όλο και μεγαλύτερη υποτίμηση της εργατικής δύναμης αποδεικνύουν ότι ο κοινωνικός πόλεμος βρίσκεται εν εξελίξει και δεν διαχωρίζει χρώματα και φυλές αλλά συμπεριλαμβάνει και τον εχθρό-λαό. Η λειτουργία των πόλεων αποτελεί μια διαρκή διαπάλη, έναν «εμφύλιο» αυτών που την ζούνε, την δουλεύουνε, την χτίζουν και την υπερασπίζονται απέναντι σε αυτούς που αντιμετωπίζουν την πόλη ως πεδίο άντλησης πλούτου και υπεραξίας εις βάρος της κοινωνικής πλειοψηφίας και τελικά την μετατρέπουν σε εμπόρευμα και σε επιχειρηματικά κέντρα.

Η εμπλοκή των μεταναστών με το οικονομικό σύστημα της πόλης γίνεται μέσω της εργασίας (τυπικής ή άτυπης), μέσω της κατανάλωσης προϊόντων και υπηρεσιών και μέσω της κατοικίας. Η εμπλοκή στην κοινωνική ζωή γίνεται μέσω της εργασίας, των υπηρεσιών, της κατοικίας και της δυνατότητας χρήσης του δημόσιου χώρου και λόγου. Η επιλογή των περιοχών εγκατάστασης των μεταναστών επηρεάζεται από την απόσταση μεταξύ του χώρου εργασίας τους, την απόσταση από τα μέσα μαζικής μεταφοράς και το χαμηλό ενοίκιο με αποτέλεσμα οι περιοχές του κέντρου της Αθήνας να αποτελούν προνομιακούς τόπους εγκατάστασης. Έτσι, η κατοίκηση των μεταναστών/στριών στο κέντρο της Αθήνας δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση εισβολή αυτών, αλλά αποτέλεσαν «μονόδρομο» τον οποίο έθεσαν οικονομικοί και πολιτικοί παράγοντες.

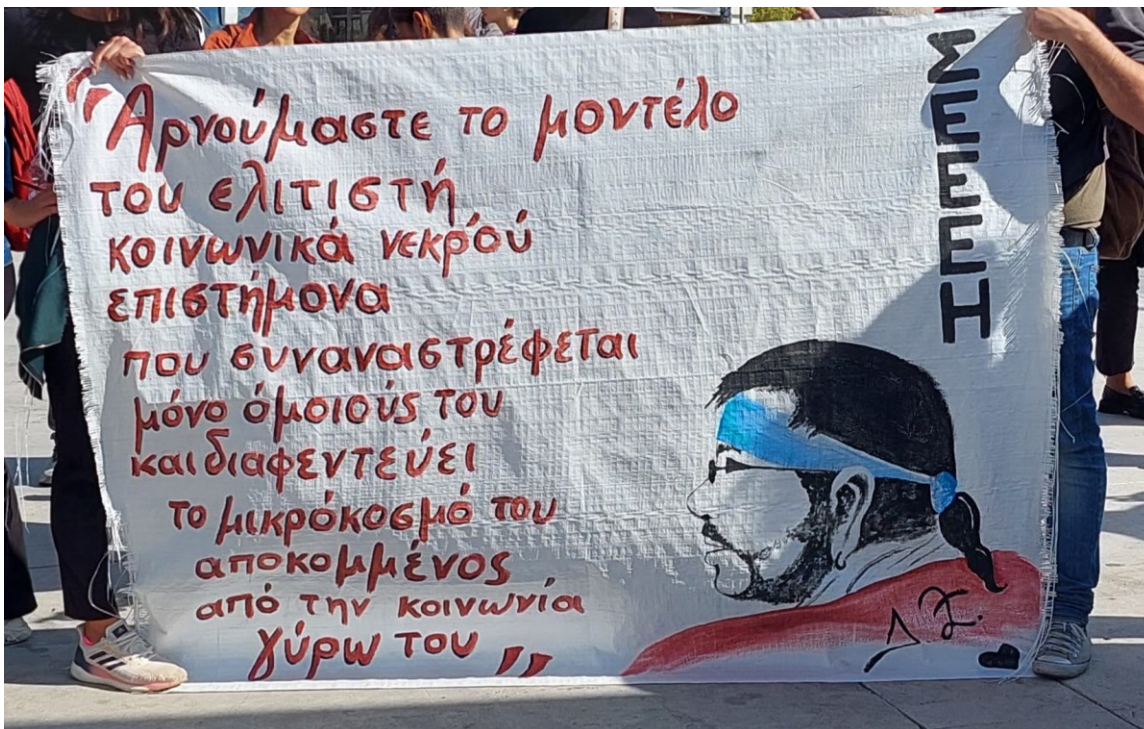
Το δικαίωμα στην πόλη είναι αναπόσπαστο κομμάτι του δικαιώματος στον δημόσιο χώρο. Ο δημόσιος χώρος, για να αποτελέσει πραγματικά δημόσιο χώρο με δυνατότητα πρόσβασης και χρήσης από όλους χωρίς εξαιρέσεις και αποκλεισμούς απαιτεί την συλλογική και πολιτική του «ζωή». Οι μετανάστες επηρεάζουν και μεταβάλλουν είτε λιγότερο είτε περισσότερο τη μορφή των

περιοχών που μένουν και του δημόσιου χώρου μέσω της καθημερινότητας τους. Επιλέγοντας να περνούν τον ελεύθερο τους χρόνο σε δρόμους και πλατείες, ανοίγοντας μικρά μαγαζιά για τις ανάγκες των ομοεθνών τους, σαν περαστικοί ή ακόμη και άστεγοι ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που έχουν εμφανιστεί ως πολιτικά υποκείμενα όπου διεκδικούν λόγο για την πόλη. Το κυνηγητό και η ωμή βία που εισπράττουν είτε μέσω των ΜΜΕ, των κρατικών μηχανισμών καταστολής ή ακόμη μέσω παρακρατικών φασιστικών ομάδων απειλεί το δικαίωμα τους στην χρήση του δημόσιου χώρου, την ύπαρξη τους και τον ρόλο τους στην κοινωνική ζωή και τελικά επιδιώκει την έξωση τους από την πόλη, μετατρέποντας τελικά την πόλη σε φυλακή. Μια πολιτική «μηδενικής ανοχής» όπου θα εγγυάται την ομαλή λειτουργία του καπιταλιστικού κόσμου. Σε μια πόλη-φυλακή όπου οι δημόσιοι χώροι θα καταλαμβάνονται από τραπεζο-καθίσματα ή θα αποτελούν επιτηρούμενους χώρους όπου θα αποκλείουν τους «άλλους», τους φτωχούς, τους αλλόθρησκους, τους ομοφυλόφιλους και όλους εκείνους τους «επικίνδυνους».

Το αν τελικά θα κυριαρχήσει η μία ή η άλλη τάση, αποτελεί μια συνεχή διαπάλη η οποία αφορά και θα αφορά όλο και περισσότερο και τους ντόπιους πληθυσμούς. Σε έναν διαρκή αγώνα για το χώρο και την πόλη, οι μετανάστες ως κάτοικοι πλέον, οι οποίοι έχουν αναπτύξει σχέσεις με τους ντόπιους έχουν καταφέρει να υπερβούν τους κατασκευασμένους διαχωρισμούς που προσπαθούν να τους επιβάλλουν και να αναπτύξουν φιλικές η και συντροφικές-πολιτικές σχέσεις. Παρόλες όμως, τις δυναμικές μάχες που δίνονται, σε διάφορα επίπεδα, ο κοινωνικός συσχετισμός μέχρι στιγμής δεν είναι υπέρ της καταπιεζόμενης πλειοψηφίας. Υλοποιούνται συνεχώς βίαιες αλλαγές στον δημόσιο χώρο και από ανοιχτό χώρο συνάντησης, κοινωνικοποίησης και πολιτικής δράσης μετατρέπεται όλο και περισσότερο σε χώρο επιτηρούμενο, χώρο αποκλεισμών και τελικά εκμεταλλευόμενο από επιχειρηματικές δραστηριότητες με συγκεκριμένη κοινωνική και οικονομική απεύθυνση.

11 Κοινωνικές σημειώσεις ενός πολεοδόμου

11.1 Ο κοινωνικός χαρακτήρας της επιστήμης και της πολεοδομίας



Εικόνα 32 Πανό του Συλλόγου Ερευνητών/Ερευνητριών και Εργαζομένων στην Έρευνα Ηρακλείου στην απεργία στις 09 Νοέμβρη 2022, Ηράκλειο

Πηγή: Σύλλογος Ερευνητών/Ερευνητριών και Εργαζομένων στην Έρευνα Ηρακλείου (ΣΕΕΕΗ)

Στην εργασία στην οποία πραγματευόμαστε, πολλές φορές βρεθήκαμε μπροστά στη διττή ή και πολλαπλή νοηματοδότηση εννοιών και περιεχομένων. Στην ιστορική, πολιτική και κοινωνική αλλαγή των όρων μετανάστης – πρόσφυγας και κυρίως τον επαναπροσδιορισμό της χρήσης των χώρων εγκατάστασης και διαχείρισης αυτών των υποκειμένων. Σε όλη αυτή την εξέλιξη των πραγμάτων η κυρίαρχη πολιτική προβάλλει διαρκώς το μονόδρομο της «επιστημονικής μεθόδου». Είναι όμως μία αυτή η «επιστημονική μέθοδος» ή τελικά διαμεσολαβείται από τις προτεραιότητες και τις στοχεύσεις της κυρίαρχης πολιτικής; Η πολεοδομία και τα δόγματά της, με τον τρόπο που αποτυπώνεται σήμερα έχουν κοινωνικά και ταξικά ουδέτερο χαρακτήρα;

Οι διαδικασίες που συσχετίζονται με το χώρο δεν μπορούν και δεν έχουν πολιτικά ουδέτερο χαρακτήρα. Έχουν κοινωνική και πολιτική διάσταση (Harvey, 2009). Σύμφωνα με τον Πέττα, «οι κοινωνικές ανάγκες μεσολαβούνται από την κοινωνικά διαμορφωμένη ακαδημαϊκή επιστημονική και τεχνοκρατική γνώση. Η γνώση των αρχιτεκτόνων των πολεοδόμων και γενικά των επιστημών

του χώρου δεν συνιστά μια αφαίρεση από τις κυρίαρχες κοινωνικές οικονομικές και πολιτικές επιδιώξεις και πρακτικές» (Πέττας, 2018, σ. 23). Η γνώση και οι τεχνικές των επιστημών του χώρου είναι δηλαδή κοινωνικά διαμορφωμένες ως αποτέλεσμα των υποκειμένων που την παράγουν, της κοινωνικής – ταξικής τους θέσης και προοπτικής και των οπτικών που αυτή δημιουργεί, της ανοιχτής ή υφέρπουσας διαπάλης των διαφόρων κοινωνικών ρευμάτων. Η τελική εφαρμογή της γνώσης πέρα από το προαναφερόμενο «κοινωνικό φορτίο» επαναμεσολαβείται από φορείς του κράτους, της εκπαίδευσης και της τοπικής διοίκησης σύμφωνα με τις δικές τους επιδιώξεις και χρόνους χρήσης της (Πέττας, 2018).

Σύμφωνα με τους Deleuze και Guattari, ο καπιταλισμός κωδικοποιεί την επιστημονική γνώση. Όταν τα κράτη μειώνουν τον προϋπολογισμό για την έρευνα και προωθούν την αναγκαιότητα χρηματοδότησης της από ιδιωτικές εταιρίες, με τις ανάλογες απαιτήσεις και προσανατολισμούς που θέτουν αυτές, μόνο ένα μέρος της αποκωδικοποιημένης γνώσης κωδικοποιείται, δηλαδή εντάσσεται στην κοινωνική αναπαραγωγή και οικονομική παραγωγή. Έτσι, κωδικοποιείται αυτό το οποίο είναι χρήσιμο, για τις δοσμένες ιεραρχήσεις και στοχεύσεις, και ταυτόχρονα μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής με αμεσότητα και ικανοποιητική σχέση κόστους επένδυσης- κέρδους (Deleuze & Guattari, 2017). Από τα παραπάνω και σύμφωνα με τον Πέττα διαφαίνεται ότι «ο χώρος του βιομηχανικού καπιταλισμού και του κράτους, αποτελεί το πεδίο εφαρμογής επιστημονικής γνώσης εγκεκριμένης από την εξουσία και στόχο έχει την καθυπόταξη των διαφοροποιήσεων» (Πέττας, 2018, σ. 36).

Το πρίσμα από το οποίο εξετάζεται η πολεοδομία και η συσχέτισή της με τον κοινωνικό και εθνοτικό διαχωρισμό σε αυτή την εργασία φιλοδοξεί να αναδείξει τον κοινωνικό - πολιτικό χαρακτήρα των προωθούμενων κατευθύνσεων και μέτρων και να τον αντιπαραβάλει με την οπτική των καταπιεσμένων, ως πλειοψηφική κοινωνική ομάδα, και ως εκ τούτου κύριο παράγοντα τον οποίο πρέπει να ωφελούν οι αλλαγές στο χώρο και κατ' επέκταση τις κοινωνικές σχέσεις. Επιχειρείται να διαρρηχθεί το χάσμα της ακαδημαϊκής προσέγγισης, που σε μεγάλο βαθμό-όχι απόλυτο, ηγεμονεύεται από τα κύρια δόγματα της κυρίαρχης πολιτικής, και να επανατοποθετηθεί η συζήτηση για το χώρο, τους μετανάστες και το «κοινωνικό περιθώριο» σε «πραγματική»- ταξική διάσταση, με γνώμονα τα συμφέροντα των καταπιεσμένων.

11.2 Κοινωνικός χώρος ή επιχειρηματοποίηση

Ο δημόσιος χώρος υπήρχε από πάντα. Δεν είναι κάποιου είδους ειδική παραχώρηση, ούτε μια αφηρημένη έννοια. Είναι ο χώρος κίνησης, περιπλάνησης, συναναστροφής, σύγκρουσης, ανταλλαγής, συνάθροισης. *«Είναι πάντα το «έξω» σε σχέση με το «μέσα», το δημόσιο σε σχέση με το ιδιωτικό, το ανοιχτό σε σχέση με το κλειστό»* (Μπελαβίλας, 2018, σ. 9). Κι όμως, σύμφωνα και με τον Μπελαβίλα, *«φτάσαμε να συζητάμε για το «τέλος του δημόσιου χώρου», την παρακμή των πλατειών και των δρόμων, την άνθηση του νέου τύπου χώρου, ενός αίθριου»* (Μπελαβίλας, 2018, σ. 11) ή την «μεγάλη αυλή» ή αλλιώς τη «διευρυμένη οικονομική ζώνη», μια ιδιότυπη «ΑΟΖ» εμπορικών κέντρων ή μεγάλων ξενοδοχείων, τραπεζών, επιχειρηματικών ομίλων, *«την εμπορική αλέα ενός διεθνούς αεροδρομίου, ως δημόσιο χώρο του μέλλοντος»* (Μπελαβίλας, 2018, σ. 11).

«Δημόσιοι χώροι υπάρχουν από τότε που υπάρχουν πόλεις, χωρίς όμως να έχουν την ίδια χρήση και τους ίδιους σκοπούς» (Μπελαβίλας, 2018, σ. 9). Έχει σημασία τί εξυπηρετεί κάθε στιγμή αυτός ο χώρος και με ποιους τρόπους. Εξάλλου, ο δημόσιος χώρος δεν μπορεί να προσεγγιστεί αποκομμένος από ευρύτερες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές διαδικασίες. Μπορεί όμως να καταργηθεί μέσω διαδικασιών ιδιωτικοποίησης, στρατικοποίησης και εμπορευματοποίησης (Πέττας, 2018). Διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα όλες μαζί και ταυτόχρονα στην περίπτωση της «περιφρούρησής» του από τη «μεταναστευτική εισβολή».

Οι πλατείες, οι δρόμοι, οι γειτονιές, αναγνωρίζονται ως ο συνδετικός ιστός της καπιταλιστικής αστικοποίησης και ταυτόχρονα ως ο μεγάλος τόπος της δημόσιας έκφρασης της κοινωνίας, των τάσεων και των ρευμάτων της, των επιθυμιών της, των ονείρων και των εφιαλτών της, σε όλες τις πτυχές και τις εκφράσεις της (Μπελαβίλας, 2018). Είναι η αέναη αναμέτρηση των κοινωνικών σχέσεων στο χώρο και το αντίστροφο. Είναι η κατά μία έννοια η χωρική μορφή της πάλης των τάξεων.

Σύμφωνα με τον Foucault, ο δημόσιος χώρος, όπως κάθε χώρος, είναι κοινωνικός. Δηλαδή παράγεται μέσα από κοινωνικές σχέσεις καθώς επίσης και αναπαράγει κοινωνικές σχέσεις. Συνεπώς, ο δημόσιος χώρος δεν παράγεται μόνο τη στιγμή που σχεδιάζεται και κατασκευάζεται (Foucault, 1987). Το ιδιοκτησιακό καθεστώς δεν συνεπάγεται συγκεκριμένες κοινωνικές σχέσεις, ούτε η προσβασιμότητα από μόνη της συνιστά ικανή συνθήκη για την ανάπτυξη κοινωνικών

σχέσεων και αλληλεπιδράσεων (Πέττας, 2018). Έτσι, σήμερα έχουμε δημόσιους χώρους στους «τύπους» και όχι στη βάση της κοινωνικής τους καθημερινής χρήσης.

Το τί είδους πόλεις και δημόσιους χώρους θέλουμε σχετίζεται με το τι είδους κοινωνία θέλουμε. Οι κοινωνικές επαναστάσεις συνδέονται με το χώρο, αφού κάθε επανάσταση δημιουργεί νέους χώρους, νέες κοινωνικές σχέσεις και δίκτυα (Πέττας, 2018). Όπως έγραφε ο Subcomandante Marcos της EZLN των Ζαπατίστας «...αν ο κόσμος δεν έχει τόπο για μας, τότε άλλο κόσμο να φτιάξουμε...» αποδίδοντας με αυτό τον τρόπο πώς ο χώρος για να χωράει τους καταπιεσμένους χρειάζεται ένα νέο κόσμο, εχθρικό προς την αγοραία ηγεμονία της επιχειρηματικότητας, με νέες κοινωνικές ιεραρχίες, προσανατολισμούς και στόχους.

11.3 Κίνημα και χώρος

Από τη δεκαετία του 1990 και μέχρι σήμερα, το περιεχόμενο των διεκδικήσεων των κινημάτων πόλης προσανατολίζεται στο πολλαπλά υποβαθμισμένο αστικό περιβάλλον (περιβαλλοντικά-οικολογικά, χωρικά, κοινωνικά κ.α.), που συνδέεται με την κρίση του μεθοδευμένα καταρρέοντα κοινωνικού κράτους και τις νεοεμφανιζόμενες μορφές αστικής διακυβέρνησης (Καβουλάκος, 2018). Δεν είναι τυχαίο πως οι αστικοί μετασχηματισμοί στο τοπικό κράτος (Καποδίστριας, Καλλικράτης, Κλεισθένης κ.α.) και οι κοινωνικοπολιτικές αλλαγές που εισήγαγαν τροφοδότησαν μια σειρά μικρότερα ή μεγαλύτερα κινήματα.



Εικόνα 33 Πανό της Αυτόνομης Πρωτοβουλίας Οικοδόμων,, στην απεργία στις 06 Απριλίου 2022, Αθήνα

Πηγή: Διαδικτυακό μέσο ενημέρωσης «alerta»

Πολλοί συγγραφείς και ερευνητές, όπως οι Bookchin, Debord, Harvey, Lefebvre κ.α υποστηρίζουν πως το αστικό περιβάλλον αποτελεί τον κατεξοχήν τόπο διεξαγωγής της ταξικής πάλης. Εκείνο το πεδίο στο οποίο εντοπίζονται με τον πλέον έντονο και σωρευτικό τρόπο τα αποτελέσματα της κυρίαρχης - καπιταλιστικής κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης (Vaneigem, 2002).

Σύμφωνα με τον Pickvance, τα κινήματα πόλης είναι «ομάδες ανθρώπων που επιδιώκουν ριζοσπαστικές εξωθεσμικές αλλαγές στο αστικό περιβάλλον και είναι απολύτως διαχωρισμένες από άλλες δυνάμεις οι οποίες συμμετέχουν στη διαμόρφωση του αστικού περιβάλλοντος» μέσα από επίσημες, θεσμικές και κρατικές οδούς διαχείρισης (Pickvance, 2003, p. 104). Σύμφωνα με τον Castells, στο αστικό περιβάλλον υπάρχουν τρία επίπεδα ανάπτυξης δράσης και αντίστασης: η συμμετοχή, η διαμαρτυρία, το κίνημα πόλης θέτοντας το κίνημα πόλης αυτό το οποίο έχει τις περισσότερες πιθανότητες να πετύχει δομικές αλλαγές και τελικά να εκπληρώσει τους στόχους της αντίστασης (Mayer, 2006). Ο αστικός δημόσιος χώρος κάτω από την επίδραση των κινημάτων πόλης λαμβάνει λειτουργίες διαφορετικές ακόμα και αντίθετες από τις κυρίαρχες (Πέττας, 2018). Η χρήση των πλατειών από αγωνιζόμενα

υποκείμενα ή η μετατροπή τους σε φορείς- πεδία κοινωνικοποίησης μεταναστών/τριων είναι χρήσιες διαφορετικές, αντίθετες και σε μεγάλο βαθμό εχθρικές με τις επιδιώξεις της κυρίαρχης πολιτικής.

Όπως αναφέρει ο Πέττας, σε ένα κεντρικό δημόσιο χώρο μιας μητρόπολης, οι ροές του χρήματος και του κεφαλαίου εδαφικοποιούνται με διάφορους τρόπους όπως για παράδειγμα μέσω του εμπορίου, της διαφήμισης, της εμπορευματοποιημένης αναψυχής και του τουρισμού με αποτέλεσμα οι εδαφικοποιήσεις αυτές να παράγουν συγκεκριμένες κοινωνικές σχέσεις και ρυθμούς. Κατά την περίοδο της Αραβικής Άνοιξης, στην Βόρεια Αφρική και την Τουρκία, καθώς και των κινημάτων των πλατειών στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική, οι εδαφικοποιημένες απολήξεις των ροών διαταράχθηκαν, διακόπηκαν (Πέττας, 2018).

Τα κινήματα πόλης δημιουργούν ετεροτοπίες. Πραγματικούς χώρους, οι οποίοι συνιστούν ένα είδος αντι-χωροθεσίες, ένα είδος πραγματοποιένων «ουτοπιών», όπου οι πραγματικές χωροθεσίες, αντιπροσωπεύονται αμφισβητούνται και αντιστρέφονται. Ένα είδος τόπου που βρίσκεται έξω απ' όλους τους τόπους, παρόλο που είναι πραγματικοί εντοπισμοί (Foucault, 1994). Η διαδικασία αυτή σηματοδοτεί την άδηλη, αυθόρμητη, ατελή και μη συστηματοποιημένη χωροταξική αναπροσαρμογή – κοινωνική πολεοδομία των «από τα κάτω».

Για το δημόσιο χώρο υπάρχουν δύο προσεγγίσεις. Η μεν πρώτη, που είναι έκφραση και αποτέλεσμα των κινημάτων πόλης, επιδιώκει δημόσιους χώρους χωρίς κανένα περιορισμό πρόσβασης, χωρίς κανένα όριο κοινωνικής χρήσης, στους οποίους αναπτύσσονται κοινωνικά και πολιτικά κινήματα και αλληλοεπιδρούν με το κοινωνικό σύνολο, ενώ εμπεριέχεται και το ενδεχόμενο της «αναστάτωσης» από πολιτικές δράσεις. Η δεύτερη, που είναι έκφραση της κυρίαρχης εξουσίας, αποσκοπεί σε ελεγχόμενους χώρους (με ή χωρίς οικονομική προϋπόθεση), που το δικαίωμα στην πρόσβαση παρέχεται σε όσους πληρούν προϋποθέσεις «ορθής συμπεριφοράς» (με εθνικά, πολιτικά, οικονομικά, σεξουαλικά κ.α. κριτήρια) και των οποίων η αίσθηση ασφάλειας δεν επιτρέπεται να απειληθεί (ή να εμφανιστεί πως απειλείται) για οποιονδήποτε λόγο (Mitchell, 1995). Όπως συμπεραίνει ο Goheen, *«το σύγχρονο αστικό περιβάλλον και ιδιαίτερα ο δημόσιος χώρος σηματοδοτούν την «παρακμή του δημόσιου ανθρώπου» και την εδραίωση των αξιών του ατομισμού και της ανταγωνιστικότητας»* (Goheen, 1998, σ. 493)

Για την εργατική τάξη ο αστικός χώρος αποτελεί πεδίο επαναστατικής υποκειμενοποίησης και αυτονόμησης (Lefebvre H. , 2007). Είναι στοίχημα και πεδίο πάλης και διαπάλης να υπερβούμε τις ιδεολογικές προκαταλήψεις για τον πολεοδομικό σχεδιασμό που παραχωρούν το μονοπώλιο άσκησής του στο κράτος και την τοπική διοίκηση, αποκλείοντας λύσεις «από τα κάτω» (Souza, 2006). Τα κινήματα πόλης μπορούν και πρέπει να διεκδικήσουν ένα τέτοιο ρόλο. Τα κοινωνικά κινήματα είναι εξάλλου αποτελεσματικά όταν εξασφαλίζουν αυτόνομη λειτουργία, αντιθεσμική, η οποία τα τοποθετείται απέναντι από το κράτος, σε μια διαδικασία ανάδειξης τελικά άλλων συλλογικών οργάνων λήψης αποφάσεων και διάρθρωσης σχεδιασμών, και όχι σε θέση βοηθού του κράτους (Souza, 2006). Η εμπειρία των πιο πετυχημένων κινήματων πόλης και αντίστροφα η αποτυχία των πλέον ενσωματώσιμων, σε συνδυασμό με την πλούσια ιστορική παράδοση αυτοργανωμένων κοινωνικών προτύπων και λαϊκών αντιθέσεων τόσο τοπικά, όσο και παγκόσμια, αποτελεί τον δρόμο που πρέπει να διαβούμε για να ξαναδώσουμε στο χώρο τον κοινωνικό χαρακτήρα της εκπλήρωσης των αναγκών της κοινωνικής πλειοψηφίας.

11.4 Δικαίωμα στην πόλη

Η λειτουργία των σύγχρονων πόλεων στηρίζεται στην επιβολή πρωτοκόλλων χρήσης, με βασικό πρόσχημα την ασφάλεια. Προκειμένου το άτομο να ενταχθεί αποδέχεται (μαθαίνει, εκπαιδεύεται, ενσωματώνει ή καταστέλλεται για την «κατάκτηση» αυτής της διαδικασίας) τα πρωτόκολλα χρήσης με συνέπεια την παραίτηση από μια σειρά δικαιώματα (Σταυρίδης, 2010).

Το δικαίωμα στην πόλη ορίζεται ως δικαίωμα στην αστική ζωή μετασχηματισμένη και ανανεωμένη. Το δικαίωμα στην πόλη είναι η υπέρτατη μορφή των δικαιωμάτων, ως το δικαίωμα στην ελευθερία, στην εξατομίκευση μέσα από την κοινωνικοποίηση, στην κατοικία και το κατοικείν. Το δικαίωμα στο έργο και στη συμμετοχική – συλλογική – συντροφική δραστηριότητα και το δικαίωμα στην προσοικείωση που έρχεται σε αντιδιαστολή με το δικαίωμα στην ατομική ιδιοκτησία και συνολικά την ιδιοκτησία, ως διαδικασία απόκρυψης των πραγματικών-συλλογικών δυνατοτήτων του χώρου (Lefebvre H. , 2007).

Το δικαίωμα στην πόλη είναι το δικαίωμα στην αλλαγή και στην εκ νέου ανακάλυψη της πόλης ή την ανακατάληψή της από τα σφετεριστικά επιχειρηματικά συμφέροντα και τις κατευθύνσεις τους. Σύμφωνα με τον Harvey, το δικαίωμα στην πόλη είναι περισσότερο συλλογικό παρά ατομικό δικαίωμα, εφόσον εξαρτάται από την άσκηση συλλογικής εξουσίας πάνω στις διαδικασίες αστικοποίησης (Harvey, 2013).

Έτσι, το δικαίωμα στην πόλη δεν αφορά μόνο το δικαίωμα στη χρήση και στην πρόσβαση αλλά επισέρχεται στο δικαίωμα αξιολόγησης και διαμόρφωσης τόσο της πόλης και των συντελεστών της όσο και της ατομικής και συλλογικής ζωής μέσα στην πόλη (Πέττας, 2018).

Η στέγαση λοιπόν, δεν αποτελεί ούτε «φιλανθρωπική» παραχώρηση του κράτους και των θεσμών του, ούτε πεδίο κερδοφορίας παρασιτικών ομίλων και επιχειρηματικών συμφερόντων. Αποτελεί κοινωνικό δικαίωμα αδιαπραγμάτευτο που αφορά όλους και κυρίως της περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες. Είναι θεμελιώδης κρίκος του δικαιώματος στην πόλη και πρωταρχική διαδικασία για τον κοινωνικό της επανακαθορισμό και αναπροσανατολισμό.

11.5 Η ανάμειξη των πολιτισμών το νέο υποκείμενο της πόλης

«Ο δημόσιος χώρος αποτελεί για τις κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες τον μοναδικό χώρο όπου επανεντάσσονται ως παρουσίες και γίνονται ορατές στη σφαίρα του δημόσιου» (Mitchell, 1995, σ. 115). Η διεκδίκηση αυτού του χώρου με μερικό και ανολοκλήρωτο τρόπο, αλλά πάντα εμφανή από τους μετανάστες/τριες τόσο στη χώρα μας όσο και συνολικότερα επιβεβαιώνει τόσο την ανάγκη των κρατικών θεσμών να τους αποκρύψουν και να τους μετατρέψουν σε «αόρατους», όσο και την ανάγκη αυτός ο χώρος να διεκδικηθεί με όρους κινήματος για εκείνους που τον έχουν ανάγκη. Για τους πολλούς «αόρατους» των αστικών μητροπόλεων.

Στο πεδίο των πόλεων, παρατηρούνται λειτουργίες εκπορευόμενες από τις ανάγκες των εξουσιών για ταυτοποίηση, ιεράρχηση και ταξινόμηση. Είναι διαδικασίες που στο ακρότατο όριό τους φτάνουν στο ρατσισμό και τη βία που γεννά, αλλά και στις πιο χαμηλές τους βαθμίδες δημιουργούν όλη την κοινωνική, εθνική, φυλετική και σεξιστική κατάταξη του κοινωνικού υποκειμένου των πόλεων. Ταυτόχρονα όμως, αναπτύσσονται λειτουργίες που υπονομεύουν τη σαφήνεια των διακρίσεων και γεννούν νέα πεδία συγκρισιμότητας, δηλαδή τη δυνατότητα για τη δημιουργία νέων ταυτοτήτων (Σταυρίδης, 2010).

Η πολυεθνική ταυτότητα, η ταυτότητα του διεθνοποιημένου, όχι παγκοσμιοποιημένου, πολίτη του κόσμου, που όχι απλά να δέχεται τη διαφορετικότητα, αλλά να την αναζητά ως μια διαδικασία πολιτιστικής, πολιτικής, κοινωνικής ολοκλήρωσης, είναι τελικά η υπο διαμόρφωση κοινωνική διαδικασία που μπορεί να αλλάξει ραγδαία προς το καλύτερο τους όρους που ζούμε στις πόλεις και τους χώρους τους. Είναι μια διαδικασία με παρελθόν, παρόν και μέλλον. Το παρελθόν της βρίσκεται στις ούτως ή άλλως πολυεθνικές κοινωνίες που υπήρχαν παντού γύρω μας μέχρι και περίπου τον Α' παγκόσμιο πόλεμο, οι οποίες ξεριζώθηκαν βίαια για την ανάγκη εθνικής και καπιταλιστικής ενοποίησης των νέων ή παλαιότερων κρατών που αναζητούσαν και διεκδικούσαν ηγεμονία. Το μέλλον βρίσκεται στις πολυεθνικές κοινωνίες που δεν θα ετεροκαθορίζονται από τον ηγεμονία των κυρίαρχων κρατών καταγωγής τους και των επιδιώξεων τους, αλλά από τη συνύπαρξη και συνεργασία με τα ομοιοταξικά πολυεθνικά υποκείμενα σε μια διαδικασία σπασίματος των δεσμών της εκμετάλλευσης και της καταπίεσης, σε μια πορεία οικοδόμησης ενός «βασιλείου» ελευθεριών και δικαιωμάτων.

11.6 Για ένα χώρο που μας χωράει όλες- όλους, για μια πολεοδομία που απελευθερώνει

Στην εργασία που πραγματοποιήσαμε είδαμε πως το σύγχρονο πεδίο των πόλεων έχει δομηθεί (θεσμικά, χωροταξικά, κοινωνικά, οικονομικά, πολεοδομικά) με τέτοιο τρόπο που να θέτει τα υποκείμενα των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων σε καθεστώτα εξαίρεσης, να τα αντιμετωπίζει ως μη ευπρόσδεκτα στον κοινωνικό ιστό, να τα χωροθετεί σε ειδικές ζώνες- χώρους, και τελικά να τα μετατρέπει σε «αόρατα». Οι μετανάστες/στρίες δεν είναι η μόνη κοινωνική ομάδα που οι κρατικοί μηχανισμοί αντιμετωπίζουν με αυτό τον τρόπο, αλλά είναι εκείνη που εξαντλούν τη μεθοδικότητά τους. Είναι εύλογο λοιπόν το συμπέρασμα πως οι σύγχρονες πόλεις είναι



Εικόνα 34 Πανό από συγκέντρωση με αφορμή τον πολυήμερο βασανισμό 39 προσφύγων στον Έβρο, Μοναστηράκι, Αθήνα, 2022
Πηγή: Συλλογικότητα «Solidarity With Migrants»

φτιαγμένες με τέτοιο τρόπο που να μην μας χωράνε όλους. Όχι γιατί είμαστε πολλοί. Το οικιστικό απόθεμα εξάλλου ενώ είναι πολυπληθές και αυξάνεται διαρκώς επιλέγεται να προσανατολίζεται από τους κυρίαρχους οικονομικούς κύκλους στην τουριστικοποίηση. Δεν χωράμε γιατί η ύπαρξη πολλών από εμάς δεν εναρμονίζεται με τους σχεδιασμένους οικονομικούς κύκλους του καπιταλισμού.

Τα όρια του χώρου, της χρήσης του και της «χωρητικότητας» του είναι κοινωνικά. Σε αυτό λοιπόν που σε πρώτο βαθμό πρέπει να επιδράσουμε είναι στον καμβά των κοινωνικών σχέσεων που θέλουμε να διέπουν τους χώρους, των κοινωνικών εκδηλώσεων – χρήσεων που θέλουμε να έχουν και οι οποίες θα καθορίσουν και τα δομικά χαρακτηριστικά και τις αλλαγές που πρέπει να υποστούν. Αν λοιπόν θέλουμε έναν χώρο που να χωράει αυτούς που έχουν ανάγκη να στεγαστούν,

να κοινωνικοποιηθούν, να απαλύνουν τα τραύματα των πολέμων, της μετανάστευσης, της κοινωνικής περιθωριοποίησης πρέπει να φτιάξουμε έναν χώρο με πολυεθνικές προδιαγραφές (όχι στραμμένο στους πολυεθνικούς ομίλους, αλλά στα πολυεθνικά ταξικά εργατικά υποκείμενα) και προσανατολισμό στις διαφορετικότητες. Όχι έναν χώρο «χωνευτήρι» ψυχών, αλλά ένα χώρο κοινωνικής διέγερσης και πολιτιστικής δημιουργίας.

Αυτός ο χώρος δεν μπορεί να ιεραρχηθεί και να διεκδικηθεί από τους κρατικούς θεσμούς, πολύ απλά γιατί αυτοί είναι στραμμένοι σε προτεραιότητες που είναι εχθρικές στις κοινωνικές ανάγκες των καταπιεσμένων. Αυτός ο χώρος μπορεί να διεκδικηθεί μόνο από τα κοινωνικά κινήματα και τα κινήματα πόλης με μια διαδικασία «εφόδου» για την κατάκτηση τελικά του συνολικού απελευθερωτικού δικαιώματος στην πόλη.

Ο ρόλος του πολεοδόμου σε αυτή την καμπή είναι καταρχάς να αρνηθεί το ρόλο που οι κρατικοί θεσμοί του όρισαν. Ο πολεοδόμος δεν είναι ένας ουδέτερος τεχνοκράτης, υλοποιητής των κυρίαρχων δογμάτων. Είναι ο επιστήμονας που οφείλει να «μπολιάσει» τις παρεμβάσεις του, την οπτική του και τα συμπεράσματά του με το βαρύ κοινωνικό φορτίο που αυτά κουβαλάνε. Αυτή τη στιγμή τα κυρίαρχα ρεύματα της πολεοδομίας εξυπηρετούν μυωπικά την κυρίαρχη τάξη και τα συμφέροντά της. Αυτή η μονόπλευρη οπτική πρέπει να ανατραπεί. Πρέπει να διεκδικηθεί ο κοινωνικός ρόλος του πολεοδόμου ως εκφραστή των πιο ριζοσπαστικών προτάσεων για τον χώρο, της πιο ακλόνητης υπεράσπισης του δημόσιου χώρου, του πιο στρατευμένου συνοδοιπόρου των αναζητήσεων των κατώτερων κοινωνικών τάξεων για το ζήτημα της στέγας, της προσβασιμότητας, της κοινωνικής ζωής συνολικά.

Είμαστε άνθρωποι των εποχών που ζούμε και ταυτόχρονα είμαστε εκείνοι που κάθε στιγμή μπορούμε να αλλάξουμε την εποχή στην οποία ζούμε. Αυτή είναι η διαδικασία της απελευθέρωσης. Όχι ο εναρμονισμός, αλλά ο κλονισμός των κυρίαρχων δογμάτων. Όχι η αναπαραγωγή του χιλιοειπωμένου, αλλά η διατύπωση αυτού που μπορεί να αλλάξει προς το καλύτερο τις ζωές εκατομμυρίων. Όχι η απλή διατύπωση συμπερασμάτων αλλά η μετατροπή τους σε ζωντανή κίνηση, σε κοινωνική δράση και διεκδίκηση, σε επαναστατική δύναμη.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Allen , J., Barlow, J., Maloutas, T., & Padovani, L. (2004). *Housing and welfare in Southern Europe*,. Οξφόρδη: Blackwell.
- Andreev, Y. (1989, July). Urbanization as a phenomenon of social history. *Oxford Journal of Archaeology*, 8(2), σσ. 167-177.
- Barry, B. (2002). Social exclusion, social isolation and the distribution of income. Στο J. Hills, D. LeGrand, & D. Piachaud (Επιμ.), *Understanding social exclusion* (σσ. 13-29). Νέα Υόρκη: Oxford University Press.
- Beauregard, R. A. (1986). *The chaos and complexity of gentrification, Gentrification of the City*. Λονδίνο: Routledge.
- Bondi, L. (1992). Gender, Symbols and Urban Landscapes. *Progress in Human Geography*(16), σσ. 157-170.
- Bridge, G. (2001). Bourdieu, Rational Action and the Time-Space Strategy of Gentrification. *Transactions of the Institute of British Geographers*(16), σσ. 205-216.
- Castells, M. (1976). *The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring and the Urban-Regional Process*. Oxford: Blackwell.
- Davidson, M., & Lees, L. (2005). New-build 'gentrification' and London's riverside renaissance. *Environment and Planning A*, 37, σ. 165 ^ 1190.
- Glass, R. (1964). *London: Aspects of Change*. Λονδίνο: Centre for Urban Studies and MacGibbon and Kee.
- Goheen, P. (1998, Αύγουστος). Public space and the geography of the modern city. *Progress in Human Geography*, 22(4), σσ. 479-496.
- Ingersoll, R. J. (1992). The Disappearing Suburb. *Design Book Review* 26.
- Karadimitriou, N., & Maloutas, T. (2001, Δεκέμβρης). Vertical Social Differentiation in Athens: Alternative or Complement to Community Segregation? *International Journal of Urban and Regional Research*, 25(4), σσ. 699-716.
- Lees, L. (2003, Νοέμβρης). Super-gentrification: The Case of Brooklyn Heights, New York City. *Urban Studies* , 40 (12), σσ. 2487-2509.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Οξφόρδη: Blackwell.
- Leontidou, L. (1990). *The Mediterranean City in Transition: Social Change and Urban Development*. Καίμπριτζ: Cambridge University Press.

- Ley, D. (1996). *The new middle class and the remaking of the central city*. Οξφόρδη, Νέα Υόρκη: Oxford University Press.
- Maloutas, T. (2012). Contextual Diversity in Gentrification Research. *Critical Sociology*, 38(1), σσ. 33-48.
- Marcuse, P. (2002). *Of States and Cities, The Partitioning of Urban Space*. (P. Marcuse, & R. van Kempen, Επιμ.) Οξφόρδη: Oxford University Press.
- Mayer, M. (2006, Μάρτιος). Manuel Castells' The City and the grassroots. *International Journal of Urban and Regional Research*, 30(1), σσ. 202-206.
- McDowell, L. (1995). Body Work: Heterosexual Gender Performances in City Workplaces. Στο D. Bell, & G. Valentine, *Mapping Desire: Geographies of Sexuality*. London: Routledge.
- Merrifield, A. (2006). *Henri Lefebvre: A Critical Introduction*. Routledge .
- Mitchell, D. (1995, Μάρτιος). The end of public space? People's Park, definitions of the public and democracy. *Annals of the Association of American Geographers*, 85(1), σσ. 108-133.
- Mumford, L. (1956). The Natural History of Urbanization. *University of Chicago Press*.
- Philo, C. (1991). *Approaching Human Geography*. Sage.
- Pickvance, C. (2003, Φεβρουάριος). From urban social movements to urban movements: A Review and Introduction to a Symposium on Urban Movements. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(1), σσ. 102-109.
- Pitt, J. (1977). *Gentrification in Islington*. Λονδίνο: Barnsbury Peoples Forum.
- Sequera, J., & Nofre, J. (2018, Νοεμβρίου 28). Shaken, not stirred: New debates on touristification and the limits of gentrification. *City, Analysis of Urban Change, Theory, Action*, 22(5-6), σσ. 843-855.
- Smith, N. (1996). *The new urban frontier: Gentrification and the revanchist city*. London. Νέα Υόρκη: Routledge.
- Souza, M. L. (2006, Μάρτης 10). Together with the state, despite the state, against the state: Social movements as critical urban planning agents. *City*, σσ. 327-342.
- Zukin, S. (1982). *Loft Living. Culture and Capital in Urban Change*. Βαλτιμόρη: Johns Hopkins University Press.
- Zukin, S. (1987). Gentrification: Culture and Capital in the Urban Core. *Annual Review of Sociology*(13), σσ. 129-147.
- Zukin, S. (1995). *The Cultures of Cities*. Οξφόρδη: Blackwell.

Ελληνόγλωσση

- Adilkno (όπως αναφέρεται στο Λέντζα, 2. (2016). *Η Ιδέα της Αυτοδιαχείρισης: Οι καταλήψεις ιδιωτικών ιδιοκτησιών στην Ελλάδα και οι δυνατότητες νομικής προστασίας των εμπλεκομένων*. Διπλωματική εργασία, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου Κατεύθυνση: Πολεοδομία – Χωροταξία.
- Baldwin-Edwards, M. (2004). *Στατιστικά Δεδομένα για τους μετανάστες στην Ελλάδα: Αναλυτική μελέτη για τα διαθέσιμα στοιχεία και προτάσεις για τη συμμόρφωση με τα standards της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Μελέτη για λογαριασμό του Ι.Μ.Ε.Π.Ο., Αθήνα.
- Debord, G. (2016). *Η κοινωνία του θεάματος*. (Γ.-Ι. Μπαμπασάκης, Μεταφρ.) Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (2017). *Καπιταλισμός και σχιζοφρένεια. Χίλια πλατώματα*. (Β. Πατσογιάννης, Μεταφρ.) Αθήνα: Πλέθρον.
- Eagleton, T. (2007). *Μετά τη θεωρία*. (Π. Καρπούζου, Μεταφρ.) Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Foucault, M. (1987). *Εξουσία γνώση και ηθική*. (Σ. Ζ., Μεταφρ.) Αθήνα: Ύψιλον.
- Foucault, M. (1994). *Ετεροτοπίες και άλλα κείμενα*. Αθήνα: Πλέθρον.
- Foucault, M. (2017). *Φυλακή//Κυβερνολογική, Δύο κείμενα*. (Δ. Κόρος, Μεταφρ.) Ακυβέρνητες πολιτείες.
- Harvey, D. (2009). *Η κατάσταση της μετανεωτερικότητας: Διερεύνηση των απαρχών της πολιτισμικής μεταβολής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Harvey, D. (2013). *Εξεγερμένες Πόλεις. Από το δικαίωμα στην πόλη στην επανάσταση της πόλης*. (Κ. Χαλμούκου, Μεταφρ.) Αθήνα: ΚΨΜ.
- Katsiaficas (όπως αναφέρεται στο Tsavdaroglou, 2. (2016, Απρίλιος). Θεωρητικά περάσματα από τα κινήματα για το «Δικαίωμα στην Πόλη» στα κινήματα κατάληψης του «Κοινού Χώρου»: παγκόσμια παραδείγματα και η περίπτωση της Ελλάδας την εποχή της κρίσης. Research Group Invisible Cities.
- Knox, P., & Pinch, S. (2009). *Κοινωνική γεωγραφία των πόλεων*. Σαββάλας.
- Lefebvre, H. (2007). *Δικαίωμα στην πόλη, χώρος και πολιτική*. (Κ. Α. Πάνος Τουρνικιώτης, Μεταφρ.) Αθήνα: Κουκίδα.
- Morell, M. (2018). Η αέναη εξάπλωση του τουρισμού. *Περιοδικό Kaboom* ν.4, 105-127. (Μ. Κατρίτσης, Μεταφραστής)
- Solidarity With Migrants. (2022). Αθήνα.
- Tsavdaroglou, C. (2016). Θεωρητικά περάσματα από τα κινήματα για το «Δικαίωμα στην Πόλη» στα κινήματα κατάληψης του «Κοινού Χώρου»: παγκόσμια παραδείγματα και η περίπτωση της

- Ελλάδας την εποχή της κρίσης. Στο Σ. Έργο, *Urban and Regional Social Movements* (σσ. 105-142). Research Group Invisible Cities.
- Vaneigem, R. (1990). Η επανάσταση της καθημερινής ζωής. (Σ. Βελέντζας, Μεταφρ.), Αθήνα: Άκμων
- Αλεξανδρή, Γ. (2013). Χωρικές και κοινωνικές μεταβολές στο κέντρο της Αθήνας: η περίπτωση του Μεταξουργείου. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Γεωγραφίας, Αθήνα.
- Αντιπολεμική Διεθνιστική Κίνηση. (2021). *Δεν θα επιστρέψουμε στην κανονικότητα, γιατί η κανονικότητα ήταν το πρόβλημα. Γράμματα από τον κοινωνικό πόλεμο*. Αθήνα: Αντιπολεμική Διεθνιστική Κίνηση.
- Βαΐου, Ν. (2007). *Διαπλεκόμενες καθημερινότητες και χωροκοινωνικές μεταβολές στην πόλη. Μετανάστριες και ντόπιες στις γειτονίες της Αθήνας*. ΕΜΠ, Σχολή Αρχιτεκτόνων Τομέας Πολεοδομίας Και Χωροταξίας. Αθήνα: L-Press.
- Βαΐου, Ν., & Χατζημιχάλης, Κ. (2012). *Ο χώρος στην αριστερή σκέψη*. Αθήνα: Νήσος.
- Βαλλιανάτου, Δ., Παπαευαγγέλου, Δ., & Πιπέρογλου, Μ. (2019). *Νέες πρακτικές διεξόδου επενδυτικού κεφαλαίου στο αστικό περιβάλλον και επιπτώσεις στην κοινωνική και χωρική γεωγραφία της Αθήνας*. Εργασία εξαμήνου, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, ΔΠΜΣ Αρχιτεκτονική -Σχεδιασμός του χώρου, Κατεύθυνση Β:Πολεοδομία-Χωροταξία, Αθήνα.
- Καβουλάκος, Κ. Ι. (2018). Προστασία και διεκδίκηση δημόσιων χώρων: Ένα κίνημα της πόλης στην Αθήνα του 21ου αιώνα. Στο Δ. Πέττας, *Δημόσιος χώρος πόλη και εξουσία* (σ. 102). Αθήνα: Εκδόσεις των συναδέλφων.
- Καλαντζοπούλου, Μ., Κουτρολίκου, Π., & Πολυχρονιάδη, Κ. (2011, Μάιος 15). Ο κυρίαρχος λόγος για το κέντρο της Αθήνας.... *encounter Athens*. Ανάκτηση Ιανουάριος 05, 2023, από <https://encounterathens.files.wordpress.com/2011/05/encounter-logos-15052011.pdf>
- Καλαντίδης, Α. (2013). Αναπλάσεις και “θεσμική” gentrification στο Βερολίνο μετά τη γερμανική επανένωση. *Γεωγραφίες*(22), σσ. 91-104.
- Λέφας, Π., Walter, S., & Binde, J. (2003). *Αυριο, οι πόλεις*. Πλέθρον.
- Μαλούτας, Θ. (2011). Χωρικές και κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης στην Αθήνα. Από τις ρυθμίσεις του πελατειακού κράτους στην κρίση των ελλειμμάτων. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*(134-135 Α'-Β'), σσ. 51–70.
- Μαλούτας, Θ. (2013). Η υποβάθμιση του κέντρου της Αθήνας και οι επιλογές περιοχής κατοικίας από τα υψηλά και μεσαία στρώματα. Στο Σ. Έργο, *Το κέντρο της Αθήνας ως πολιτικό διακύβευμα* (σσ. 29-51). Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Μαλούτας, Θ. (2018). *Η κοινωνική γεωγραφία της Αθήνας. Κοινωνικές ομάδες και δομημένο περιβάλλον σε μια νοτιοευρωπαϊκή μητρόπολη*. Αλεξάνδρεια.
- Μίχα, Ε. (2014). Ανιχνεύοντας τη χωρο-κοινωνική πόλωση μέσα από τις συνδηλώσεις ενός μύθου: τα «γαλατικά χωριά» της κρίσης. *Γεωγραφίες*(23), σσ. 67-81.

- Μπαλαμπανίδης, Δ. (2015). Γεωγραφίες της εγκατάστασης των μεταναστών στον δήμο Αθηναίων. Πρόσβαση στην (ιδιόκτητη) κατοικία και σχέσεις διεθνοτικής συνύπαρξης στις γειτονιές. Στο Σ. Έργο, *Urban Conflicts, Εργαστήριο συναντήσεις και συγκρούσεις στην πόλη* (σσ. 342-356). Θεσσαλονίκη.
- Μπελαβίλας, Ν. (2018). Πρόλογος. Στο Δ. Πέττας, *Δημόσιος χώρος, πόλη και εξουσία* (σσ. 09-14). Αθήνα: Εκδόσεις των Συναδέλφων.
- Νασιάκου, Α.-Κ. (2020). *Στέγαση Μεταναστών: Τυπολογία, Εφαρμογές και Αξιολόγηση*. Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Βόλος.
- Παναγιωτοπούλου, Ρ., & Κασιμάτη, Ε. (2018, Φεβρουάριος). Μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές στην Ελλάδα την περίοδο 2015-2017: Μια περιγραφική καταγραφή. *Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών*(35), σσ. 92-116.
- Παπαστεργίου, Β., & Τάκου, Ε. (2013). *Η μετανάστευση στην Ελλάδα, 11 μύθοι και περισσότερες αλήθειες*. Αθήνα/Βρυξέλλες: Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ.
- Παπατζανή, Ε. (2015). Κρίση και χωρο-κοινωνικές ταυτότητες των μεταναστών. Εμπειρικές διερευνήσεις στην Αθήνα. Στο Σ. Έργο, *Urban Conflicts* (σσ. 357-367). Θεσσαλονίκη: Εργαστήριο «συναντήσεις και συγκρούσεις στην πόλη».
- Πέττας, Δ. (2018). *Δημόσιος χώρος πόλη και εξουσία*. Αθήνα: Οι εκδόσεις των συνεδέλφων.
- Πρέπη, Α. (2014). *Το φαινόμενο gentrification: ερμηνεία και ανάλυση*. Μεταπτυχιακή Εργασία, Εθνικό Μετσόβιο, ΔΠΜΣ Αρχιτεκτονική-Σχεδιασμός του Χώρου, Κατεύθυνση Β' Πολεοδομία Χωροταξία, Αθήνα.
- Σιάνου-Κύργιου, Ε. (1998). Κοινωνικές ανισότητες και εκπαίδευση: από το φορμαλισμό των ίσων ευκαιριών στον ανταγωνιστικό ατομικισμό της ελεύθερης. Στο *Κοινωνικές ανισότητες και κοινωνικός αποκλεισμός* (σ. 624). Αθήνα: Ίδρυμα Σ. Καραγιωργα.
- Σούτσος, Α. (2019). *Αστικός Τουρισμός, Μοντέλα Ανάπτυξης και Βιώσιμη Αστική Τουριστική Ανάπτυξη*. Ερευνητική Εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Θεσσαλονίκη.
- Σταυρίδης, Σ. (2010). *Μετέωροι χώροι της ετερότητας*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Στεφανάκη, Θ.-Δ. (2015). *Το φαινόμενο του φόβου για την εγκληματικότητα & οι χωρικές προεκτάσεις του. Το παράδειγμα της πλατείας Βικτωρίας*. Ερευνητική Εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, Αρχιτεκτονικής, Θεσσαλονίκη.
- Στεφανάτου, Ρ. Σ. (2010). *Φαινόμενα Gentrification: Διερεύνηση του Αστικού Εξευγενισμού στο Γκαζοχώρι και Σύγκριση με τη Διεθνή Εμπειρία*. Μεταπτυχιακή Εργασία, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Διεπιστημονικό - Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών "Περιβάλλον Και Ανάπτυξη", Αθήνα.

- Τάκης, Α. (2015, Δεκέμβριος 4). Προσφυγικό 2015: Χρονικό μιας προαναγγελθείσας κρίσης.
- Υπόθεση Zontul κατά Ελλάδα, Προσφυγή αριθ. 12294/07 (Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων Ιανουάριος 17, 2012).
- Χαϊντενράιχ, Ε., Χτούρης, Σ., & Ντέτλεφ, Τ. (2007). *Η κοινωνική δημιουργία μιας μεσογειακής μητρόπολης*. Αθήνα: Κριτική.
- Χρυσόχου, Ε. (2012, Φεβρουάριος). Η παρουσίαση της συγκέντρωσης αλλοδαπών σε περιοχές της Αθήνας μέσα από τον ημερήσιο Τύπο και η κοινωνική αναπαράσταση του “ghetto”. *Εγκληματολογία*(Ετος 2ο), σ. 105. Ανάκτηση Ιανουάριος 05, 2023, από https://criminology.panteion.gr/files/336/DMEL_XRYSOXOXY.indd.pdf
- Ψημμένος, Ι. (2004). Μετανάστες και κοινωνικός αποκλεισμός στην σύγχρονη πόλη: Η περίπτωση της Αθήνας. *Γεωγραφία*(νο7), σσ. 65-82.

Διαδικτυακοί τόποι

- 10 οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στο προσφυγικό. (2022, Μαρτίου 2). *Ελληνικό Συμβούλιο για του Πρόσφυγες*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 2, 2022, από <https://www.gcr.gr/el/news/press-releases-announcements/item/1913-epivoli-paravolou-100-evro-gia-tin-prosvasi-sto-asylo-apo-ti-2i-kai-kathe-epomeni-metagenesteri-aitisi-stous-aitoyntes-diethnoys-prostasias>
- 15minutes.gr. (2016, Μάρτιος 06). Επιχείρηση σκούπα της ΕΛ.ΑΣ στην πλατεία Βικτωρίας. Ανάκτηση Δεκέμβρης 26, 2022, από <http://15minutes.gr/%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%AF%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%83%CE%BA%CE%BF%CF%8D%CF%80%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B5%CE%BB-%CE%B1%CF%83-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CE%BB%CE%B1%CF%84%CE%B5/>
- 24 οργανώσεις ΜΚΟ για τους πρόσφυγες. (2022, Σεπτέμβριος 05). Eleonas camp: we condemn any intimidation of residents - such hostility is inhumane and unlawful. Ανάκτηση Δεκέμβρης 29, 2022, από <https://www.refugeelegalsupport.org/single-post/eleonas-camp-we-condemn-any-intimidation-of-residents-such-hostility-is-inhumane-and-unlawful>
- ant1.news. (2020, Σεπτεμβρίου 09). ΕΛΑΣ: επιχείρηση “σκούπα” στην πλατεία Βικτωρίας. Απομακρύνθηκαν πρόσφυγες και μετανάστες οι οποίοι ήρθαν από νησιά και κατασκήνωσαν στην πλατεία. Ανάκτηση Δεκέμβρης 26, 2022, από <https://www.ant1news.gr/eidiseis/article/579186/elas-epixeirisi-skoypa-stin-plateia-biktorias>
- Bosque, D. (2017, Αύγουστος 17). *Business Insider*. Ανάκτηση Αύγουστος 14, 2022, από <https://www.businessinsider.com/afp-fed-up-with-mass-tourism-europes-hotspots-take-away-the-welcome-mat-2017-8>
- capital.gr. (2022, Μάιος 22). Υπογράφηκαν οι συμβάσεις για τη Διπλή Ανάπλαση – Τι προβλέπουν για τα έργα σε Βοτανικό και Λ. Αλεξάνδρας. *Capital.gr*. Ανάκτηση Δεκέμβρης 28, 2022, από

- <https://www.capital.gr/epikairotita/3635785/upografikan-oi-sumbaseis-gia-ti-dipli-anaplasti-ti-problepoun-gia-ta-erga-se-botaniko-kai-l-alexandras>
- ESTIA UNHCR. (2020). ESTIA - Ένα νέο κεφάλαιο στη ζωή των προσφύγων στην Ελλάδα. Ανάκτηση Ιανουάριος 04, 2023, από http://estia.unhcr.gr/el/home_page/
- ESTIA UNHCR. (2020). Οικονομικές Πληροφορίες. Ανάκτηση Ιανουάριος 04, 2023, από <http://estia.unhcr.gr/el/synergates-2020/>
- euronews. (2021, Δεκέμβριος 15). ΕΕ: Αναθεώρηση των κανόνων του χώρου Σένγκεν - Τι προτείνει η Επιτροπή. Ανάκτηση Νοέμβριος 12, 2022, από <https://gr.euronews.com/2021/12/15/ee-anatheorisi-ton-kanonon-xorou-sengken-ti-proteinei-i-epitropi-elegoi-sta-synora>
- Fallon, K. (2022, Νοεμβρίου 30). Destitution is almost inevitable: Afghan refugees in Greece left homeless by failed system. The Guardian. Ανάκτηση Ιανουάριος 04, 2023, από <https://www.theguardian.com/global-development/2022/nov/30/destitution-is-almost-inevitable-afghan-refugees-in-greece-left-homeless-by-failed-system>
- Greer, S. (2013). Asbos Online. *manchester evening news*. Ανάκτηση Αύγουστος 15, 2022, από <https://www.manchestereveningnews.co.uk/news/local-news/asbos-online-942397>
- Helm, T. (2013). New asbos 'will punish children for being children'. *the guardian*. Ανάκτηση Αύγουστος 15, 2022, από <https://www.theguardian.com/society/2013/oct/13/asbo-ipna-punish-children-unnecessarily>
- Human Rights Watch. (2012). *Hate on the Streets: Xenophobic Violence in Greece*. Ελλάδα: Non-Governmental Organisations/Civil Society. Ανάκτηση Δεκέμβρης 28, 2022, από https://ec.europa.eu/migrant-integration/library-document/hate-streets-xenophobic-violence-greece_en
- in.gr. (2022, Μαΐου 17). Νέα επιχείρηση «σκούπα» στο κέντρο της Αθήνας. *in.gr*. Ανάκτηση Αύγουστος 14, 2022, από <https://www.in.gr/2022/05/17/greece/nea-epixeirisi-skoupa-sto-kentro-tis-athinas/>
- International Organization for Migration. (2016-2023). Missing Migrants Project. International Organization for Migration. Ανάκτηση Ιανουάριος 24, 2023, από <https://missingmigrants.iom.int/mediterranean-missing-project>
- Karlsruhe Institute of Technology. (2015, Νοεμβρίου 24). Urban voids—recoding functionless areas in a city. Ανάκτηση Δεκέμβρης 31, 2022, από <https://phys.org/news/2015-11-urban-voidsrecoding-functionless-areas-city.html>
- lawspot . (2016, Μάρτιος 14). *lawspot*. Ανάκτηση Αύγουστος 30, 2022, από <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirotories/voithitika-kemena/ti-provlepei-i-symvasi-tis-genevys-gia-kathestos-ton-prosfygon>
- niDirect Government Services. (χ.χ.). Antisocial behaviour orders (ASBOs). Ανάκτηση Δεκέμβρης 29, 2022, από <https://www.nidirect.gov.uk/articles/antisocial-behaviour-orders-asbos>

- Βυθούλκας, Δ. (2012, Αυγούστος 4). Επιχείρηση «σκούπα» υπό την ονομασία «Ξένιος Ζευς» ξεκίνησε από το υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη από την Πέμπτη. *Το Βήμα*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 01, 2022, από <https://www.tovima.gr/2012/08/04/society/ksekinise-i-epixeirisi-ksenios-zeys/>
- Γεωργιοπούλου, Τ. (2020, Αύγουστος 04). Ελαιώνας: Παραχώρηση έκτασης για τη νέα δομή. *Η Καθημερινή*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 26, 2022, από <https://www.kathimerini.gr/society/1090686/elaionas-parachorisi-ektasis-gia-ti-nea-domi/>
- Δεμέτης, Χ. (2022, Δεκέμβριος 10). Η κυβέρνηση πέταξε μητέρες με ανήλικα παιδιά στους δρόμους. *The Magazine*. Ανάκτηση Ιανουάριος 04, 2023, από <https://www.news247.gr/sunday-edition/i-kyvernisi-petaxe-gynaikopaida-ston-dromo.9864321.html>
- Δήμος Αθηναίων. (2020, Νοεμβρίου 20). Εκκίνηση για τη Διπλή Ανάπλαση – Υπογράφηκε το μνημόνιο συναντίληψης και συνεργασίας από το Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, τον Δήμο Αθηναίων, τον Ερασιτέχνη Παναθηναϊκό, την ΠΑΕ Παναθηναϊκός και την ΑΕΠ Ελαιώνα. Αθήνα, Ελλάδα. Ανάκτηση Δεκέμβριος 28, 2022, από <https://www.cityofathens.gr/ekkinisi-gia-ti-dipli-anaplasti-ypogra/>
- Διαμένοντες της δομής Ελαιώνας. (2022). Ανοιχτή Επιστολή, Αθήνα. Ανάκτηση Δεκέμβριος 29, 2022, από <https://www.europemustact.org/post/eleonas-camp---athens-open-letter-by-camp-residents>
- Διεθνής Αμνηστία. (2016). *Έχουμε χάσει κάθε ελπίδα. Η παράλυση της Ευρώπης αφήνει χιλιάδες πρόσφυγες εγκλωβισμένους στην Ελλάδα*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 26, 2022, από https://www.amnesty.gr/sites/default/files/pdf/ehoyme_hasei_kathe_elpida_diethnis_amnistia.pdf
- Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης. (2019). Hellenic Integration Support for Beneficiaries of International Protection and Temporary Protection (HELIOS). Ελλάδα. Ανάκτηση Ιανουάριος 04, 2023, από <https://greece.iom.int/el/hellenic-integration-support-beneficiaries-international-protection-and-temporary-protection-helios>
- Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. (2016). *Οι συνθήκες διαβίωσης στα κέντρα υποδοχής και φιλοξενίας μεταναστών και προσφύγων*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 26, 2022, από http://www.nchr.gr/images/pdf/apofaseis/prosfuges_metanastes/kentra_filoxenias_autopsia.pdf
- Επικαιρότητα: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2022, Οκτώβριος 19). Ανάκτηση Νοέμβριος 4, 2022, από Σένγκεν: διεύρυνση της ζώνης ελεύθερης κυκλοφορίας της ΕΕ: <https://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/security/20180216STO98008/sengken-dieurunsi-tis-zonis-eleutheris-kukloforias-tis-ee>
- Εφημερίδα Ανατολικής Ελλάδας Neaait. (2021, Ιουλίου 28). 70 χρόνια από την υπογραφή της Σύμβασης για το Καθεστώς των Προσφύγων του 1951. *Εφημερίδα Ανατολικής Ελλάδας neaait*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 2, 2022, από <https://neaait.gr/70-chronia-apo-tin-ypografi-tis-symvasis-gia-to-kathistos-ton-prosfygon-tou-1951/>
- Θεοδώρου, Β. (2022, Μάρτιος 10). Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: Η Ελλάδα καταδικάστηκε 948 φορές. *TVXS*. Ανάκτηση Νοέμβριος 29, 2022, από

<https://tvxs.gr/news/ellada/eyropaiko-dikastirio-anthropinon-dikaiomaton-i-ellada-katadikastike-948-fores>

Καλαντζοπούλου, Μ., Κουτρολίκου, Π., & Πολυχρονιάδη, Κ. (2011, Μάιος 15). Ο κυρίαρχος λόγος για το κέντρο της Αθήνας.... *encounter Athens*. Ανάκτηση Ιανουάριος 05, 2023, από <https://encounterathens.files.wordpress.com/2011/05/encounter-logos-15052011.pdf>

Καράγιωργας, Ι. (2022, Απρίλιος 06). Γιατροί χωρίς Σύνορα: Καταγγέλουν αδιαφορία της ΕΕ για τους μετανάστες. *EuroNews*. Ανάκτηση Νοέμβριος 29, 2022, από <https://gr.euronews.com/2022/04/06/giatroi-xwris-sinora-katagelloun-adiaforia-tis-eu-gia-tous-metanastes>

Κατάληψη City Plaza Hotel . (2019). *39 μήνες City Plaza: ολοκλήρωση ενός κύκλου, αρχή ενός νέου*. Αθήνα. Ανάκτηση Δεκεμβρίου 31, <https://best-hotel-in-europe.eu/el/>, 2022

Κατερίνη, Τ. (2022, Ιούνιος 23). *το κόκκινο και το μαύρο*. Ανάκτηση Αύγουστος 12, 2022, από <https://www.rednblack.gr/arthra/touristikopoiisi-ton-poleon-ola-osa-allazoun-erimin-mas-ola-osa-allazoun-enantion-mas/>

Κομπρεσέρ. (2011, Σεπτέμβριος 09). Συναντήσεις στην πόλη. Μετανάστες και δημόσιος χώρος. *Κομπρεσέρ*. Ανάκτηση Ιανουάριος 05, 2023, από <https://kompreser.espivblogs.net/2011/09/09/synantiseis-stin-poli/>

Λαδέας, Ι. (2021, Δεκέμβριος 26). Η αναθεώρηση του χώρου Schengen στο πλαίσιο προστασίας των ευρωπαϊκών συνόρων. *Offline Post*. Ανάκτηση Νοέμβριος 12, 2022, από <https://www.offlinepost.gr/2021/12/26/h-anathewrhsh-tou-xwrou-schengen-sto-plaisio-prostasias-twn-evrwpaikwn-synorwn/>

Λειβαδάρη, Ν. (2012, Ιανουάριος 19). Πρόστιμο στην Ελλάδα για βιασμό μετανάστη από λιμενικό. *TVXS*. Ανάκτηση Νοέμβριος 29, 2022, από <https://tvxs.gr/news/ellada/katadiki-tis-elladas-gia-biasmo-metanasti-apo-limeniko>

Μακεδονία News. (2022, Νοέμβριος 30). Τείχος στην δομή προσφύγων Σερρών- Αφίξεις και αναχωρήσεις προσφύγων. Σέρρες. Ανάκτηση Ιανουάριος 04, 2023, από <https://www.makthes.gr/teichos-stin-domi-prosfygon-serron-afixeis-kai-anachoriseis-prosfygon-vinteo-616595>

Μαργιώτη, Χ. (2022, Αύγουστος 19). Ελαιώνας – Σοκαριστική καταγγελία: Τα MAT χτυπούσαν εγκύους και παιδιά κατά την προσπάθεια εκκένωσης της δομή. *Documento.News*. Ανάκτηση Δεκεμβρίου 29, 2022, από <https://www.documentonews.gr/article/elaionas-sokaristiki-kataggelia-ta-mat-xytypoysan-egkyes-kai-paidia-kata-tin-prospatheia-ekkenosis-tis-domis/?fbclid=IwAR0B91GpvVSNPju5BxcoGIQzBfV157tPzZ96gshbloifOE2v68raHG5xgis>

Μποζανίνου, Τ. (2012, Ιανουάριος 13). «Θα κατοπεράσετε» λέει η Ελλάδα στους λαθρομετανάστες. *Το Βήμα*. Ανάκτηση Νοέμβριος 29, 2022, από <https://www.tovima.gr/2012/01/13/society/tha-kakoperasete-leei-i-ellada-stoys-lathrometanastes/>

- Μπότα, Ε. (2022, Ιανουάριος 12). Γιατί αυξάνονται οι τιμές ενοικίασης κατοικιών. *Capital*. Ανάκτηση Αυγούστος 12, 2022, από <https://www.capital.gr/agora-akiniton/3607282/giati-auxanontai-oi-times-enoikiasis-katoikion>
- Μπότα, Ε. (2022, Αύγουστος 14). Πως αλλάζει το χάρτη του real estate η αξιοποίηση του Βοτανικού – Τα έργα. *Capital.gr*. Ανάκτηση Δεκέμβρης 30, 2022, από <https://www.capital.gr/agora-akiniton/3652723/pos-allazei-to-xarti-tou-real-estate-i-axiopoiisi-tou-botanikou-ta-erga>
- Ναυτεμπορική. (2022, Μάιος 22). πογράφηκαν οι συμβάσεις για τη Διπλή Ανάπλαση στο Βοτανικό και τη Λ. Αλεξάνδρας. *Η Ναυτεμπορική*. Ανάκτηση Δεκέμβρης 28, 2022, από <https://www.naftemporiki.gr/sports/1333192/ypografikan-oi-symvaseis-gia-ti-dipli-anaplasi-sto-votaniko-kai-ti-l-alexandras/>
- Όσα χρειάζεται να γνωρίζετε για τη Συνθήκη Σένγκεν. (2017, Νοέμβρης 16). Ανάκτηση Νοέμβρης 4, 2022, από lawspot: <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/voithitika-kemena/osa-hreiazetai-na-gnorizete-gia-ti-synthiki-sengken>
- Ρουσάνογλου, Ν. (2017, Οκτώβριος 19). *Η καθημερινή*. Ανάκτηση Αύγουστος 12, 2022, από <https://www.kathimerini.gr/economy/local/931298/100-diamerismata-sta-exarcheia-agorase-kinezos-ependytis/>
- Συνέλευση "Όχι μετρό στην πλ. Εξαρχείων". (2022, Ιούλιος 27). Για την πλατεία που θέλουμε. Αθήνα, Ελλάδα. Ανάκτηση Ιουλίου 28, 2022, από <https://www.alerta.gr/archives/26803?fbclid=IwAR2U9VOI2nqzWzwneCEgUtAVM8-dkRNkk4303waPQpP0pr7ImDec2BPbc4s>
- Το Βήμα team. (2011, Μάιος 13). Φόβος και ανασφάλεια στην πλατεία Βικτωρίας. Το Βήμα. Ανάκτηση Ιανουάριος 05, 2023, από <https://www.tovima.gr/2011/05/13/society/fobos-kai-anasfaleia-stin-plateia-biktwrias/>
- Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. (2020, Ιούλιος 15). Προς το ESTIA II: Η Ύπατη Αρμοστεία χαιρετίζει τη δέσμευση της Ελλάδας για τη διασφάλιση της συνέχισης ενός εμβληματικού προγράμματος υποδοχής αιτούντων άσυλο. Αθήνα. Ανάκτηση Ιανουάριος 04, 2023, από <https://www.unhcr.org/gr/15971-pros-to-estia-2.html>
- Υπηρεσία Ασύλου. (2014, Απρίλιος). Ανάκτηση Νοέμβρης 16, 2022, από Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Δημόσιας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη: https://www.minocp.gov.gr/images/stories/2014/asylo/05052014erwthseis_GR.pdf
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2019). Πρόγραμμα HELIOS. Ελλάδα. Ανάκτηση Ιανουάριος 04, 2023, από <https://migration.gov.gr/migration-policy/integration/draseis-koinonikis-entaxis-se-ethniko-epipedo/programma-helios/>
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2020). *Συνεχίζεται το 2021 το πρόγραμμα ΕΣΤΙΑ, με πλήρη Ευρωπαϊκή Χρηματοδότηση*. Δελτίο Τύπου. Ανάκτηση Ιανουάριος 04, 2023, από <https://migration.gov.gr/synechizetai-to-2021-to-programma-estia-me-pliri-eyropaiki-chrimatodotisi/>

- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2021, Νοεμβρίου 27). *ήμερα στην Λέρο και την Κω, όπως πριν λίγες ημέρες στη Σάμο και σε λίγους μήνες στη Χίο και τη Λέσβο, εγκαινιάζουμε τις νέες κλειστές ελεγχόμενες δομές, με το βλέμμα στραμμένο στο μέλλον. Εικόνες σαν και αυτές που έζησαν τα νησιά μας την περίοδο 2015-2019.* Δελτίο Τύπου. Ανάκτηση Ιανουάριος 04, 2023, από <https://migration.gov.gr/inauguration-of-new-closed-controlled-access-centers-of-leros-and-kos/>
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2022). *Ολοκληρώνεται το πρόγραμμα στέγασης “ESTIA II” το 2022.* Δελτίο Τύπου. Ανάκτηση Ιανουάριος 04, 2023, από <https://migration.gov.gr/oloklironetai-to-programma-stegasis-estia-ii-to-2022/>
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2022). *Πρωτόκολλο παράδοσης – παραλαβής για τη Δομή του Ελαιώνα υπέγραψαν το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου με το Δήμο Αθηναίων.* . Ανάκτηση Δεκέμβριος 28, 2022, από <https://migration.gov.gr/protokollo-paradosis-paralavis-domi-elaiona/>
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (χ.χ.). *Δομές Φιλοξενίας/Προσωρινής Υποδοχής.* Ανάκτηση Δεκέμβριος 01, 2022, από <https://migration.gov.gr/ris/perifereiakes-monades/domes/>
- Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, Δικτυακός Τόπος Διαβουλεύσεων. (2019, Ιανουαρίου 15). *OpenGov.gr.* Ανάκτηση Αύγουστος 30, 2022, από <http://www.opengov.gr/immigration/?p=798>
- Χρυσοχοϊδης, Μ. (1999, Αυγούστου 14 Αυγούστου). *Ο υπουργός Δημόσιας Τάξης μιλάει για την εγκληματικότητα των αλλοδαπών, τις «επιχειρήσεις-σκούπα», τη διαφθορά και την τρομοκρατία.* (Γ. Λακόπουλος, Δημοσιογράφος) Ανάκτηση Αυγούστου 14, 2022, από <https://www.tovima.gr/2008/11/24/politics/mixalis-xrysoxoidis-4/>